

Begroting 2024

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Leeswijzer	4
Algemeen inleidend hoofdstuk	5
1. Inleiding	5
2. Onze opgaven	6
3. Uitvoering en regie	9
4. Ontwikkeling provinciale organisatie	10
5. Financieel totaalbeeld: begroting in evenwicht, maar onzekerheden op middellange termijn.....	10
Programma 1 Bestuur en veiligheid	13
Programma 2 Ruimte en wonen	21
Programma 3 Water en bodem	27
Programma 4 Natuur en milieu	39
Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling	55
Programma 6 Energie	64
Programma 7 Landbouw en voedsel	73
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	84
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	91
Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	97
Algemeen financieel beleid	104
Algemene dekkingsmiddelen.....	104
Stelposten.....	106
Paragrafen	108
Bedrijfsvoering.....	108
Provinciale heffingen	113
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	126
Onderhoud kapitaalgoederen	131
Onderhoud wegen.....	131
Onderhoud provinciale gebouwen en installaties	134
Onderhoud vaarwegen	135
Financiering, treasury	135
Verbonden partijen	142
Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	164
Europese programma's	170

Leeswijzer

Programmaplan

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken?? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn? prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Evenals bij de jaarstukken 2022 zijn de cijfers in het programmaplan en op enkele plaatsen in de begrotingsstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
1.400,00	1
1.400,00	1
1.400,00	1
Totaal	4.200,00

Algemeen inleidend hoofdstuk

1. Inleiding

Inleiding

Voor u ligt de Begroting 2024 van de Provincie Noord-Brabant. Een begroting die tot stand is gekomen in een bijzondere periode. Er is een nieuw bestuur gevormd en begin september 2023 is het bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant' gepresenteerd. Voorliggende begroting is daarom nog beleidsarm. Maar zoals het bestuursakkoord helder maakt ontbreekt het niet aan plannen om de komende tijd aan de slag te gaan. Mét en vóór Brabant en de Brabander. Dat doen we vanuit een open, eerlijke bestuursstijl en op basis van gelijkwaardigheid, betrokkenheid en het nemen van verantwoordelijkheid.

Perspectief voor Brabant

We staan voor grote opgaven. De urgentie is hoog: ruimte is schaars, de arbeidsmarkt krap en de uitdagingen in het landelijk en stedelijk gebied zijn fors. Dit merkt de Brabander thuis, op het werk, én in de portemonnee. Zo is het vinden van een passende en betaalbare woning voor veel mensen een uitdaging, ondernemers kampen met moeilijk te vullen vacatures, agrariërs willen duidelijkheid over de toekomst, en energielasten zijn nog steeds hoger dan voor aanvang van de Coronapandemie. Onzekerheid die verder wordt gevoed door de val van het Kabinet en onduidelijkheid over de koers die vanuit Den Haag gevoerd gaat worden na de Tweede Kamerverkiezingen aanstaande november.

Dit vraagt om beslissingen waarbij we lef tonen en kijken naar de lange termijn ontwikkeling van Brabant. Het zijn soms ook beslissingen met directe impact op mensen en waar niet iedereen zich in kan vinden. Dit maakt het noodzakelijk om perspectief en houvast te bieden aan de Brabanders. Een perspectief met zicht op:

- Een welvarend, gezond en gelukkig Brabant.
- Een verbonden Brabant.
- Een duurzaam veranderend Brabant.
- Een gezonde natuur- en waterrijke leefomgeving.

Het bestuursakkoord is de basis om met elkaar aan de slag te gaan. De komende periode volgt een verdere uitwerking en concretisering van de plannen. We bouwen verder op de door Provinciale Staten vastgestelde Omgevingsvisie en beleidskaders. Dit is een stevig fundament om te werken aan de toekomst van Brabant. De focus gaat dan ook meer en meer naar het uitvoeren van plannen en projecten. En dat kunnen we niet alleen, maar is slechts succesvol als we kansgericht samenwerken. Met de Brabander, met Brabantse bedrijven en maatschappelijke organisaties, met Europa, met het Rijk, met gemeenten, met waterschappen, etc. En die kansen liggen er. Denk aan de sterke economische structuur, de kennis- en innovatiekracht, ruimtelijke kwaliteit, het cultureel erfgoed, de bruisende steden en levendige kernen en verbondenheid tussen mensen.

Daarbij verliezen we de menselijke kant nooit uit het oog. We zetten vol in op een gezond en gelukkig leven voor iedere Brabander. Een vitaal Brabant waar het fijn wonen, werken en leven is. De uitnodiging staat om hier samen met ons uitvoering aan te geven. Want samen maken we Brabant!

Beleidsarme Begroting 2024

Met de aangenomen motie 'Samen maken we Brabant!' heeft Provinciale Staten op 8 september 2023 verzocht aan Gedeputeerden Staten om het bestuursakkoord tot uitgangspunt te nemen voor het te voeren beleid en de daartoe op te stellen begrotingen in de periode 2023-2027.

Komende periode vindt de uitwerking van het bestuursakkoord plaats. In afwachting van het Bestuursakkoord is een begroting 2024 opgesteld op basis van doortrekken van bestaand beleid.

Aanvullend daarop doen wij in het Statenvoorstel een aantal voorstellen om uitvoering financieel ook mogelijk te maken. Zo kan de uitvoering van beleid doorgang vinden in afwachting van de (financiële)

uitwerking van het Bestuursakkoord. Deze uitwerking pakken wij voortvarend op en dit krijgt een plek in de Perspectiefnota 2025 die in het voorjaar van 2024 aan Provinciale Staten ter besluitvorming wordt voorgelegd. Naast een inhoudelijke uitwerking van het bestuursakkoord is de inzet van de vrije begrotingsruimte onderdeel van dit voorstel. Vanuit de Perspectiefnota volgt verdere vertaling in de S&V cyclus.

Daarnaast geeft de begroting inzicht in de verwachte inkomsten en uitgaven voor Provincie Noord-Brabant in het jaar 2024. Het huidige beleid is daarbij het uitgangspunt. Het omvat naast de uitvoering van structurele taken de uitvoering van het beleid dat verder doorloopt en/of waarover reeds afspraken gemaakt zijn met partners. Voor zover de beschikbare middelen dit toelaten. Deze beschikbare middelen bestaan uit:

- Structurele middelen
- Uit eventueel in reserves beschikbare middelen
- Overgehevelde middelen uit 2023 (t/m besluitvorming Burap-II 2023)

Voor Landbouw en voedsel en de aanpak Stikstof is geconstateerd dat onvoldoende middelen beschikbaar zijn om de uitvoering in 2024 voort te zetten tot het moment dat besloten is over de uitwerking van Bestuursakkoord in de Perspectiefnota 2025. Hiertoe wordt uw Staten een tweetal voorstellen voorgelegd in het Statenvoorstel van de Begroting 2024. Daar waar prestaties en doelstellingen afliepen per 2023 zijn deze voor de duur van één jaar opgenomen in deze begroting.

2. Onze opgaven

Omgevingsvisie

Ook in de komende bestuursperiode werken we als Provincie Noord Brabant (PNB) aan de vijf maatschappelijke opgaven uit de Omgevingsvisie . De omgevingsvisie geeft de langetermijnvisie weer voor de ruimtelijke ordening en leefomgeving. We in hebben Brabant te maken met fundamentele transities op het gebied van energie, wonen, milieu, landbouw en voedsel, stikstof, en gezondheid. Transities met ingrijpende effecten op de directe leefomgeving van mensen, en die diep indringen in het dagelijks bestaan van Brabanders. Onze provincie heeft als missie de regio en haar inwoners hier zo goed mogelijk op voor te bereiden. Voor de Brabanders houden we onze natuur mooi en toegankelijk, blijven we werken duurzame mobiliteit, en creëren we kansen voor ondernemen. We zetten in op het realiseren van een sterk en innovatief vestigingsklimaat en investeren in sport, cultuur, en cultureel erfgoed.

Omgevingswet

De Omgevingswet is een ingrijpende verandering in de manier waarop de inrichting van de fysieke leefomgeving in Nederland wordt aangepakt. Het doel is om een meer integrale en efficiënte aanpak te realiseren, waarbij de belangen van de leefomgeving, economie en maatschappij beter op elkaar worden afgestemd. De landelijke invoeringsdatum voor de omgevingswet is 1 januari 2024. Als opgavegestuurde netwerkorganisatie is de provincie al langer gewend om samen met haar partners te werken aan de maatschappelijke hoofdogaven. Desalniettemin vraagt de Omgevingsvisie om hier extra stappen in te zetten. Om de provincie daarbij te helpen wordt door het nieuwe bestuur het beleidskader Leefomgeving vastgesteld. Dit beleidskader draagt uit hoe we als PNB diep, rond en breed werken; een overkoepelende visie op de manier waarom we uitvoering geven aan ons beleid. Het binnenkort vast te stellen beleidskader Toekomstbestendig Bestuur beschrijft hoe we als provincie de komende jaren verder vorm en inhoud willen geven aan onze samenwerkingen en onze eigen rol daarin. Daarop voortbordurend worden drie Uitvoeringsagenda's uitgewerkt met de pijlers Interbestuurlijk toezicht, Bestuurskrachtig Brabant, Bestuurlijke weerbaarheid en integriteit.

Ruimtelijk Arrangement

Er is in Brabant sprake van druk op de beschikbare ruimte in relatie tot het werken aan onze vijf maatschappelijke hoofdogaven. De opgaven op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, klimaat,

energie, natuur en landbouw zijn groot en ingewikkeld, en vragen allemaal om fysieke ruimte die in Brabant schaars is. Eind 2023 wordt het ruimtelijk voorstel aangeboden aan het Rijk. Dit voorstel geeft een eerste inzicht in wat er ruimtelijk mogelijk is in de provincie. Het Brabants ruimtelijk voorstel is tot stand gekomen in samenwerking met Rijk, gemeenten, regio's en waterschappen, en ook het betrekken van inwoners en ondernemers is een belangrijk deel van dit proces. Het ruimtelijk voorstel is opgebouwd langs de pijlers 'verstedelijking', 'klimaat & energie' en het 'Brabants Programma Landelijk Gebied' (BPLG). Het BPLG vormt de bouwsteen in het ruimtelijk voorstel ten aanzien van natuur, water, bodem, klimaat, en perspectief landbouw in het landelijk gebied. Wij zorgen ervoor dat het ruimtelijk voorstel en het Brabants Programma Landelijk Gebied elkaar gaan versterken. Na het aanbieden van het ruimtelijk voorstel, maken Rijk en provincie afspraken met elkaar die worden vastgelegd in een ruimtelijk arrangement. Deze afspraken gaan over de ruimtelijke inpassing en uitvoering van de opgaven uit het Ruimtelijk Voorstel. Het zorgvuldig uitwerken van het ruimtelijk arrangement is van belang voor onze provincie in verband met de gevoelde druk op de fysieke leefomgeving.

Brabant 'van het Slot'

Sinds voorjaar 2023 verleent de provincie voorlopig geen NB- vergunningen die leiden tot extra uitstoot op Natura 2000 gebieden, zoals juridisch bepaald door de wet Natuurbescherming. Dit raakt projecten in allerlei sectoren, zoals woningbouw, onderhoud en uitvoering van infrastructurele projecten, de agrarische sector, de Brabantse economie en de algehele brede welvaart in onze provincie. Het nemen van effectieve maatregelen voor een geborgd natuurherstel is voor PNB van groot belang om de vergunningverlening weer op gang te krijgen, tevens rekening houdend met de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Stikstofreductie is één van de belangrijkste maatregelen om te komen tot natuurherstel. Het is de motor om maatschappelijke en economische ontwikkelingen te kunnen realiseren. We gaan aan de slag om maatregelen concreet uit te werken zodat er op relatief korte termijn stikstof gereduceerd kan worden. De legalisatie van de PAS-melders is een verantwoordelijkheid van het Rijk, waarbij we kijken op welke wijze we hierin kunnen ondersteunen. Voor 2024 en verder is het doel om weer vergunningen te kunnen verstrekken voor aanvragen met stikstofeffecten.

Gezonde en veilige leefomgeving

Een gezonde en veilige leefomgeving bestaat niet louter uit wegen, woningen, en bedrijven, maar je hebt er ook voldoende mogelijkheid om te genieten van natuur en cultuur. Het beschermen en verbeteren van biodiversiteit in Noord-Brabant is ook in 2024 prioriteit voor het programma Natuur.

Daarvoor krijgen we voor de Natura 2000-gebieden middelen van het Rijk vanuit het Landelijk Programma Natuur (LPN). Momenteel wordt de aanvraag van Rijksmiddelen voor de tweede fase van het LPN voorbereid. De tweede fase behelst een uitvoeringsprogramma in de periode 2024-2030. De maatregelen zoals beschreven in de natuurdoelanalyses vormen hiervoor de basis.

In 2024 gaan we door met het werken aan de doelstellingen uit het in 2022 vastgestelde beleidskader Levendig Brabant. We werken aan een levendig Brabant waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn, ook buitenlandse werknemers, en de (inter)nationale bezoeker. We verhogen de zichtbaarheid en de inclusiviteit van het cultureel en recreatief aanbod in de provincie. In 2024 stellen we meerjarige subsidies vast voor ondersteuning van de professionele kunsten, voor de periode 2025-2028. We hebben aandacht voor een afgewogen inpassing van erfgoed in het ruimtelijk domein, met oog voor de druk op fysieke ruimte i.r.t. alle andere opgaven.

Energietransitie

We willen in Brabant in 2030 55% minder CO₂ uitstoot in Brabant realiseren ten opzichte van 1990. Door het Europees beleid Fit for 55 en de ambities van het kabinet liggen de doelen hoger dan die waarop het Klimaatakkoord is gebaseerd (49% CO₂-reductie) en/of worden deze naar voren getrokken. We streven ernaar om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Hier liggen kansen, omdat het vrijwel alle opgaven raakt waar we

als provincie aan werken. Het is van belang om nu toe te werken naar een duurzame energievoorziening die toekomstbestendig is. De energietransitie loopt en is ambitieus, maar het verduurzamen van grote energieverbruikers wordt bemoeilijkt door netschaarste. Het tegengaan van netcongestie is daarom cruciaal. Ook de verhoogde klimaat-ambitie met een beleidsinzet gericht op 60% broeikasgasreductie, zal van ons als provincie het nodige aan ontwikkel- en realisatiekracht vragen. Het Rijk zal met het Nationaal Plan Energie (NPE), Programma Energiehoofdinfrastructuur (PEH) en Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) richting geven aan het op korte en middellange termijn realiseren van een energiesysteem dat duurzaam en rechtvaardig is.

Duurzame verstedelijking/vitaal platteland en mobiliteit

In het ruimtelijk domein, en ook zeker in de opgave duurzame verstedelijking, vitaal platteland, en duurzame mobiliteit, is de gebiedsgerichte, integrale aanpak op het gebied van water, bodem, natuur, klimaat en landbouw van groot belang. Boeren zijn daarin belangrijke spelers. We zien bijvoorbeeld dat veel veehouders zijn vastgelopen in een systeem waarin ze aanlopen tegen de grenzen van en effecten op de omgeving en de natuur. We blijven inzetten op het ondersteunen van de veehouders die, in verband met een te hoge uitstoot van ammoniak, een besluit moeten nemen over de toekomst van hun bedrijf: innoveren, extensiveren, verplaatsen, of beëindigen. De landbouwtransitie raakt ook het soort voedsel dat we in Brabant produceren. De eiwittransitie, oftewel relatief meer plantaardige productie en consumptie van eiwitten, is een kansrijke innovatie in de landbouw en komt voorzichtig op gang; we blijven dat ondersteunen met kennisuitwisseling en innovatie-bevordering.

Er is een tekort aan woningen in Brabant. In het kader van verstedelijking werken we in 2024 verder aan de woningbouw opgave en zetten waar mogelijk versnelling in via de uitvoering van regionale woondeals. We geven daarmee ook invulling aan de opgave om 30% sociale huurwoningen te bouwen, voldoende midden huurwoningen, en betaalbare koopwoningen. De woningbouwopgave hangt nauw samen met de mobiliteitsopgave. Het versneld uitvoeren van een aantal uitgestelde onderhoudsprojecten bij provinciale infrastructuur moet achterstallig onderhoud veroorzaakt door de stikstofproblematiek, voorkomen. Er staan een aantal (rijks-)infra projecten tijdelijk op pauze of zijn stopgezet. Extra inzet op actieve en gedeelde vormen van mobiliteit is nodig om de gevolgen hiervan op te vangen.

Het huidige OV-aanbod staat onder druk door de hoge verplichte indexatie en een achterblijvend herstel van de reizigersaantallen na corona. Personeelstekorten bemoeilijken vervoerders in het bestendig en betrouwbaar opschalen van de dienstregelingen.

Deze factoren beïnvloeden ook de (bestuurlijke) keuzes m.b.t. het toekomstige OV-aanbod bij nieuwe concessies. De komende tijd worden keuzes gemaakt over of en hoe projecten gerealiseerd kunnen worden, indien stikstof-gerelateerd met behulp van een prioriteringssysteem.

De toename van het aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers vraagt om blijvende inzet op de verbetering van de verkeersveiligheid. Qua verkeersveiligheid, kiezen we nooit voor minder.

Klimaatproof

Het uitvoeren van de Droogteagenda en de Kaderrichtlijn Water (KRW) -opgave staan tot en met 2027 centraal in de Water en Bodemopgave. In 2024 wordt daartoe een addendum voor het Regionaal Water- en bodem Programma 2022-2027 (RWP) opgesteld, waarbij de consequenties van veranderend Rijksbeleid (NPLG, Water en Bodem Sturend) en de KRW-opgave worden benoemd. Onderdeel daarvan is een eerste duiding van de nieuwe klimaatscenario's die in oktober 2023 beschikbaar zijn gekomen. We werken samen met rijk, gemeenten en waterschappen om te komen tot een klimaatrobuust, vitaal, en veerkrachtig water- en bodemsysteem met aandacht voor waterveiligheid.

Duurzame concurrerende economie

Er is sprake van krapte op de arbeidsmarkt, met het vooruitzicht dat deze krapte in de komende periode alleen maar zal toenemen. Dit betekent dat er meer vacatures zijn, dan dat er kundige mensen zijn om

deze vacatures te vullen. PNB krijgt op twee manieren te maken met de gevolgen hiervan. De huidige krapte op de arbeidsmarkt is de achilleshiel van het succes van de Brabantse economie en welvaart van haar inwoners. We gaan daarom systematisch op zoek naar mogelijkheden om talent te binden en te behouden, en een gunstig vestigingsklimaat te creëren in de provincie. Het vermogen om te innoveren zetten we in voor onze maatschappelijke vraagstukken; om nieuwe kansen te creëren en te werken aan slimme oplossingen om met technologie de arbeidsproductiviteit te vergroten. Daarnaast kunnen effecten en impact van gevolgen van stikstofmaatregelen, de druk op de beschikbare ruimte en congestie op het net de innovatie- en groeikansen belemmeren. Wel vliegen we ook deze thema's aan vanuit missiegedreven innovatiebeleid, waarin we maatschappelijke opgaven en doelstellingen koppelen aan sleuteltechnologieën, bijvoorbeeld door het ondersteunen van Groiefonds aanvragen.

Brede Welvaart (inclusief Gezondheid)

Om deze regio en onze inwoners zo goed mogelijk voor te bereiden op de grote transitie, is het van belang onze welvaartsontwikkeling en de vooruitgang van Brabant niet alleen af te meten aan economische groei maar bovenal aan vorderingen op welzijn van onze inwoners. Bij ons staat de Brabander centraal. Inzichten in hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt zijn daarin essentieel. Het thema Brede Welvaart draagt hieraan bij door brede welvaart als samenbindend thema te verankeren in al het beleid van PNB, en samen met partners hiermee aan de slag te gaan om het inzicht in brede welvaart te vergroten. Brede welvaart inclusief gezondheid is een samenbindend thema dat dwars door alle beleidsprogramma's loopt. Voor gezondheid geven we dit vorm door per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen die bijdraagt aan: voor iedere Brabander drie extra gezonde levensjaren.

Op deze manier krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Daarmee komt het integrale karakter van dit thema in de begroting duidelijk terug.

Digitalisering en Datagedreven werken

De digitale transformatie voltrekt zich volop en is onontkoombaar. Technologische ontwikkelingen gaan razendsnel en hebben steeds meer impact op onze samenleving en economie. Ze bieden kansen voor onder andere het verbeteren van de levenskwaliteit van mensen (o.a. gezondheid), verduurzaming (energietransitie) en de economie. Een steeds complexere wordende maatschappelijke context eist bovendien de strategische inzet van data om onze rol als middenbestuur echt waar te maken. Denk bijvoorbeeld aan de rijksopdracht om te komen tot één ruimtelijk voorstel voor Brabant, of het stikstofvraagstuk. Digitalisering en data worden daarmee steeds meer de kern van onze (strategische) beleidsontwikkeling, onze dienstverlening en onze bedrijfsprocessen. Daarvoor is het noodzakelijk dat we onze ICT-omgeving toekomstbestendig en cloud-based te maken. En we moeten werk maken van het - verantwoord - inzetten van de vele data die we hebben. Eerder is per programma gekeken naar de kansen hiervoor en komende periode staat in het teken van het zetten van stappen in de realisatie hiervan. Uiteraard altijd met oog voor privacy, informatieveiligheid en ethiek.

3. Uitvoering en regie

Uitvoering en regie

In de komende bestuursperiode verschuift onze focus steeds meer naar de uitvoering van ons beleid. We hebben de nodige beleidskaders vastgesteld, en nu is het tijd om actie te ondernemen om onze doelen te bereiken. We gebruiken uitvoeringsagenda's om ons beleid te vertalen naar uitvoering, en in de 2024 zullen we meerdere nieuwe uitvoeringsagenda's vaststellen. We benadrukken het belang van samenwerking en het gebruik van geschikte instrumenten om onze inspanningen te ondersteunen. Met de naderende inwerkingtreding van de Omgevingswet, sturen we actief aan om ervoor te zorgen dat we tijdig met onze provinciale partners om de tafel zitten. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) maakt het mogelijk om alle informatie over de fysieke leefomgeving digitaal te raadplegen en te delen.

We moeten echter ook enkele uitdagingen onder ogen zien. De toenemende inflatie zorgt ervoor dat de kosten van uitvoering hoger zijn dan we gewend zijn. Daarnaast worden we geconfronteerd met schaarste, zowel in termen van grondstoffen als menskracht. Het feit dat we meer banen hebben dan gekwalificeerde arbeidskrachten heeft invloed op onze uitvoeringscapaciteit.

Binnen dit kader richten we onze aandacht op het behouden van regie, het versterken van onze uitvoeringskracht, het aantrekken van talentvolle medewerkers en het veiligstellen van financiering vanuit het Rijk. We zetten ons tevens in voor een effectieve organisatiestructuur om de uitvoering soepel te laten verlopen.

4. Ontwikkeling provinciale organisatie

Ontwikkeling provinciale organisatie

In het komende jaar zal onze organisatie zich meten aan de snel veranderende omgeving waarin we opereren. We streven naar toekomstbestendigheid en behoud van realisatiekracht, met een focus op opgegevestuurd en gebiedsgericht werken, ondersteund door innovatieve samenwerking. We richten ons op het aantrekken en behouden van top talenten door middel van aantrekkelijk werkgeverschap, inclusief Anders Werken, Ontmoeten en Reizen in 2024.

We besteden ook aandacht aan de middelen die we gebruiken, met een nadruk op het maximaliseren van datatechnologie voor maatschappelijke transitie. De digitale transformatie, inclusief digitalisering, datagedreven werken en ICT-beveiliging, zal ons helpen om slimmer te organiseren, zowel intern als extern.

Als een transparante en betrouwbare organisatie, met de basis op orde conform de Wet Openbare Overheid, zullen we deze ontwikkelingen en al onze andere activiteiten uitvoeren.

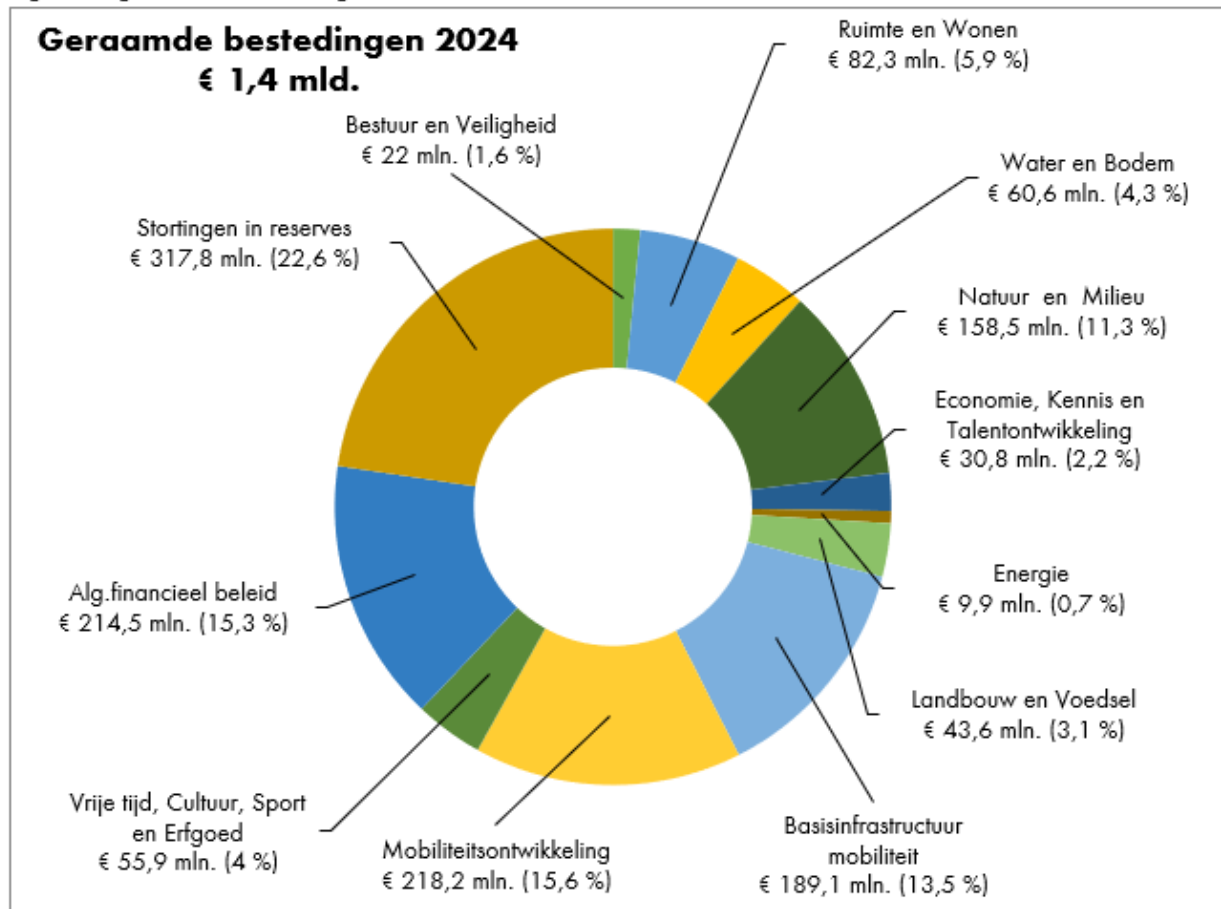
5. Financieel totaalbeeld: begroting in evenwicht, maar onzekerheden op middellange termijn

Financieel totaalbeeld: begroting in evenwicht, maar onzekerheden op middellange termijn

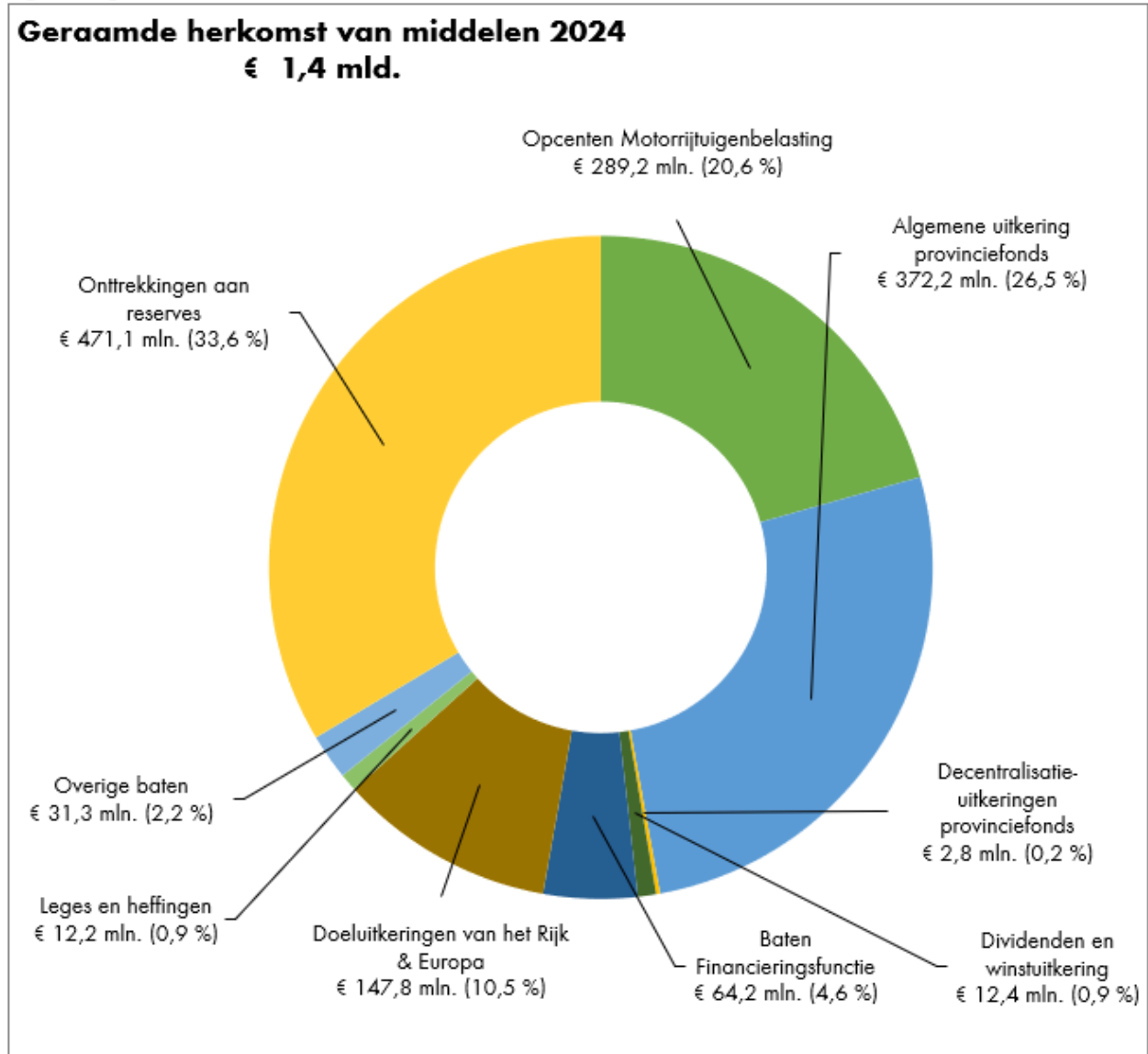
De provinciale begroting is meerjarig in evenwicht en onze reservepositie is nu nog gezond. De geraamde lasten + geraamde toevoegingen aan reserves EN de geraamde baten + de geraamde onttrekkingen aan de reserves zijn zowel voor 2024 als voor de jaren 2025 t/m 2027 in evenwicht. Dat laat niet weg dat we leven in onzekere tijden. De inkomstenbronnen van de provincie staan daarbij onder druk. De volgende onzekerheden doen zich voor:

- Onduidelijk wat financiële uitkomsten zijn vanwege een nieuw verdeelmodel
- De huidige vorm van het provinciaal belastinggebied – bestaande uit opcenten motorrijtuigenbelasting - zal op termijn verdwijnen, onduidelijk is welke vorm van belasting hiervoor in de plaats komt;
- Onzekerheden doen zich voor op het vlak inkomsten uit ons vermogen vanwege renteschommelingen.

Figuur 1: geraamde bestedingen 2024

Figuur 2: geraamde herkomst van middelen 2024

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Samen werken aan een toekomstbestendig openbaar bestuur in Brabant. Zodat inwoners kunnen vertrouwen op een slagvaardige, democratische, integere en rechtmatige overheid.

We werken aan goed en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Opgaven worden steeds complexer en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen. Er komen grote veranderingen op de samenleving af op het gebied van onder meer wonen, werken, mobiliteit, klimaat, energie, natuur en landbouw. Daarom is een aanpak nodig die aansluit bij de eisen van deze tijd: democratisch, rechtmatig, slagvaardig, integer en waar nodig opererend als één overheid. Zelfs in een welvarend land als Nederland staan de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de overheid onder druk, mede door de alsmaar toenemende (zwarte) criminaliteit en de vermenging van de onder- en bovenwereld. Daarom geven we onverminderd uitvoering aan de bestuursopdracht 'veilig en weerbaar Brabant'. Als we daarbij de diverse (landelijke) incidenten in ogenschouw nemen die een directe aanval zijn op de democratische rechtsstaat, dan is duidelijk dat een gezamenlijke inzet van de overheid langjarig moet zijn. Landelijk wordt daarbij al gesproken over een termijn van minimaal tien jaar, wat mogelijk al iets zegt over een vervolg van de provinciale bijdrage aan de aanpak van ondermijning in Noord-Brabant na 2023.

We hebben een kwalitatief goed bestuurlijk netwerk nodig, dat effectief samenwerkt met burgers en triple-helix partners. Hoe en hoeveel we als overheden samenwerken, bepaalt voor een belangrijk deel hoe inwoners de doelmatigheid en de kwaliteit van het overheidsbeleid ervaren. Het is daarbij belangrijk om inwoners te betrekken bij besluitvorming. We stellen het beleidskader voor een Toekomstbesteding bestuur op. Deze bevat ook een visie op de regionale samenwerking.

Brede welvaart voor alle Brabanders. Dat is ons streven. In essentie gaat het daarbij om het welzijn en welbevinden van de Brabantse inwoners en toekomstige generaties. Een Brabant waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven en waar iedereen profiteert van de goed draaiende economie. We willen de vooruitgang van Brabant niet alleen afmeten aan economische groei, maar bovenal aan vorderingen op welzijn van onze inwoners. Het is daarbij van belang om onze opgaven in onderlinge samenhang en steeds vanuit een breder perspectief aan te vliegen met als doel de brede welvaart voor Brabanders te verstevigen.

Gezondheid is een indicator binnen brede welvaart en een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet. Daarom werken we eraan om gezondheid in alle provinciale programma's een plek te geven door voor gezondheid per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen. We hebben ons daarbij als doel gesteld: voor iedere Brabander drie gezonde levensjaren erbij. Daarmee komt het integrale karakter van dit thema in deze begroting duidelijk naar voren.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Steeds vaker zorgt de georganiseerde misdaad voor ondermijning van het gezag van de overheid en onze samenleving. Een succesvolle aanpak van deze ontwikkeling vraagt om een weerbare en integere overheid, maar ook om een weerbare samenleving. Een openbaar bestuur dat niet doeltreffend op kan treden tegen georganiseerde criminaliteit en ondermijning, verliest uiteindelijk het vertrouwen van de inwoners en grip op de samenleving. Een integere en weerbare overheid die actief samen optrekt met inwoners, bedrijven en instellingen, is daarom een belangrijke kernkwaliteit van het openbaar bestuur. Met het in 2021 vastgestelde Masterplan interne weerbaarheid zetten we hiermee zelf belangrijke stappen als

provinciale organisatie, waarbij we tevens de boodschap van noodzakelijke integriteit en weerbaarheid uitdragen naar de aan de provincie verbonden partijen.

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

Wat gaan we daarvoor doen?

Cursus ‘Vergroting weerbaarheid’ verzorgen voor provinciale collega’s, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal provinciale collega’s dat de cursus ‘Vergroting weerbaarheid’ heeft gevolgd	100			

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2024	2025	2026	2027
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	56			

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

Nadat implementatie in 2023 is afgerond van de twaalf aanbevelingen uit het Masterplan op het terrein van “bewustzijn en betrokkenheid”, “bestuur en beleid”, “borging organisatie” en “cultuur en handelen”, zal in 2024 verder worden gewerkt aan integratie van de Brabantse norm weerbare overheid in het provinciaal handelen.

Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory

De Riskfactory is de ontdekfabriek voor veiligheid, gezondheid en duurzaamheid. Jongeren krijgen door middel van belevingsonderwijs inzicht in risico’s op het gebied van veiligheid en gezondheid. Doordat ze zelf beleven wat de risico’s kunnen zijn, beklijft het beter en is het rendement op lange termijn beter. Daardoor worden bewustzijn en zelfredzaamheid van deze jongeren vergroot en dragen we bij aan het beperken van risico’s en het voorkomen van ongelukken. (Gezondheidsindicator)

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	5.000			

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen. Middels de uitvoeringsagenda 'Samen werken aan Brede Welvaart', werkt Brabant aan het verstevigen van brede welvaart voor alle Brabanders. Om het inzicht te vergroten en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf. Als start hebben onderzoek gedaan naar de ervaren brede welvaart onder 10.000 Brabanders. Inzichten die ons een completer beeld geven hoe Brabanders hun kwaliteit van leven en leefomgeving ervaren en waarderen. In afwachting van het bestuursakkoord zijn wij voornemens een Monitor Brede Welvaart in Brabant te ontwikkelen om te kunnen bepalen waar overheidsinterventies nodig zijn om brede welvaart te verstevigen. Een instrument wat duidelijk maakt hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt en voor welke opgaven de regio's staan.

Indicator 2024

- We ontwikkelen een monitor brede welvaart in Brabant (populatieonderzoek uitgevoerd naar de ervaren brede welvaart vastgesteld op 11 juli 2023)

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de uitvoeringsagenda gezondheid werkt Brabant aan een gezonde samenleving. Daarom krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Tot 2030 werken we aan twee doelstellingen als onze bijdrage aan deze ambitie: 1) Van norm naar continue verbetering, waarbij wordt ingezet op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's. En 2) van zorg naar gezondheid: waar ingezet wordt op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

- **Indicator 2024**

De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEG, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEG in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.

- In GGD-regio West-Brabant was de LGEG in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.
- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen, in de begroting 2024.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolneming van provincie

Met de uitvoeringsagenda brede welvaart is een duidelijke aanpak uitgewerkt om het thema Brede Welvaart in Brabant verder op de kaart te zetten. Een uitvoeringsagenda die ons in staat stelt bij te dragen aan brede welvaartsontwikkelingen in Brabant. Om hieraan bij te dragen bouwen we aan een stevig triple helix netwerk dat actief samenwerkt aan kennisontwikkeling en kennisdeling. Dat doen we o.a. via: het praktijknetwerk brede welvaart, de week van brede welvaart en de Academische Werkplaats Brede Welvaart. Daarnaast worden intern, beleidsprogramma's ondersteund in de stappen die nodig om zijn het brede welvaartspectief te borgen.

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

De monitor wordt het middel waarbinnen beschikbare gezondheidsinformatie bij elkaar wordt gebracht, zodat de provincie en haar partners zicht krijgen waar gezondheidswinst valt te behalen en hoe interventies het meeste kans van slagen hebben. Daarmee kunnen we zo goed mogelijk sturen op onze inzet voor gezondheid, maar ook onze Brabantse partners doen hier hun voordeel mee.

Organiseren dag van de gezondheid

In 2024 organiseren we de derde Dag van de gezondheid. Doel van deze dag is om de deelnemers te informeren over partijen en initiatieven die bijdragen aan de positieve gezondheid van de Brabander en om verbindingen te leggen. Tijdens de Dag van gezondheid faciliteren wij de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen deelnemers.

Indicator	2024	2025	2026
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	Pm	Pm
De levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (2023, 66,7 jaar)	stijgend	stijgend	Stijgend

We verkennen of een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) haalbaar is en bij kan dragen aan het versterken van brede welvaart in Brabant

Op 8 december 2020 heeft PS ingestemd met de nadere uitwerking BOF2, waaronder het committeren van externe financiers, borging bij de BOM en inrichting impact financiering en monitoring. Aangezien borging bij de BOM niet haalbaar was moest een externe fondsmanager worden aangetrokken. Op 11 december 2021 is de Europese aanbesteding opengesteld en hebben wij op 28 april 2022 de opdracht gegund. Echter het aantrekken van externe financiers verliep moeizaam, medio dit jaar is besloten de opdracht niet te verlengen maar te evalueren en te verkennen welke variant voor BOF2 haalbaar wordt geacht. Uitkomsten hiervan zullen in Q4 via een Statenmededeling met uw Staten worden gedeeld.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2024

Alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid. We monitoren actief de voortgang op de indicatoren die voor begroting 2024 zijn aangeleverd. Daarnaast houden we continue aandacht voor meekoppelkansen van gezondheid.

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Omschrijving (toelichting)

Onze ambitie is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Dit willen we doen met de Brabanders, om de maatschappelijke opgaven in Brabant zo goed mogelijk te realiseren. We stellen een beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. Als onderdeel van het beleidskader wordt een participatiebeleid voor de provincie opgesteld. Vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie

decentrale overheden is de provincie verplicht om de inspraakverordening te verbreden naar een participatieverordening. Beleid en verordening worden in samenhang opgesteld.

De klimaatopgave, energietransitie, het verstedelijkingsvraagstuk, de toenemende ongelijkheid in de samenleving en het omgaan met de gevolgen van de vergrijzing zijn grote maatschappelijke opgaven. Ze spelen lokaal, regionaal en wereldwijd en stellen meer dan ooit hoge eisen aan de samenwerking van bestuurlijke organisaties. Het vraagt om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. Daarom investeren wij in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaalniveau. Dat doen we onder meer via de regionale ontwikkeldagen, BrabantStad en de samenwerkingsagenda met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

Indicatoren:

- In 2024 is participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie geformuleerd.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2024.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

We stellen een nieuw beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. In begroting 2024 wordt uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

Als onderdeel van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur leggen we een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie voor ter besluitvorming door Provinciale Staten. Daarmee geven we tevens invulling aan de verplichting vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en -uitvoering

In 2024 voeren we bij geplande beleidsvormingsprocessen tenminste drie experimenten uit met verschillende vormen van participatie.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	0	0	0	0

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Verplichte indicator: De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)

Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2024 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2024 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen.
(Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

We stellen een nieuw beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. In begroting 2024 wordt uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Toelichting

Verplichte indicator: Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2024	2025	2026	2027
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100% *	100% *	100% *	100% *

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2023: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Interbestuurlijk Toezicht (IBT) voert behalve systematisch toezicht ook periodiek themaonderzoeken uit met betrekking tot actuele risicothema's. We delen uitkomsten en aanbevelingen door middel van beoordelingsbrieven, kleurenkaartjes, onderzoeksrapporten en tijdens regio- dan wel kennisbijeenkomsten. In lijn met wat het programma Agenda Toekomst (Interbestuurlijk) Toezicht voorstaat, willen we stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren en best practices delen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2020-2023
- (Rijks) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018
- Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur)
- Statenvoorstel Kennis & Onderzoek: Nota onderzoeksbeleid
- Bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant'
- Beleidskader ontheffing verboden handelingen
- Beleidskader gezondheid
- Uitvoeringsagenda gezondheid
- Uitvoeringsagenda brede welvaart

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Bij het huidige (demissionaire) kabinetsbeleid blijft onverminderd een grote financiële onzekerheid voor gemeenten voor het jaar 2026 en latere jaren. Voor het toezicht op de gemeentebegroting 2024 (per einde 2023) kan dit invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van de rol van het financieel toezicht.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Onderdeel Brede Welvaart/Gezondheid

In afwachting van het nieuwe bestuursakkoord zijn er voor 2024 nog geen middelen in de begroting 2024 geraamd terwijl hiervoor in 2023 een bedrag van € 1,5 mln. aan budget was opgenomen.

Majeure projecten West-Brabant

Voor 2024 is een € 1,5 mln. hogere raming opgenomen dan in 2023 voor de uitgaven in verband met de nog lopende bestuursovereenkomsten met de gemeenten Halderberge en Steenbergen.

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
<u>Lasten</u>							
	Programmalasten	12.317 N	15.935 N	16.298 N	9.736 N	9.736 N	9.736 N
	Toerekening organisatiekosten	7.601 N	7.556 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N
Totaal Lasten		19.918 N	23.491 N	22.041 N	15.479 N	15.479 N	15.479 N
<u>Baten</u>							
	Programmabaten	128 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
	Baten toerekening organisatiekosten	307 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten		435 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten		19.483 N	23.489 N	22.039 N	15.476 N	15.476 N	15.476 N
	Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening is een belangrijke kerntaak van de provincie. Brabant verandert voortdurend en er liggen een complexe en dynamische opgaven in de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen vragen ruimte, maar onze ruimte is schaars. De 'druk op de ruimte' is groot en voelbaar: niet alles kan en zeker niet overal. De leefomgevingskwaliteit staat daarmee ook onder druk. Dit vraagt om een slimme aanpak van de opgaven én vooral om het maken van noodzakelijke keuzes om doelen en ambities van onze Brabantse Omgevingsvisie te verwezenlijken en de brede welvaart van alle Brabanders te verstevigen.

In 2023 is samen met een breed netwerk van partners, in opdracht van het Rijk, het Ruimtelijk Voorstel tot stand gekomen. Het is een beginpunt van een meerjarig cyclisch proces om in gezamenlijkheid de complexe ruimtelijke puzzel te leggen. Op basis van het voorstel wordt nu toegewerkt naar een Ruimtelijke arrangement, waarbij de uitvoeringsafspraken tussen Rijk en provincie worden gemaakt. In 2024 zal uitvoering gegeven worden aan deze afspraken.

Een onderdeel van het ruimtelijk voorstel en arrangement betreft NOVEX stedelijk Brabant. In 2023 is hiervoor het ontwikkelperspectief vastgesteld. In 2024 wordt, op basis van uitvoeringsafspraken, hier verder invulling aan gegeven.

De woningbouwopgave is nog onverminderd groot. Hiertoe zijn in 2023 bestuurlijke afspraken gemaakt met het Rijk wat zijn doorvertaling heeft gekregen in regionale woondeals. Ook in 2024 wordt, mede via regionale versnellingstafels uitvoering gegeven aan deze woondeals. Daarnaast maken we de inzet van extra capaciteit mogelijk via de regeling Flexpool Versnelling Woningbouw, zetten we in op flexwoningen en ondersteunen we initiatieven voor collectieve woonvormen. Tot slot gaan we de consequenties van de nieuwe Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting voor de provincie bezien.

V.w.b. werklocaties werken we via project Grote Oogst verder aan de verduurzaming van bedrijventerreinen. Op basis van onze ervaringen beogen we in 2024 een verdere verbreding naar meer bedrijventerreinen in te zetten. Ook actualiseren we, mede op basis van de meest recente prognoses, onze regionale afspraken over planning en programmering van bedrijventerreinen. Hierbij hebben we specifieke aandacht voor afspraken rondom (XXL) logistiek.

In 2023 zijn het beleidskader Leefomgeving en het beleidskader Wonen en Werken opgesteld. De doelstellingen en prestaties van onderhavige begroting zullen na vaststelling van beide kaders bij een eerstvolgend S&V moment op basis hiervan worden aangepast.

In 2024 gaan we door met de uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. De huidige Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) heeft een looptijd tot en met eind 2023. In het voorjaar 2023 is gestart met de actualisatie van deze Ontwikkelaanpak Stikstof tot een BOS 2.0. Het voorstel voor een geactualiseerde ontwikkelaanpak (BOS 2.0) zal naar verwachting in Q1 2024 worden besproken met Provinciale Staten.

Op basis van een onherroepelijke uitspraak door de RvS (verwachting eind 2023) over de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) zal in 2024 een besluit over het vervolg voorgelegd worden aan de Staten.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. De basis daarvoor ligt in de huidige Wet Ruimtelijke Ontwikkeling (WRO), die in 2024 wordt vervangen door de nieuwe Omgevingswet. De uitvoering van de omgevingswet en de bijbehorende instrumenten (Omgevingsvisie en omgevingsverordening) dragen bij aan een gezonde fysieke leefomgeving in Brabant.

Indicatoren:

- Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren
- Gezondheid: in het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten zijn verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

We zetten hierbij in op maatwerk en vernieuwing in lijn met de nieuwe Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Daarnaast stimuleren we een diep, rond en brede afweging: bij het zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke opgaven vinden wij het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken. We kijken dus niet slechts sectoraal of eendimensionaal, zodat we initiatieven plaatsgevoelig inpassen. We stellen het initiatief centraal en we zoeken naar mogelijkheden. We kijken zowel naar zichtbare als minder zichtbare effecten van ons handelen en dragen hiermee bij een goede balans tussen People, Planet en Profit in Brabant.

Realiseren stedelijke opgaven

Via NOVEX Stedelijk Brabant werken we aan de majeure stedelijke opgaven in de stedelijke regio's. In 2023 wordt samen met het Rijk, de waterschappen en de 4 stedelijke regio's van Brabant het Ontwikkelperspectief en 1ste uitvoeringsafspraken Stedelijk Brabant 2040 vastgesteld. Op basis hiervan en daaropvolgende uitvoeringsafspraken wordt in 2024 verder uitvoering gegeven aan het realiseren van de opgaven.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Ook in de geactualiseerde versie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof wil de provincie Noord-Brabant samen met partners, ondernemers en inwoners zich verder inzetten voor de versnelling van natuurherstel, verlaging stikstofdepositie en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen. We blijven daarin ook structureel in overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof.

Ook zetten we ons verder in om via het ondersteuningsloket iedereen te helpen die (in)direct met stikstof te maken krijgt: inwoners van de provincie Noord-Brabant, (agrarisch) ondernemers, adviseurs, ambtenaren, projectontwikkelaars of bijvoorbeeld belangenorganisaties. Hiermee ondersteunen we de voortgang van ontwikkelingen in Brabant. Daarbij zal het ondersteuningsloket ook ondersteunen bij gebiedsprocessen in de Gebiedsgerichte Aanpak groen-blauw en zal het de uitvoering van beëindigingsregelingen en projectpasmelders actief ondersteunen.

Op basis van de nog vast te stellen actualisatie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) zullen we op een later moment de onderstaande indicatoren actualiseren.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof	?			

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

In Brabant ligt nog een flinke woningbouwopgave. De komende 10 jaar moeten er gemiddeld jaarlijks ruim 13.000 woningen (netto) aan de voorraad worden toegevoegd. Het is van belang de woningbouwopgave te verbinden met het versterken van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen en het herbestemmen van leegstaand vastgoed, soms ook in het buitengebied.

Ondanks de nadruk op inbreiding zullen ook uitbreidinglocaties nodig zijn voor een voldoende en voldoende gedifferentieerd (plan)aanbod van woningen en woonmilieus.

Indicatoren:

- Toename woningvoorraad: in de periode 2022 t/m 2030 worden – in lijn met de Nationale Woon- en Bouwagenda (NWBA) -119.500 woningen (ca. 13.250 per jaar) aan de voorraad toegevoegd, waarvan:
 - 36.000 sociale huurwoningen (ca. 4.000 per jaar)
 - 43.750 middeldure huur- (< € 1.000,-) en betaalbare koopwoningen, onder de NHG-grens van ≤ € 355.000 (ca. 4.850 per jaar).
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. 70% van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van versnelling woningbouw

Via de regeling Flexpool Versnelling Woningbouw zetten we Rijks- en provinciale middelen in om gemeenten te ondersteunen in de versnelling van de woningbouw. Gemeenten kunnen op grond van deze regeling extra capaciteit inzetten om woningbouwplannen sneller te verwerken. Daarnaast dragen we bij aan de opzet van (financieel) en deelname aan regionale versnellingstafels.

Stimuleren van nieuwe woonvormen

Vanuit het 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw' bevorderen we dat meer van dergelijke woonvormen worden gerealiseerd. Hierbij gaat het vooral om stimuleren van planontwikkelingen voor nieuwe woonvormen, de beschikbaarheid van locaties, het (mede)financieren van initiatieven en het bevorderen van nieuwe woonvormen en zelfbouw als volwaardige bouwstroom in de regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -

Provincie Noord-Brabant - Begroting 2024 (PS 32/23) pag. 23 programmering. Binnen het brede palet aan nieuwe woonvormen ligt de nadruk vooral op (kleinschalige) initiatieven van particulieren en sociale ondernemers voor groepswoon en collectieve woningbouw, zoals geclusterde woonvormen voor ouderen (al dan niet met zorg) en collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO).

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen

In elk van de (sub) regionale woningmarktgebieden – en in lijn met de vanuit de Nationale Bouwen Woon Agenda (NWBA) op te stellen regionale woondeals - maken we kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de woningbouwplanning en –programmering. We stellen samen met de regio's een uitvoeringsgerichte 'woon-agenda' op met speciale aandacht voor versnelling van de woningbouw, betaalbaarheid, veranderende woonwensen, flexwoningen en de huisvestingsopgave voor specifieke doelgroepen.

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

We actualiseren de 'Monitor Bevolking en Wonen' en het 'Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant' (4x per jaar) en rapporteren over de omvang en samenstelling van het (gemeentelijke) planaanbod voor woningbouw. Informatie over actuele ontwikkelingen van de Brabantse bevolking, de woningbouw en het planaanbod worden breed gedeeld en gepubliceerd op onze provinciale website.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Vitale en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan de economische ontwikkeling van Brabant. Werklocaties bieden ruimte aan bestaande (en toekomstige) ketens van samenwerkende bedrijven. Campussen bieden werknemers inspirerende werkomgeving en bevorderen innovatie. Vitale en toekomstbestendige werklocaties kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen voor 2030 uit het klimaatakkoord. Daarbij wordt ingezet op energiebesparing, energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie, gezondheid en biodiversiteit.

Indicatoren:

- **Ontwikkeling van werklocaties**
Per regio/Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) komen we tot een afsprakenkader om de vraag naar en aanbod van werklocaties/bedrijventerreinen in evenwicht te brengen en te houden. Vraaggericht ontwikkelen maakt daarvan deel uit.
- **Verduurzamen van werklocaties**
12 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst")
- **Versterken campussen**
Positie van campus in ecosystemen te versterken en daarmee toename van bedrijvigheid en aantal werknemers:
Aantal bedrijven: 2024 > 2023
Aantal werknemers: 2024 > 2023

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van verduurzaming op 12 'Grote Oogst' locaties

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 12 'Grote Oogst'-terreinen. De terreinen kennen een grote diversiteit aan scope van schaalniveaus, thema's en activiteiten. Er zijn voor 12 'Grote Oogst' locaties Plannen van Aanpak opgesteld. De verduurzaming van industrieterrein Moerdijk krijgt via andere trajecten vorm en inhoud. Voor Moerdijk zal geen gebruik gemaakt worden van de Bijdrageregeling verduurzamen bedrijventerreinen Grote Oogst Noord-Brabant. In 2024 wordt uitvoering gegeven aan de Plannen van Aanpak. Opgedane ervaringen worden breed gedeeld om de kennis bij gemeenten, parkmanagement-organisaties en bedrijven over de verduurzaming van bedrijventerreinen te verbeteren.

Faciliteren van campussen

Ook in 2024 zetten wij in gezamenlijkheid met Economie in op de verdere ontwikkeling van de campussen. Dit doen we omdat campussen van belang zijn in de ontwikkeling van (regionale) ecosystemen, innovaties versnellen en de regionale concurrentiekracht versterken. Wij hebben vooral een rol bij de opstart- en groeifase, op het moment dat er sprake is van marktfalen.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

We maken regionale afspraken over de planning en programmering van bedrijventerreinen. Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op bedrijventerreinen te realiseren. In september 2022 hebben GS nieuwe prognoses voor de ruimtebehoefte van bedrijventerreinen vastgesteld. De ruimtebehoefte is fors groter dan bij de vorige prognose. In tegenstelling tot eerdere prognoses wordt ook extra ruimtevraag verwacht na 2030. Het harde planaanbod in Noord-Brabant is (in volume en kwaliteit) niet voldoende om te voorzien in de ruimtevraag van bedrijven. Regio's/gemeenten zijn gevraagd om nieuwe regionale afspraken te maken, mede gebaseerd op deze nieuwe prognoses. Een adaptieve bedrijventerreinenprogrammering op minimaal het laagscenario, duidelijke profielen voor nieuw te ontwikkelen terreinen en afspraken over grondprijsmethodiek en regionale uitgiftecriteria, zijn voor de provincie uitgangspunten bij de actualisatie van regionale afspraken met gemeenten. De verwachting is dat medio 2024 in alle (sub)regio's met gemeenten nieuwe regionale afspraken gemaakt zijn.

Beleidskader en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Brabantse Omgevingsvisie
- Interim Omgevingsverordening
- Beleidskader Leefomgeving (nog vast te stellen)
- Beleidskader Wonen en Werken (nog vast te stellen)

Uitvoeringsagenda's

Onderstaande uitvoeringsagenda zijn naar verwachting begin 2024 geactualiseerd in één integrale uitvoeringsagenda Wonen en Werken.

- Brabantse Agenda Wonen
- Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw
- Uitvoeringsprogramma aanpak Werklocaties 2020-2023
- Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties. Denk aan bijvoorbeeld aan het realiseren van de woningbouwopgave en de ontwikkeling van campussen.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Wat mag het kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000		Realisatie Begroting 2023		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
<u>Lasten</u>							
	Programmalasten	8.943 N	20.194 N	74.299 N	17.526 N	3.975 N	3.922 N
	Toerekening organisatiekosten	10.218 N	12.261 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N
Totaal Lasten		19.161 N	32.455 N	82.333 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
<u>Baten</u>							
	Programmabaten	1.199 V	9.617 V	52.425 V	0	0	0
	Baten toerekening organisatiekosten	180 V	1.815 V	0	0	0	0
Totaal Baten		1.379 V	11.432 V	52.425 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten		17.782 N	21.023 N	29.908 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
	Onttrekking aan reserves	2.957 V	11.591 V	3.725 V	1.981 V	1.981 V	1.981 V

Bedragen x € 1.000		Realisatie Begroting 2023		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Onttrekking aan reserve		2.957 V	11.591 V	3.725 V	1.981 V	1.981 V	1.981 V
	Reserve ontwikkelbedrijf	946 V	4.764 V	888 V	164 V	164 V	164 V
	Reserve Werklocaties	2.011 V	6.827 V	2.838 V	1.818 V	1.818 V	1.818 V

(bedragen x € 1.000)		saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
		01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
2. Ruimte en wonen							
	Reserve ontwikkelbedrijf	7.795	5.284	4.530	4.500	4.470	4.440
	Reserve Werklocaties	20.149	16.225	16.346	16.467	16.588	16.708
	Reserve Leefomgeving		13.450	13.450	13.450	13.450	13.450

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

De klimaatverandering is steeds meer zichtbaar, en daarmee de grote opgaven waarvoor de samenleving staat om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. De laatste jaren is Brabant geconfronteerd met extremen zoals droogte (leidend tot onder meer beregeningsverboden) en wateroverlast. De urgentie van de provinciale aanpak en uitvoering wordt hiermee nog verder onderstreept. In 2023 zijn de nieuwe KNMI-klimaatscenario's verschenen, we onderzoeken of er aanpassing van het provinciale beleid hierop nodig is.

Het rijksbeleid verandert. De rijksoverheid trekt via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) meer regie naar zich toe op het domein van natuur, water en bodem. Het behalen van water-, bodem- en klimaatopgaven is integraal onderdeel van het NPLG, en wordt gezien in relatie tot andere doelstellingen, zoals natuurherstel, stikstofreductie en toekomstbestendige landbouw. Ook heeft het Rijk expliciet benoemd dat het water- en bodemsysteem sturend moet worden voor de ruimtelijke ordening. De provincie krijgt hierbij een belangrijke rol in de uitvoering en verankering van deze structurerende keuze in het ruimtelijk instrumentarium. Voor de provincie betekent dit enerzijds een ondersteuning van de lijn en inzet in het Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 (RWP), anderzijds zal komende periode gezien moeten worden hoe het Rijk haar sturende rol vormgeeft en wat dat betekent voor een mogelijke bijstelling van het Brabantse water- en bodembeleid.

Betreffende hoogwaterveiligheid voor de Brabantse burgers, beoordelen we de impact van de strategische beleidskeuzes van het Rijk over rivierbodempligging en afvoercapaciteit in het kader van het Programma Integraal riviermanagement, de Beleidslijn Grote Rivieren, het al dan niet aanhouden en/of aanvullend aanwijzen van reserveringsgebieden waterveiligheid en tot slot de wettelijke waterveiligheidsnormering. Naast het landelijk gebied vraagt ook het stedelijk gebied nadrukkelijk aandacht ten aanzien van klimaatadaptatie. Het gaat dan om wateroverlast en hitte-stress in het stedelijk gebied, woningbouwopgaven in relatie tot het water- en bodemsysteem en klimaatadaptatie op grote bedrijventerreinen. Waar traditioneel en wettelijk afgekaderd de provinciale rol vooral ligt in het landelijk gebied, is er een toenemende vraag naar bovenwettelijke participatie en medefinanciering door de provincie van de klimaatadaptatieve inrichting van het stedelijk gebied (stad en bedrijventerreinen). We onderzoeken in hoeverre de provincie in de komende jaren deelneemt aan een vervolg van de lopende samenwerkingsovereenkomst Waterpoort 2020-2023.

Vanuit de provincie werken wij vanuit drie perspectieven aan een vitale bodem in Brabant: kennisontwikkeling vanuit o.a. BodemUp 2.0, precisielandbouw (zie programma 7 Landbouw en Voedsel) en bodemverontreiniging. Bodemverontreinigingen in zowel in de grond zelf als het grondwater - die een risico vormen voor mens, natuur of het grondwater (de zogenaamde spoedlocaties) - worden gesaneerd of beheerd. Wanneer er niemand meer aanspreekbaar is wordt de aanpak, vanuit de wettelijke taak Wet Bodembescherming en conform landelijke afspraken, uitgevoerd door de provincie met financiën vanuit het Rijk. De bodemsaneringsoperatie loopt zeker tot 2030. De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt beschermd en tegelijkertijd onderzoeken wij de benuttingsmogelijkheden voor maatschappelijke opgaven als de energietransitie.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water

Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen.

De provincie is verantwoordelijk voor de regie rond (grond)watervraagstukken in Brabant, zodat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor economische, ecologische en humane functies. De provincie is daarmee een belangrijke partij in het vinden van de balans tussen beschermen en benutten. Veel partijen zijn nodig voor het realiseren van de doelen rond het (grond)waterbeheer in Brabant. De provincie kan dit niet alleen. Het analyseren en zonedoelmatig opvolgen van het advies van de onafhankelijke Adviescommissie Droogte 'Zonder water geen later' is een belangrijk speerpunt in 2024.

De provincie is bevoegd gezag ten aanzien van het diepe grondwater (voor drinkwater en grote industriële onttrekkingen). In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er momenteel meer grondwater onttrokken dan aangevuld: in de Centrale Slenk is sprake van onbalans, niet alleen in Brabant maar ook in Limburg, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen. Aanpak van de onbalans in het diepe grondwater vergt ook internationale samenwerking, hierover vindt overleg plaats.

Provincie en waterschappen zijn samen verantwoordelijk voor het ondiepe grondwater ten behoeve van natuur en landbouw. Structurele ontwatering en afwatering en verslechterde bodemkwaliteit leiden ertoe dat er te weinig water beschikbaar is. Extremen in het weer (met name hitte en droogte) zetten hier extra druk op. Voor de verdeling van zoet water worden, waar nodig, nieuwe gebiedsafspraken gemaakt. Bij droogte gelden regels voor beregening en worden prioriteiten in de watertoevoer vastgelegd (regionale verdringingsreeksen). Door snelle afvoer van water via beken en sloten (ontwatering), diepe onttrekkingen en beregening maar ook door verstedelijking, heeft het merendeel van de natuurgebieden in Brabant last van structurele verdroging. Hierdoor voldoen we niet aan de Kaderrichtlijn Water en worden tevens de doelstellingen voor biodiversiteit niet gerealiseerd.

Beleidsmatig is de verdrogingsaanpak vertaald naar 36.000 ha verdroogde natte natuurplek (NNP). In tranches wordt sinds medio jaren '90 gewerkt aan het herstel hiervan. We constateren dat forsere maatregelen worden gevraagd, juist ook buiten de natuurgebieden. De Maatwerkovereenkomsten (MOKs) met de waterschappen vormen de basis voor de realisatie van de groenblauwe opgaven tot en met 2027. Voldoende grondwater bereiken we door de grondwateraanvulling te verbeteren en door acties gericht op grootverbruikers en op verminderen drinkwatervraag bij consumenten. Om te voldoen aan de normen voor regionale wateroverlast en de afspraken over waterbeschikbaarheid te kunnen nakomen, maken we met onze partners (met name waterschappen en grondgebruikers) afspraken.

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurplek dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwateronttrekkingen

Ook in 2024 loopt het proces rond de mogelijkheden in het verminderen van grondwater-onttrekkingen in samenwerking met de waterpartijen als onderdeel van de (concept-)droogteagenda.

Het bestuursakkoord 2023-2027 geeft het belang van dit onderwerp – het beperken van onttrekkingen – nadrukkelijk aan. Onderdeel hiervan is dat we onderzoeken, in samenwerking met de waterschappen, in welke vorm de grondwaterheffing, conform het bestuursakkoord, in 2025 verbreed kan worden op basis van het principe van de 'gebruiker betaalt'. Op het moment van verbreding overwegen we ook een verhoging van de grondwaterheffing voor grootgebruikers. Daarbij sluiten we aan op onderzoek naar aanleiding van motie 74a-2021 over de factoren die van invloed zijn op de verbreding van de grondwaterheffing. Dit onderzoek is eind oktober 2023 gereed.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

In 2024 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027 (*))	3.500	6.500	8.000	9.600
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027(*))	7.000	13.000	18.000	21.700

* Streefwaarden aangepast zoals aangegeven bij Statenvoorstel 33/22A Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023

Wat willen we bereiken?

Schoon Water

Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden.

Schoon water is cruciaal met het oog op de leefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het water voor plant, dier, mens en economie. Bovendien moeten we op tijd voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Geen van de oppervlaktewateren in Brabant voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelstellingen. De bemesting door de landbouw is in Brabant verantwoordelijk voor het grootste aandeel fosfaat en nitraat in het water. Sinds 2009 wordt tranchegewijs gewerkt aan de herstelmaatregelen; we zitten in de laatste zesjaarlijkse KRW planperiode (2022-2027). De inrichtingsmaatregelen die de waterschappen nemen (beek- en kreekherstel, natuurvriendelijke oevers en oplossen vismigratieknelpunten) hebben een positief effect op de aanwezigheid van waterplanten en vissen en op de helderheid van het water. Met de maatregelen die met name agrarische ondernemers moeten nemen in het kader van het 7^e Nitraat Actie Programma en het NPLG zal de emissie van nutriënten naar het oppervlakte- en grondwater verder afnemen.

Daarnaast wordt de waterkwaliteit negatief beïnvloed door medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen, plastics, hormonen en andere zeer zorgwekkende stoffen (zoals PFAS). Hierop worden maatregelen in gang gezet om het voorkomen van deze stoffen in het grond- en oppervlaktewater verder af te laten nemen.

De grond- en oppervlaktewaterkwaliteit blijft geschikt voor diverse vormen van gebruik en de waterkwaliteit voldoet aan de KRW-doelen. Niet alleen voor het menselijk gebruik, zoals bijvoorbeeld bij door de provincie aangewezen zwemlocaties, maar ook voor het behalen van natuurdoelen in grondwater-afhankelijke

natuurgebieden, beken en krekens en andere KRW-oppervlaktewateren. De vervuiling met antropogene stoffen wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt ook voor stoffen die niet expliciet benoemd zijn in de KRW zoals voor nieuwe antropogene stoffen, medicijnresten en microplastics.

Zolang de goede toestand nog niet is behaald mag er geen trendmatige achteruitgang van de (grond)-water kwaliteit plaats vinden. Het grondwater voor het produceren van water voor menselijke consumptie (hoogwaardig gebruik voor drinkwater, bier, frisdrank, levensmiddelen) blijft zo schoon mogelijk. Het gaat om het grondwater in de diepere watervoerende pakketten en al het grondwater binnen beschermingszones. De waterkwaliteit wordt voor de lange termijn beschermd en de natuurlijke beschermende kleilagen in de ondergrond blijven onaangetast. De basis in heel Brabant moet op orde zijn. Hiervoor is het noodzakelijk om Brabant-breed afspraken te maken, maar specifieke aandacht moet er ook zijn voor grondwaterbeschermingszones en natuurgebieden.

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)-waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Indicator	2024	2025	2026	2027
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden	70%	80%		
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	8		
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)(*)	80%	80%	80%	

In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2022-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027.

Schoon oppervlaktewater

In 2024 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027 (*))	300	400	410	450
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027 (*))	125	150	155	160

(*) Streefwaarden aangepast zoals aangegeven bij Statenvoorstel 33/22A Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023

Wat willen we bereiken?

Veilig Water

Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem.

Bescherming tegen hoogwater is essentieel om Brabant leefbaar te houden en ruimte te hebben om te kunnen wonen en werken. Hoogwaterveiligheid gaat over de grote rivieren Maas en Merwede en over het regionale watersysteem. Dijken en andere primaire waterkeringen langs de grote rivieren moeten uiterlijk in 2050 aan de wettelijke waterveiligheidsnormen voldoen. Voor de keringen langs de Maas en Merwede is dat een taak van waterschappen en Rijkswaterstaat, waarbij het college van GS bevoegd is de dijkverbeteringsplannen goed te keuren. Mede naar aanleiding van de Kamerbrief 'Water en Bodem Sturend' (2022) en het Advies van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater (2022) is meer aandacht nodig voor samenhang tussen de hoge waterstanden in het regionaal watersysteem en hoofdwatersysteem.

Bij de waterveiligheidsstrategie van de grote rivieren zet de provincie in op een combinatie van versterking van de dijken en maatregelen om de rivier ruimte te geven; als provincie nemen we actief deel aan rivierverruimingsprojecten en voeren we (mede) de regie op de regionale strategie op niveaus van riviertakken (zoals de Bedijkte Maas) en de Maas en de Rijn. In integrale projecten combineren we de waterveiligheidsopgave met andere regionale en rijksopgaven, zoals natuur, economie, omgevingskwaliteit en identiteit (o.a. Zuiderwaterlinie). We onderzoeken de mogelijkheden om in aanmerking te komen voor een bijdrage vanuit de derde tranche PAGW-middelen (Programmatische Aanpak Grote Wateren) voor de GetijdenMaas, van Lith tot Bokhoven. De provincie neemt actief deel in het nationale Deltaprogramma en de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement.

Regionale keringen langs de regionale rivieren, beken/kreken moeten voldoen aan de provinciale beschermingsnormen. De waterschappen staan aan de lat om dat te realiseren, waarbij zij met de provincie afspraken maken over de termijnen.

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

De regionale keringen zijn in 2024 op orde, conform de actuele provinciale normen. Daarnaast neemt de provincie deel in het onderzoek onder het landelijk ontwikkelprogramma regionale keringen (ORK) over eventuele herijking van beleidskaders en regelgeving regionale keringen, zoals normeringsstelsel en zorgplicht. Dit heeft extra aandacht gekregen n.a.v. de hoogwaterramp in Limburg juli 2021 en de adviezen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>	(*)			
• Brabantse Delta	(*)			
• Aa en Maas	(*)			
• De Dommel	(*)			
• Rivierenland	(*)			

(*) Nader te bepalen, betreft een doorlopende 12-jaarlijkse toetsing, daarna te actualiseren voor 2024 e.v.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

De Maas-koploperprojecten (rivierverruimingsmaatregelen) Oeffelt en Meanderende Maas lopen tegen uitvoeringsuitdagingen aan ten aanzien van stikstof en inflatie. Bij 'Oeffelt' spelen belemmeringen ten aanzien van stikstof, eigenaarschap van de nieuwe brug en gestegen kosten, mede als gevolg van inflatie. Onder Deltaprogramma Maas en Rijn werken we als provincie ook mee aan beleidsontwikkeling: de Stuurgroep Deltaprogramma Maas (SDM, onder voorzitterschap gedeputeerde Noord-Brabant) en het Bestuurlijk Platform Rijn (BPR) zijn de bestaande samenwerkingsverbanden voor afstemming rijk-regio inzake enerzijds de voortgang van bestaande gebiedsprojecten (koploperprojecten en pilots) en anderzijds advies op de voorbereiding van Integraal Riviermanagement (IRM). IRM beoogt een integrale aanpak op meerdere opgaven: hoogwater (waterveiligheid), laagwater (zoetwaterbeschikbaarheid), scheepvaart, natuur, regionale economie en ontwikkeling.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
• Meanderende Maas	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Oeffelt	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2027
• IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crèvecoeur	Afronding en vervolgafspraken in samenhang met de aanpak in het regionaal watersysteem (HoWaBo-2)			
• Verlengde brug veerweg Alphen				

	realisatie			
--	------------	--	--	--

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

De dijkversterkingsprojecten van de primaire keringen worden geprogrammeerd door het rijk en de waterschappen in het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). De prioritering vindt plaats op basis van urgentie. In de tabel zijn de fases vermeld zoals gehanteerd in het HWBP. Binnen Brabant zijn veel dijkversterkingen urgent.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<ul style="list-style-type: none"> Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas) 	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
<ul style="list-style-type: none"> Cuijk-Ravenstein 	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
<ul style="list-style-type: none"> Lith-Bokhoven 	Verkenning			
<ul style="list-style-type: none"> Doeveren 	Verkenning			
<ul style="list-style-type: none"> Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal 	Nog niet bekend			
<ul style="list-style-type: none"> Moerdijk-Drimmelen 	Verkenning	Verkenning		
<ul style="list-style-type: none"> Standhazensedijk 	Realisatie			
<ul style="list-style-type: none"> Willemstad-Noordschans 	Verkenning			

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem

Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit.

Het besef van het belang van een vitale agrarische bodem groeit. 'Water en bodem sturend' als richtinggevend principe, komt steeds meer terug in de beleidsstukken van de verschillende overheden. De komende jaren willen we het inzicht in de opbouw en het functioneren van het water- en bodemsysteem in relatie tot de aard en intensiteit van het grondgebruik en de ruimtelijke samenhang verder vergroten. Daarnaast blijven we ons inzetten om nieuwe en bestaande kennis te delen en zoveel mogelijk agrarische ondernemers te stimuleren en ondersteunen om duurzaam bodembeheer een centrale plaats in de bedrijfsvoering te geven.

Indicatoren:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurgebieden, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
 - het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
- Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Een belangrijk instrument om onze doelen voor een vitalere agrarische bodem te realiseren is BodemUP. BodemUP helpt boeren bij het nemen van maatregelen voor een duurzamer bodem- en waterbeheer. In 2023 zijn we gestart met de uitvoering van BodemUP 2.0. De komende jaren willen we met BodemUP 2.0 doorgroeien naar 2200 deelnemende agrariërs in Brabant.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp	6.000	12.000	20.000	27.000

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

De kennis over bodemvitaliteit en duurzaam bodembeheer is volop in ontwikkeling. We ondersteunen projecten en onderzoeken die bijdragen aan kennisontwikkeling. Via onder andere BodemUP, het Netwerk Vitale Bodem Brabant, samenwerking met het onderwijs (de ‘groene’ opleidingen van het MBO (practoraat) en HBO (lectoraat)) delen en verspreiden we nieuwe en bestaande praktijkkennis en methoden voor verduurzaming van de voedselproductie.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie

Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Aanpassen aan extreem weer (klimaatadaptatie) is urgent. Daarvoor is bewustwording bij en actief handelen door de Brabander belangrijk, dienen de effecten van klimaatverandering (hitte, droogte, wateroverlast door extreme buien, zeespiegelstijging) integraal te worden meegenomen in alle provinciale

doelen en moet de ruimtelijke inrichting op alle schaalniveaus (van woning en wijk tot regio en provincie) mede gericht zijn om de gevolgen zoveel mogelijk te beperken. Dit doen we samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en burgers. Wij pakken hierin de rol op die past bij onze provinciale verantwoordelijkheid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering ‘klimaatbestendig handelen’

We zetten op verschillende manieren in op bewustwording van het belang van klimaatadaptief handelen bij de Brabander (Dutch Design Week, Embassy of Water, klimaatportaal, kennisontwikkeling) en sluiten daarbij zoveel mogelijk aan bij bestaande initiatieven en de belevingswereld van de doelgroep (Design Thinking).

We maken klimaatadaptatie onderdeel van al onze provinciale opgaven. We brengen daarvoor kwetsbaarheden in beeld en borgen klimaatadaptatie in programma’s en instrumenten.

We voeren regie op de samenwerking in Zuid-Nederland en actualiseren samen met onze partners, waaronder gemeenten en waterschappen het uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma’s waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	50%	70%	90%	100%

Concrete aanpak in projecten en gebieden

We dragen (financieel) bij aan projecten uit het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland en aan uitvoeringsprojecten gericht op het tegengaan van wateroverlast in het bebouwde gebied. We ontwikkelen bouwstenen voor en laten maatregelen gericht op klimaatadaptatie samenvallen met de aanpak in kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	15	20	25	30

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht ‘Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant’
- Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027
- Beleidskader Milieu 2030 (o.a. bodemsaneringen)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 verandert de bevoegdheid voor besluitvorming over het provinciale water- en bodembeleid, dat nu is vastgelegd in het Regionaal Water en Bodem Programma (RWP) 2022-2027. Aangezien het RWP de status heeft van een programma onder de Omgevingswet, is Gedeputeerde Staten in plaats van Provinciale Staten bevoegd voor het vaststellen van het programma. PS behoudt uiteraard haar budgetrecht. Daarnaast wordt onder de Omgevingswet de rol van de gemeenten belangrijker, en daarmee de plannen en processen waarin zij een leidende rol hebben. Een goede invoering van de omgevingswet bij de gemeenten is essentieel voor tijdige en inhoudelijk goed beoordeelde vergunningverlening. De provincie zal hierdoor vaker gevraagd worden om een watertoets en/of bodemadvies te geven, en dit af te stemmen met de mede-waterbeheerders zoals waterschappen, Rijkswaterstaat en drinkwaterbedrijven.
- De Kaderrichtlijn Water opgave voor voldoende en schoon water vergt meer voorbereidingstijd dan door onze uitvoeringpartners, in het bijzonder de waterschappen, gedacht en vergt vanwege kostenstijgingen meer middelen dan heden beschikbaar. Dit onder meer vanwege de complexiteit van de uit te voeren projecten, waardoor de KRW- doelrealisatie 2027 verder onder druk staat en te behalen prestaties in 2023 lastig te ramen zijn. Dit is onderwerp van de programmeringsgesprekken en bestuurlijke gesprekken met de waterschappen op basis van uitvoeringsafspraken in de Maatwerkovereenkomsten (MOKs) 2022-2027 tussen waterschappen en provincie.
- Voor maximaal doelbereik van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is een toereikend instrumentarium daarbij van cruciaal belang. Op dit moment wordt het instrumentarium niet toereikend geacht.
- Het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur biedt mogelijkheden om een impuls te geven aan de realisatie van de waterdoelstellingen. In overleg met het Rijk, Provinciale Staten en onze Brabantse uitvoeringpartners, zoals de waterschappen, beogen wij deze inhoudelijke, instrumentele en financiële mogelijkheden in de uitwerking van het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) maximaal te benutten.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht en betrokkenheid van partners ten behoeve van de opgaven in het stedelijk gebied. Door toenemende urgentie en uitvoering van water- en bodem gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij gemeentes sterk onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen. Indien de huidige situatie niet wijzigt, zal de uitvoeringskracht komende jaren een belangrijk aandachtspunt blijven.
- Bij de samenwerkingsovereenkomst realisatie heropening Roode Vaart - waarbij de gemeente Moerdijk en de provincie Noord-Brabant risicodragende partijen zijn - speelt een juridisch geschil tussen de gemeente Moerdijk en de realiserende bouwcombinatie. Daarnaast is er een geactualiseerde kostenraming. Eind 2023 komt meer zicht op de financiële impact van deze ontwikkelingen.

Wat mag het kosten?

Lasten

Maatwerkovereenkomsten met waterschappen

De uitgaven met betrekking tot de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen volgen het kasritme dat is opgenomen in de in 2023 verleende beschikkingen aan de waterschappen. Op basis van de maatwerkovereenkomsten werken we samen met de waterschappen aan o.a. de DHZ-opgave en de KRW-opgave, waarbij we streven naar een snelle uitvoering vóór 2027. Dit wordt weerspiegeld in het gevraagde kasritme en resulteert in een uitgavenimpuls in 2024 (€ 6,0 mln.).

Onderhoud vaarwegen

Het wegwerken van de onderhoudsachterstand in de baggeropgave leidt tot een € 2,0 mln. hogere lastneming in 2024.

Rivierverruimingsprojecten

In 2024 komen twee rivierverruimingsprojecten in de realisatiefase. Hierdoor zullen de uitgaven op rivierverruiming met € 3,5 mln. stijgen.

Vitale Bodem

In 2023 is gebruik gemaakt van de rijksregeling SPUK Uitvoeringskosten 2022-2023 NPLG ten behoeve van BodemUp 2.0. In 2024 komen deze kosten weer ten laste van de provinciale middelen. Dit leidt tot € 2,2 mln. meer uitgaven in 2024.

Toevoeging Grondwaterheffing

Als gevolg van de ophoging van de tarieven van de grondwaterheffing (Statenvoorstel 33/22 Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023) wordt de toevoeging aan de voorziening grondwaterheffing met € 3,8 mln. verhoogd.

Europese subsidieregeling POP3

In 2024 vinden geen uitgaven plaats ten laste van de Europese subsidieregeling POP3 welke vanaf 2023-2024 wordt opgevolgd door de GLB-NSP regeling. Dit leidt tot € 1,1 mln. minder geraamde uitgaven.

Baten

Inkomsten Grondwaterheffing

Als gevolg van de ophoging van de tarieven van de grondwaterheffing (Statenvoorstel 33/22 Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023) worden de geraamde inkomsten aan grondwaterheffingen met € 3,8 mln. verhoogd.

Specifieke uitkering 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater

Voor de uitvoering van de 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater ontvangt de provincie een rijksbijdrage. Dit project is onderdeel van de maatwerkovereenkomsten die de provincie met de waterschappen heeft afgesloten. Door de stijging van de geraamde kosten in 2024 ten opzichte van 2023 met € 1,3 mln. stijgen ook de geraamde inkomsten evenredig mee.

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027

Lasten

Programmalasten	27.197 N	42.056 N	55.995 N	45.859 N	49.912 N	30.162 N
Toerekening organisatiekosten	5.604 N	6.324 N	4.615 N	4.615 N	4.615 N	4.055 N
Totaal Lasten	32.801 N	48.380 N	60.610 N	50.474 N	54.527 N	34.217 N

Baten

Programmabaten	9.350 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Baten toerekening organisatiekosten	843 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	10.193 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Saldo van baten en lasten	22.608 N	35.520 N	45.145 N	36.009 N	36.265 N	20.168 N

Onttrekking aan reserves	20.488 V	26.312 V	36.086 V	28.460 V	30.021 V	13.153 V
--------------------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027

Onttrekking aan reserve	20.488 V	26.312 V	36.086 V	28.460 V	30.021 V	13.153 V
Reserve Bodem; DU Bodem	2.615 V	1.871 V	1.074 V	874 V	8.562 V	-
Reserve Regionaal Waterprogramma	17.873 V	24.440 V	35.012 V	27.586 V	21.459 V	13.153 V

(bedragen x € 1.000)	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
	01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027

3. Water en Bodem						
Reserve Bodem; DU Bodem	28.021	26.524	25.450	24.576	16.014	16.014
Reserve Regionaal Waterprogramma	88.553	81.346	52.654	30.830	15.132	7.753

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur en landschap

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de water-, bodem-, klimaat- en stikstofopgave en de bijbehorende transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, bodem-, klimaat-, stikstof- en landbouwopgaven worden zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt met de zogenaamde Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA).

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) heeft het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen. Het NPLG is een grote kans voor versnelling van de uitvoering van het Brabantse beleid op het gebied van natuur, stikstof, water, bodem, klimaat en landbouw.

In juli 2023 heeft de provincie Noord-Brabant een eerste pakket voor het BPLG (Brabants Programma Landelijk Gebied) aan het Rijk aangeboden. Het bevat de Houtskoolschets landelijk gebied én een pakket 'no regret'-maatregelen waar de provincie in 2024 aan de slag gaat. Een flink deel van het bestaande natuurbeleid is onderdeel van het BPLG, zoals Natura 2000 en het Natuurnetwerk. Aanvullend op het bestaande natuurbeleid is de opgave voor 30% natuurherstel volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), zoals beschreven in het NPLG. Eind 2023 zal het voorontwerp BPLG worden vastgesteld, waarin de input van een nieuw bestuursakkoord en (landelijke) ontwikkelingen op het gebied van landbouw en stikstof zijn verwerkt.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2018-2023 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het beleidskader Milieu 2023-2030 dat in 2022 vastgesteld is,

zijn onder meer streefwaarden opgenomen voor luchtkwaliteit en geluid. De uitvoeringsagenda 2024 -2027 wordt momenteel opgesteld.

Gezondheid

In het beleidskader milieu wordt de relatie tussen gezondheidssituaties en milieuhinder gelegd. Voor de thema's Licht, Lucht en Geluid worden indicatoren opgesteld en in een uitvoeringsagenda nader uitgewerkt. Vanuit de doelstelling "Steeds Beter" is de focus gericht op 3 gezonde levensjaren erbij voor alle Brabanders.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

Vele maatschappelijke ontwikkelingen treffen het uitvoeren van de vergunningverlening, handhaving en toezicht. Het behalen van de gestelde water-, klimaat-, natuur- en stikstofdoelen, met als referentie de recent gepubliceerde Natuurdoelanalyses (NDA's) werken door in de toetsingskaders voor vergunningen, toezicht en handhaving. Complexiteit en onzekerheden die worden ingegeven door onder andere gerechtelijke uitspraken, de dynamiek door de updates van Aerius en onderzoeken met betrekking tot de werking van innovaties leiden tot aanvullende opgaven voor VTH, zoals het omgaan met verzoeken tot handhaving en intrekking van vergunningen. Ook de toenemende problematiek met betrekking tot Zeer Zorgwekkende Stoffen en de afvalverwerking vraagt zowel in beleid als uitvoering aanvullend aandacht.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Het Natuurnetwerk Brabant is compleet of onderhanden. De meest cruciale gebieden zijn omgevormd naar natuur. Het Natuurnetwerk Brabant moet ongeveer 129.000 hectare gaan omvatten. In 2027 hebben we zicht op inrichting en beheer van het totale Natuurnetwerk Brabant. Ecologische verbindingzones zijn gerealiseerd of in uitvoering en er zijn ontsnipperingsmaatregelen genomen bij de provinciale (vaar)wegen.

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2030 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave (770 ha van de 9.600 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer. In 2027 hebben we zicht op realisatie van de totale opgave van 9.600 ha.

Indicator	2012 t/m 2027	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	8.830	6.700	7.400	8.000	8.830

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. In 2030 is de totale opgave van 15.200 ha gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van opgave (770 ha van de 15.200 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.430	9.000	10.000	11.000	12.000

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat. In 2035 is de totale opgave van 1.325 ha aan EVZ's gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we vanaf 2024 voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1.325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer.

Indicator	2012 t/m 2035	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	300	377	454	531

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap.

De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid.

In 2030 is 90.200 ha NNB onder beheer via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2024	2025	2026	2027
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	83.300	84.300	85.300	86.300

Realisatie Faunapassages

Wegen en kanalen die natuurgebieden doorsnijden veroorzaken vaak knelpunten voor de aanwezige fauna en wat tevens een risico voor de verkeersveiligheid vormt. Daarom worden op bekende knelpunten

faunapassages aangebracht, passend bij de betreffende fauna ter plaatse. Middels onderzoek zijn de nog resterende knelpunten in beeld gebracht. Gemeenten en waterschappen worden gestimuleerd om daarvoor, aangevuld met andere locaties waar aantoonbaar veel faunaslachtoffers vallen, faunapassages aan te leggen en goed te onderhouden.

In 2030 zijn 200 nieuwe faunapassages in provinciale en gemeentelijke wegen en kanalen aangelegd t.o.v. 2022.

Indicator	2023 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	50	75	100	125

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Naast kwantiteit moet het NNB ook de functionaliteit (samenhang) van het netwerk en de kwaliteit van de natuur borgen. Deels kan deze functionaliteit en kwaliteit al worden afgeleid uit de eerdere indicatoren beheer, realisatie EVZ's en realisatie faunapassages. Daarnaast is het van belang om uiteindelijk ook de natuurdoeltypen, zoals vastgelegd in de ambitiekaart Natuurbeheerplan, te realiseren. Omdat dit voor een belangrijk deel alleen bereikt kan worden als de abiotische omgevingsfactoren in orde zijn (gemaakt) en/of alleen bereikt kan worden bij een langdurig ontwikkelingsbeheer heeft het komen tot 100% doelrealisatie voor deze prestatie een lange doorlooptijd. In 2030 is het natuurbeheertype van ruim 70% van het NNB gelijk aan het ambitietype.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	61,5%	63%	64,5%	66%

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

De achteruitgang is gestopt en de versterking en verbetering van de natuur in en rondom de 21 Brabantse Natura 2000-gebieden is uitgevoerd of in gang gezet. Omstandigheden voor natte natuur (natte natuurparels, vennen) zijn in en rondom de natuurgebieden op orde.

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000 gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

In 2023 zijn voor de 21 Natura 2000-gebieden in Brabant natuurdoelanalyses opgesteld.

De beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden zijn voor zover nodig verlengd. Vanaf 2024 worden de beheerplannen geactualiseerd, passend bij de actuele inzichten.

In het kader van het Landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN) worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Er is in 2030 13.000 hectare nieuw bos gerealiseerd en 20.000 hectare bos gerevitaliseerd, waarmee CO2 wordt vastgelegd, verdroging wordt tegengegaan en de biodiversiteit wordt verbeterd.

Van het nieuw te realiseren bos is ongeveer 3.000 hectare een bestaande opgave binnen het nog te realiseren Natuurnetwerk Brabant. Van de overige 10.000 hectare wordt 5.000 hectare in het al bestaande Natuurnetwerk Brabant en 5.000 hectare daarbuiten aangelegd.

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosvorming

In het Actieplan Brabantse Bomen staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere en gezondere bossen zorgen we voor meer binding van CO2, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitslaande bosbranden.

Het vinden van de benodigde middelen maakt onderdeel uit van de ambitie. Voor een deel kan die worden gevonden door deze mee te koppelen aan bestaande provinciale opgaven zoals de realisatie van het NNB en BPLG. Voor een ander deel moet die worden gezocht bij andere overheden en maatschappelijke partijen die mede het klimaatakkoord hebben ondertekend. Het vinden van financiering is voorwaardelijk voor het realiseren van de onderstaande prestaties.

In het Actieplan Brabantse Bomen zijn de te nemen acties opgenomen voor de aanleg van nieuw bos en revitalisering van bestaand bos passend binnen de financiële mogelijkheden waar op dit moment zicht op is.

Indicator	2020 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.000	1.500	2.000	3.000

Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	5.000	8.000	11.000	14.000
--	--------	-------	-------	--------	--------

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Maatregelen zijn uitgevoerd voor het behoud en in gang zetten van herstel van de biodiversiteit. Instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden, gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant. De wettelijke taken met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming dragen bij aan het bereiken van doelen.

Indicator:

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Meer dan 1000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten. Invasieve exoten kunnen ook een bedreiging vormen voor inheemse populaties en daarom wordt vestiging en verspreiding ervan tegengegaan.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

In 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier (agrarische) collectieven het ANLb uit.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	pm	pm	pm	pm

pm: Hiervoor wordt eind 2023 - begin 2024 de indicator bepaald.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Het water-, bodem- en luchtsysteem in en buiten natuurgebieden draagt bij aan natuurherstel en -ontwikkeling. Vanuit andere programma's, zoals het Regionaal Water en Bodem Programma, het Beleidskader Milieu, Beleidskader Leefomgeving, Beleidskader Verstedelijking en het Beleidskader Landbouw en Voedsel wordt mede invulling gegeven aan deze opgave.

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Programma Natuur werkt aan reductie van emissie van stikstof middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We leveren, waar nodig, een concrete bijdrage aan uitvoeringsprogramma's die bijdragen aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden.

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Biodiversiteit en natuur zijn verweven in alle maatschappelijke doelen, in ons denken en doen als samenleving. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt een natuurvriendelijkere inrichting van onze woonomgeving als vanzelfsprekend ervaren. Bedrijven en organisaties zijn zich bewust geworden van de rol die natuur speelt voor hun activiteiten. In economische en ruimtelijke afwegingen nemen we het belang mee van natuur en landschap als belangrijk aspect. Daardoor borgen we dat natuur niet verder versnipperd raakt en dat de basisvoorwaarden niet achteruitgaan.

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

We hebben van alle provinciale beleidsprogramma's in 2023 in beeld gebracht waar aanknopingspunten liggen voor versterking van een Natuurinclusief Brabants beleid. In 2024 hebben we een Brabantse Agenda Natuurinclusief opgesteld. In 2027 zijn alle plannen in uitvoering.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal actieplannen in uitvoering	pm	pm	pm	pm

pm: Planning volgt als in 2024 de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Met het beschikbaar komen van rijksmiddelen eind 2023 en het daarna openstellen van een subsidieregeling wordt per 2024 een belangrijke start gemaakt met het stimuleren van gemeenten om Soortenmanagementplannen op te stellen. Door planmatig, proactief en gebiedsgericht kwetsbare soorten te beschermen en daarmee rekening te houden bij (bouw)werkzaamheden zoals ook de na-isolatie van woningen, kunnen gemeenten gebiedsontheffingen verkrijgen waarmee zowel de energietransitie als de soortenbescherming gebaat zijn. Dit traject vraagt enkele jaren doorlooptijd omdat een Soortenmanagementplan opstellen circa twee jaar duurt, maar de ambitie is om de komende jaren alle gemeenten te stimuleren om tot een gebiedsgerichte aanpak natuur te komen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
-----------	------	------	------	------

Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	pm	pm	pm	pm
--	----	----	----	----

pm: planning volgt als de subsidieregeling opengesteld wordt en duidelijk is hoeveel middelen hiervoor vanuit het rijk beschikbaar komen.

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

We werken actief aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen, waar dat bijdraagt aan het herstel en verbetering van de biodiversiteit.

In het landelijk gebied willen we een goede balans tussen de verschillende functies zoals natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen. We zoeken actief kansen om functies te combineren om maatschappelijke opgaven op te lossen.

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Totdat meer bekend is rond de uitwerking van groenblauwe dooradering binnen het BPLG staan ons bestaande, maar beperktere instrumenten, ter beschikking voor de aanleg en het herstel van landschapselementen in landelijk gebied (buiten het Natuurnetwerk Brabant) waaronder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de stimuleringsregeling landschap (StiLa), aanleg van ecologische verbindingzones of het Actieplan Brabantse Bomen buiten het natuurnetwerk.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Meer inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, gemeenten en waterschappen doen mee om meer groen in de woon- en werkomgeving te creëren.

De Brabanders zijn zich bewust van dingen die ze zelf kunnen doen om hun omgeving groener te maken en meer natuur te creëren.

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

In 2024 wordt het plan Vergroening opgeleverd en bestuurlijk vastgesteld, samen met onze netwerkpartners uit de Brabantse samenleving. We zullen ons voor de monitoring gaan baseren op gegevens van het CBS en/of de groenindex van [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl) – de keuze voor de indicator en de prognose wordt met het plan vastgesteld.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm	pm	pm	pm

pm: eind 2023 wordt de bron voor deze indicator samen met partners vastgesteld en daarmee de prognose bepaald.

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

De rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang. Bedrijven en ondernemers zijn, ook financieel, meer en op innovatieve manieren betrokken bij het natuurbeleid. We stimuleren initiatieven waarbij burgers (georganiseerd) natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Indicator:

- Nog nader te bepalen

Wat gaan we daarvoor doen?

Resultaat wordt na overleg met partners bepaald

Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald en nemen we op in het Plan Vergroening dat in 2024 wordt opgeleverd.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Nog nader te bepalen	pm	pm	pm	pm

Wat willen we bereiken?

Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziekte last in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen. Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we

bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is, waar mogelijk, gekoppeld aan de groot onderhoudsplanning bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)?	4.400	4.000	3.600

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2024 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om ook in 2023 Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal SLA projecten dat gereed is	2	2	
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	1	2	

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving.

Het RIVM heeft een ankermeetpunt luchtkwaliteit operationeel vanaf januari 2023. Deze blijft operationeel in Noordoost-Brabant voor de periode 2023-2026. Ook worden vanaf 2022 twee meetpunten die voldoen aan het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) roulerend ingezet in Noord-Brabant. De samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven op gebied van het innovatief Regionaal Meetnet Zuid-Oost Brabant ontwikkelt en beheert een netwerk met sensormetingen. Dit project loopt tot eind 2024. Daarnaast meten een viertal meetstations de luchtkwaliteit nabij industrieterrein Moerdijk en Antwerpen.

Indicator	2024	2025	2026
Rapportage over resultaten	1	1	1

Zeer zorgwekkende stoffen

De stoffen die het meest schadelijk zijn voor mens, fauna en flora worden “zeer zorgwekkende stoffen” genoemd. Als een bedrijf deze stoffen naar de lucht uitstoot, dan is het bedrijf verplicht om deze uitstoot te minimaliseren. Daarover moeten zij iedere 5 jaar een Vermijdings- en reductieprogramma toezenden, dat door de omgevingsdiensten beoordeeld wordt.

Indicator	2024	2025	2026
-----------	------	------	------

Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:

- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

Externe Veiligheid

Conform de voorgestelde aanpak uit het beleidskader en de uitvoeringsagenda is bestuurlijk ruim ingezet op reductie van de overschrijding van het risicoplafond. Desondanks is er nog geen sprake van afname van het aantal overschrijdingen. Dit klemt te meer nu de groei van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute nog niet tot stilstand is gekomen. Het rijk is als eerste verantwoordelijk voor dit vervoer en nog niet bereid om haar verantwoordelijkheid in deze te pakken. De bestuurlijke inzet zal dan ook worden voortgezet.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname)	20%		

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Daarnaast zetten we in op activiteiten met het oog op de ambitie om de vergunningverlening weer op gang te brengen (voor aanvragen met impact van stikstof op de stikstofgevoelige N2000 gebieden). We richten ons hierbij met name op het ontwikkelen van intrekings- en aanschrijvingsbeleid en op het omgaan met casuïstiek als gevolg van bijvoorbeeld handhavings- en intrekkingverzoeken.

Bij Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's maken we bewuste keuzes (handelingsperspectief) in de selectie van de beschikbare instrumenten, waaronder VTH, om een bijdrage te leveren aan het bereiken van de doelen. VTH en de omgevingsdiensten sluiten aan de voorkant aan bij het opstellen van beleid.

Ontwikkelingen op het gebied van Water richten zich op waterkwaliteit en grondwater: A) Het bereiken van de ecologische en chemische waterkwaliteitsdoelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is een omvangrijke opgave. B) De beschikbaarheid van voldoende (grond)-water voor drinkwater en industrie komt steeds meer onder druk te staan. Wij volgen de beleidsontwikkelingen op de voet en gaan in overleg met ons beleidsprogramma Water en bodem, en de omgevingsdiensten om te bekijken of en zo ja hoe VTH-taakuitvoering ingezet kan worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van beleidsdoelen. Andere beleidskaders en uitvoeringsagenda's die mogelijk gevolgen hebben voor de VTH-uitvoering zijn: Natuur, Grondwater (RWP), Gezondheid, Landbouw & Voedsel (Mest), Energie, Circulaire Economie.

Als gevolg van het Interbestuurlijke Programma versterking VTH-stelsel (IBP), voortkomend uit de commissie Van Aartsen, zal in 2024 de verdere uitwerking van producten en de implementatie ervan plaatsvinden. Hierbij is de kans aanwezig dat bepaalde trajecten een langere doorlooptijd kennen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaatsvindt wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Natuur 2023-2030
- Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)
- Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021
- Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond
- Instrumenteel kader VTH 2018
- Beleidsnota luchtvaart Noord-Brabant
- Interim omgevingsverordening Noord-Brabant

- Beleidsnota hergebruik stortplaatsen

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Voor verschillende onderdelen van het programma natuur zijn de beschikbare middelen onvoldoende om de doelstellingen te kunnen halen.
 - Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het Natuurnetwerk Brabant hebben we voor een deel van de opgave vooralsnog geen budgettaire dekking meer. Het tekort is op dit moment € 60,5 mln.
 - De kostenontwikkeling rond de uitvoering van de wet natuurbescherming en fauna gerelateerde zaken zoals schade-uitkeringen, schadepreventie, faunabeheer en bij de daarbij betrokken Faunabeheereenheid en BIJ12 nemen gestaag toe en de reserves nemen af. Als deze ontwikkeling zich doorzet, en dat is wel de verwachting, dan worden op termijn tekorten voorzien.
 - Voor de uitvoering van Natura 2000-maatregelen is een beperkt budget beschikbaar tot en met 2027. Het huidige beschikbare budget is waarschijnlijk niet toereikend. Hoe groot het tekort is, wordt op basis van de natuurdoelanalyses onderzocht bij het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen voor de 2e fase. Dit is ook afhankelijk van de daadwerkelijke benutting van de subsidies en werkbudgetten voor de uitvoering van maatregelen in fase 1 van het Landelijk Programma Natuur en de verwachte middelen uit fase 2 van het Landelijk Programma Natuur (2024-2030).
 - Brabant heeft een stevige ambitie voor extra bos en het gezond maken van de bestaande bossen. Het vinden van de daarvoor benodigde middelen maakt onderdeel uit van die ambitie.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht van partners. Door toenemende urgentie op natuur gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij partners onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen.

Milieu

- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen waren gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning was daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. Bij de laatste aanpassing van de subsidieregeling is deze koppeling losgelaten om zodoende voortgang op de projecten te houden. De omvang van de pre-saneringsopgave is mede afhankelijk van de keuze van gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de omgevingswet over te dragen naar de provincie. Daarnaast kunnen tot 1-1-2024 (ingangsdatum omgevingswet) nog (onvoorziene) aanpassingen in wet en rijksregelgeving plaatsvinden die hun doorwerking hebben naar provinciaal beleid/subsidieregeling.

- In 2023 wordt een plan van aanpak opgesteld om lichthinder terug te dringen. De opties worden momenteel uitgewerkt.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- Hoewel de voorbereiding in volle gang is, gaat de invoering van de Omgevingswet nog gepaard met veel onzekerheden. Onder meer over de wijze waarop de processen met het Digitaal Stelsel (DSO) ondersteund worden. Met de inwerkingtreding zal ook een nieuwe juridische basis gelegd worden, en starten we met nieuwe werkprocessen intern en met onze partners. We monitoren welke impact dit heeft op de uitvoering, zowel financieel als in kwaliteit.
- We voorzien (ook financiële) risico's als gevolg van handhavings- en intrekkingverzoeken. Hiernaast zal in de uitvoering sprake zijn van veel individuele casuïstiek en zal een groot beroep gedaan moeten worden op beleidskracht (onder andere ten aanzien van het ontwikkelen van intrekking- en aanschrijvingsbeleid).
- Andere grote ontwikkelingen betreffen de dynamiek rondom de water-, bodem-, klimaat- en energieopgave. We bereiden ons, samen met de Omgevingsdiensten, zo goed mogelijk voor op deze ontwikkelingen.
- Het structureel financieel tekort in de VTH-opgave van € 7,8 mln. per jaar, als gevolg van met name indexatie en daarnaast diverse andere factoren zoals de extra tijd die vergunningverlening vergt, wordt voor het begrotingsjaar 2024 vanuit het bestuursakkoord opgelost. Structurele dekking vanaf 2024 loopt mee in het proces van uitwerking bestuursakkoord en is mede afhankelijk van de resultaten van een uit te voeren onderzoek gericht op de mogelijkheden van de omgevingsdiensten om efficiënter te werken.
- Het Rijk, de VNG, het IPO en Omgevingsdienst NL (ODNL) zijn naar aanleiding van het advies van de commissie Van Aartsen over het VTH-stelsel een interbestuurlijk programma overeengekomen, met daarin zes werklijnen (pijlers). Dit moet resulteren in bestuurlijke afspraken en een implementatieplan. Als provincie Noord-Brabant zijn we hier nauw bij betrokken.
- Beschikbare VTH-capaciteit blijft een risico voor de uitvoering van de VTH-taken. Diverse specialistische kennis over bijvoorbeeld ecologie, Wet Natuurbescherming en VTH juridisch blijft zeer schaars en blijft dus een risico voor de uitvoering van de VTH-taken.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De voor 2024 geraamde lasten voor programma Natuur en milieu zijn € 51,2 mln. lager dan in 2023. Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur

In vergelijking met Begroting 2023 zijn in Begroting 2024 voorlopig voor € 49,4 mln. aan lagere lasten samenhangend met specifieke uitkeringen van het Rijk (SPUK's) voor Natuur geraamd. Dit gaat met name over middelen vanuit de SPUK voor Landelijk Programma Natuur (LPN). Bij het opstellen van de Begroting 2024 is de nieuwe regeling voor de tweede tranche voor het LPN nog niet opengesteld, vandaar dat verwachte baten en lasten vanuit de tweede tranche nog niet worden geraamd. Bij het eerstvolgende S&V-document na ontvangst van de beschikking voor LPN zal de raming hier op aangepast worden.

Voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant is in 2024 in vergelijking met 2023 € 5,8 mln. minder geraamd aan lasten. Dit komt met name doordat in 2023 het grootste gedeelte (€ 5,4 mln.) van de subsidies voor de capaciteit in geld bij manifestpartners voor de periode 2023 - 2027 wordt verleend. De lasten voor subsidies kleiner dan € 2,5 mln. dienen direct genomen te worden in het jaar van beschikking.

Doordat het totaal beheerde areaal natuurgebied in Noord-Brabant als gevolg van de ontwikkelopgave groeit, wordt in de raming van de lasten voor natuurbeheer rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 1 miljoen in vergelijking met 2023.

Voor ontsnipperingsmaatregelen is in 2024 € 7 mln. aan hogere lasten geraamd dan in 2023. Dit is met name het gevolg van de verwachte ontsnipperingsmaatregelen voor de A58.

Voor de Gebiedsimpuls voor de N69 zijn in 2024 € 3,1 mln. hogere lasten geraamd dan in 2023. Dit betreffen de restantmiddelen beschikbaar voor de gebiedsimpuls. De verwachting is dat in 2024 het grootste gedeelte van de subsidies voor de impuls verleend zal zijn.

De lastneming voor de subsidie aan gemeente Tilburg voor de realisatie van het reproduct Poort van Pauwels is verspreid over de periode 2023 t/m 2025. Dit leidt in 2024 tot een hogere lastneming van € 1,4 mln. in vergelijking met 2023.

In 2024 wordt de start verwacht van de uitvoering van de decentralisatie-uitkering Natuurinclusief na-isoleren. In vergelijking met 2023 leidt dat tot € 0,9 mln. aan hogere lasten.

In 2024 worden geen subsidies meer verwacht vanuit het Europees subsidieprogramma POP3. Dit leidt in vergelijking met 2023 tot lagere lasten ter hoogte van € 0,8 mln. We zijn in voorbereiding voor een nieuwe openstellingsperiode voor de opvolger van dit programma, het GLB-NSP.

Voor Natura2000 herstelmaatregelen vanuit het Natuurpact zijn de afgelopen jaren een aantal grote projecten afgerond, waardoor voor 2024 € 3,3 mln. minder lasten worden verwacht.

Binnen faunazaken zijn in 2024 € 0,5 miljoen minder lasten geraamd dan in 2023. Dit komt doordat in 2023 extra middelen beschikbaar waren voor de bestrijding van invasieve exoten en preventieve maatregelen wolvenshade.

Vergunningen, Toezicht en Handhaving (VTH)

De beschikbare middelen voor de uitbesteding aan de omgevingsdiensten van basis- en verzoektaken in 2024 liggen €4,2 mln. lager dan de in 2023.

Baten

De voor 2024 geraamde baten voor programma Natuur en milieu zijn € 49,5 mln. lager dan in 2023.

Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur

In vergelijking met Begroting 2023 zijn in Begroting 2024 voor € 48,4 mln. aan lagere baten samenhangend met specifieke uitkeringen van het Rijk (SPUK's) voor Natuur geraamd. Dit hangt samen met de lagere lasten voor SPUK's zoals hierboven toegelicht.

Voor Stimuleringsregeling Landschap (Stila) zijn in vergelijking met 2023 in 2024 geen baten geraamd doordat voor de huidige openstelling alle bijdragen vanuit gemeenten reeds zijn ontvangen (€ 1,1 mln. lagere baten).

De hogere lasten van € 1,4 mln. in 2024 in vergelijking met 2023 voor de subsidie voor het reproduct Poort van Pauwels worden voor € 0,9 mln. gedekt vanuit het provinciale natuurcompensatiefonds. Dit leidt tot hogere baten in 2024 van € 0,9 mln.

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027
Lasten						
Programmalasten	188.224 N	198.968 N	148.124 N	123.091 N	120.495 N	119.123 N
Toerekening organisatiekosten	13.705 N	14.579 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N
Totaal Lasten	201.929 N	213.547 N	158.472 N	133.439 N	130.844 N	129.471 N
Baten						
Programmabaten	22.033 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Baten toerekening organisatiekosten	933 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	22.967 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Saldo van baten en lasten	178.963 N	145.996 N	140.429 N	122.814 N	125.397 N	124.024 N
Onttrekking aan reserves	230.006 V	132.542 V	127.986 V	117.780 V	120.026 V	118.783 V

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027
Onttrekking aan reserve	230.006 V	132.542 V	127.986 V	117.780 V	120.026 V	118.783 V
Reserve PMWP	66.839 V	1.210 V	200 V	-	-	-
Reserve VTH Omgevingsdiensten	25.573 V	29.756 V	25.280 V	23.906 V	23.906 V	25.885 V
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	9.698 V	7.591 V	16.070 V	7.183 V	8.598 V	4.517 V
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	99.461 V	81.824 V	73.061 V	73.316 V	74.147 V	75.006 V
Res. Essent Investeringsagenda	28.435 V	12.162 V	13.375 V	13.375 V	13.375 V	13.375 V

(bedragen x € 1.000)	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
	01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
4. Natuur en milieu						
Reserve PMWP	2.338	1.128	928	928	928	928
Reserve VTH Omgevingsdiensten	8.804	7.073	7.602	9.130	10.658	10.207
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	96.986	114.720	106.242	98.216	89.359	79.643
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	35.599	41.075	28.445	24.702	19.544	18.468
Res. Essent Investeringsagenda	81.195	69.033	55.659	42.284	28.909	15.535

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

We begeven ons nog steeds in een periode die wordt gekenmerkt door maatschappelijke en economische uitdagingen. Op (inter)nationaal niveau met de oorlog in Oekraïne, maar zeker ook regionaal en lokaal. De groei van inflatie - weliswaar lager dan verleden jaar - en de verdere prijsstijgingen van consumptiegoederen raken Brabantse burgers direct in de portemonnee. Bovendien bevinden we ons in een fase van beperkingen door stikstof, zijn grondstoffen en materialen schaars, bevinden Nederland en belangrijke handelspartners – zoals Duitsland – zich in een milde recessie, is de arbeidsmarkt zeer krap en kunnen grootverbruikers van energie in Brabant voorlopig geen nieuwe aansluiting krijgen op het net dan wel hun bestaande aansluiting uitbreiden. De maximale capaciteit van het stroomnet is immers bereikt. Echter, het zijn belangrijke randvoorwaarden die de Brabantse innovatie- en groeikansen belemmeren. Het is dan ook niet vreemd dat na twee jaar van hoge economische groei deze nu begint af te koelen. Vooral in de industrie is een omslag te zien: de industriële productie is sinds de piek in april 2022 fors gedaald door afname vraag en hoge energieprijzen. Eveneens dalen bedrijfsinvesteringen en de koopkracht van huishoudens door sterke inflatie en hoge rentes.

Het betekent dus dat we, misschien nog wel meer dan eerst, wendbaar en weerbaar moeten zijn en adaptief in moeten spelen op de veranderende economische en maatschappelijke context. Het is dus zaak om vast te houden aan de doelen en ambities die we gesteld hebben in het Beleidskader Economie en koers te houden richting 2030. We bouwen verder aan een economie die antwoorden biedt voor de maatschappelijke uitdagingen van vandaag en morgen. We hebben de afgelopen jaren stevig ingezet op het realiseren van de ambities en doelstellingen van de Uitvoeringsagenda's, zoals het realiseren van innovatiecoalities (zoals op gebied van batterijen, eiwittransitie, solar en medische technologie), data icoonprojecten, om- en bijscholing van Brabants talent, koppelen van vraag- en aanbod op de arbeidsmarkt en het door ontwikkelen van campussen en fieldlabs.

We werken derhalve ook in 2024 aan een concurrerende, duurzame en welvarende Brabantse economie. Hiervoor is een sterke kennisinfrastructuur en innovatiekracht van en tussen triple helix partijen van vitaal belang. Een belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in. Desalniettemin kunnen de samenhang en samenwerking tussen de verschillende ecosystemen Brabant-breed verder worden versterkt en uitgebouwd. Zowel rondom bestaande als nieuwe sleuteltechnologieën. Komend jaar werken we eveneens vanuit een missiegedreven innovatiebeleid, waarin we maatschappelijke opgaven en doelstellingen koppelen aan het verdienvermogen van morgen. De krapte op de arbeidsmarkt blijft de grote uitdaging van het succes van de Brabantse economie. Daarom blijven we samen met onze partners werken om talent voor Brabant aan te trekken én te binden (o.a. via het Expat Center), blijven we mensen om- en bij scholen via het Brabant scholingsfonds naar banen binnen de transitie, stimuleren we ondernemerschap en verstevigen we de kennisinfrastructuur via de Kennispacten MBO en Hoger Onderwijs.

Voor internationale zaken is tweede helft van 2023 een nieuwe strategie ontwikkeld die voor de komende jaren de uitgaande en inkomende missies alsmede het uitbouwen van internationale netwerken vormgeeft, die relevant zijn voor de missiegedreven ecosystemen van Brabant. Bezoeken aan Azië en deelstaten in Duitsland liggen in de lijn der verwachting.

De meeste Uitvoeringsagenda's – op gebied van talentontwikkeling, innovatiecoalities, campusontwikkeling, internationale zaken en circulaire economie – lopen eind 2023 af, waardoor er wordt gewerkt aan hernieuwde Uitvoeringsagenda(s) voor de periode 2024 - 2027.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

We werken aan een concurrerende, duurzame en welvarende Brabantse economie. Hiervoor is een sterke kennisinfrastructuur en innovatiekracht van en tussen triple helix partijen van vitaal belang. Belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in, maar stellen ook vast dat er nog leemtes zijn. Ecosystemen zijn nog niet overal compleet (bijvoorbeeld ecosysteem Waterstof), daarom worden ook, in samenwerking met de BOM, de hiaten in ecosystemen geïnventariseerd om basis daarvan te bepalen of/welke rol we als regionale overheid kunnen spelen. De samenhang en samenwerking tussen de verschillende clusters moet Brabantbreed worden versterkt en uitgebouwd, ook rond bestaande en nieuwe sleuteltechnologieën. Hierin werken we vanuit missiegedreven innovatiebeleid waarin we maatschappelijke opgaven koppelen aan het verdienvermogen van morgen. We hebben afgelopen jaren stevig ingezet op het realiseren van de ambities en doelstellingen van de Uitvoeringsagenda Toekomstbestendige Clusters & Triple Helix Samenwerking (Innovatiecoalities). In 2024 willen we voortborduren op de ingezette weg om met missiegedreven innovatie en inzet op het verder ontwikkelen van ecosystemen bij te dragen aan de doelstellingen van het beleidskader Economie 2030.

Indicatoren:

- **Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten**

RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2022, stijging van 11 plaatsen t.o.v. 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.

RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)

- **% toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar** (BBV-verplichte indicator)

Het BRP groeit in 2022 (t.o.v. 2021)

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Wij werken aan een circulaire economie en samenleving door duurzamer om te gaan met de beschikbare grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen. We verminderen samen met maatschappelijke partners het gebruik van niet-hernieuwbare grondstoffen volgens de landelijke afspraken met 50 procent in 2030.

In de vastgestelde Uitvoeringsagenda Circulaire Economie hebben we onze uitvoering beschreven voor de komende jaren, op weg naar een verminderd grondstoffenverbruik in 2030.

Outcome-Indicator	2024	2025
grondstofverbruik		In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd
Output-Indicator	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie		

Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers.

Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.

Optimaliseren biobased ecosysteem

Een impuls in digitalisering

Innovatieve datadeel projecten (gekoppeld aan BrabantRing) De afgelopen jaren hebben we een stevige impuls gegeven aan digitalisering en datafisering van de Brabantse economie via de uitvoeringsagenda Dataeconomie waarbij we via diverse actielijnen hebben gewerkt. Een deel van die activiteiten is gerealiseerd en wordt afgerond. Een ander deel is in uitvoering en zal ook na 2023 doorlopen, zoals bijvoorbeeld de projecten gericht op de zorg (waarmee we tevens bijdragen aan de gezondheidsindicator), het project Brabant connected Health en VVT @ AI, het HTSM project, Smart connected Supplier Netwerk, het AI project, Brabant AI Community en Brabantring lopen door na 2023. Ook de Data talent projecten en het project Data Acceleratieplan lopen door en verder zullen de Datacoaches in 2024 doorgaan met hun activiteiten maar nu vanuit de EDIH.

Indicator	2024	2025	2026
Datamaturiteit (incl. cyberweerbaarheid) van het stuwende mkb	Advies-gesprekken met data-coaches		Uitgereikte vouchers
Omvang Brabantse data-economie	Innovatieve datadeel projecten (gekoppeld aan BrabantRing)		
	Data startups en scale ups zijn ondersteund		

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Om de innovatie in de breedte te versterken hebben we in 2023 Brabantse innovatiecoalities ontwikkeld. In deze coalities zijn stakeholders verenigd, optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. In 2024 zetten we in op de verdere uitvoering van de innovatiecoalities die in voorgaande jaren zijn opgestart. Middels specifieke KPI's in elke innovatiecoalitie (o.a. de innovatiecoalities "Meten is weten, van het ziekenhuisbed tot thuis" en "Smart Industry 4.0") dragen we er zorg voor dat deze bijdragen aan de bredere welvaart voor de Brabander, zoals onder andere de belofte voor "3 gezondere levensjaren voor elke Brabander" (gezondheidsindicator).

Indicator	2024
Innovatiecoalities	

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Indicator	2024	2025	2026
Slagings% innovatieve startups in Brabant	*) 10% hoger dan in 2020		
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	

*) In 2022 worden met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020) te realiseren. Hiertoe wordt een jaarlijkse monitor ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Indicatoren:

Om onze kenniseconomie draaiende houden hebben we al het talent nodig want de arbeidsmarktkrapte is groot. Daarom blijven we ook in 2024 inzetten op het behoud van (internationaal) talent door daarvoor de diensten van het expatcenter Brabant breed uit te rollen. We zetten extra in op stimuleren van om- en bijscholen van talent via Brabant Leert en het Brabant Leert Scholingsfonds voor energietransitie, voedseltransitie, zorgtechnologie en andere bewegingen op de arbeidsmarkt. Op BrabantLeert is op alle niveaus (mbo, hbo, wo en particulier) extra scholingsaanbod beschikbaar om de Brabantse transitieopgaven te ondersteunen. Daarnaast blijven we ons inzetten op het versterken van de kennisinfrastructuur, impactvol ondernemerschap en leven lang ontwikkelen via de kennispacten MBO en Hoger Onderwijs

- **Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt:**
- **% bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)**
- **Succes broedplaatsen Provincie Noord-Brabant**

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

De huidige personeelskrapte, maar ook de verwachte toekomstige afname van de beroepsbevolking (mede als gevolg van vergrijzing en ontgroening) vragen om een extra investering in het behouden van talent voor de Brabantse arbeidsmarkt. En inzet op het verder creëren en behouden van een goed en fijn woon- en werk- en leefklimaat.

Indicator	2024
Brabant Breed uitrollen van de expatcenters	Van 1 naar 3
Doorontwikkelen van hybride leeromgevingen naar transitiehubs	Van 5 naar 7

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transities

Belangrijk is om een duidelijk beeld te verkrijgen van de (toekomstige) arbeidsmarktopgaven als gevolg van de maatschappelijke transitie enerzijds en het aanbod van talent anderzijds. In 2023 zijn daarvoor de eerste human capital agenda's afgerond op de thema's energietransitie en digitalisering. In 2024 wordt verder gewerkt aan de overige transitie-opgaven. De ontwikkelde dashboards worden ingezet om de bewegingen op de arbeidsmarkt continu te kunnen monitoren.

Indicator	2024
Human Capital agenda brabant breed op alle 3 de transitie's: in beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven als gevolg van maatschappelijke transitie's	Van 2 naar 3
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en de verbinding daarvan met de algemene economische opgaven. Realisatie en inzet van het talent-dashboard om inzicht te krijgen in de braindrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%

Leren en ontwikkelen

Het faciliteren van om- en bijscholing en het aanleren van vaardigheden middels opleidingen en loopbaanadviezen ten behoeve van de economie van morgen.

Indicator	2024
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitie sectoren	10.000
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO doorontwikkelen naar 1 kennispact	1 Kennispact Brabant

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)
- Aantal innovatiemissies, inkomen en uitgaand (10p/jaar)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator	2024	2025	2025
Aansluiten bij innovatiecoalities	3	3	3

Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efro/Interreg (gezondheidsindicator)	8
--	---

Continuëren van investeringsbevordering

Indicator	2024	2025	2026
% High value projecten	35%	40%	
Passend binnen topsectoren/clusters	90%	90%	
Investor Relations gesprekken	140	140	

Stimuleren van de internationale handel

Indicator	2024
Deelnemende Bedrijven/ Kennisinstellingen	60
Informatiebijeenkomsten	12
Trade Relations gesprekken	60

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

Indicator	2024
Verkenning Brabantse steden	
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	

Bijdragen aan campusontwikkeling

Indicator	2024
-----------	------

Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	7

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- ?Beleidskader Economie 2030

Uitvoeringsagenda's/Strategische documenten

- Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020
- Cluster Actieagenda's
- Data Science: Graduate School en Cluster Initiatief
- Digitalisering: verkenning Brabant Digitaliseert. Agenda Digitalisering in Brabant.
- Smart data: eerste stap richting een vooraanstaande data-economie
- Evaluatie fondsen uit de eerste en tweede tranche investeringsagenda Essent
- Aanpassingen Innovatiefonds Brabant BV, 2017
- Businessplan Valorisatiefonds Brabant
- Aanpak Werklocaties 2020-2023
- Pact Brabant
- Actieplan Arbeidsmarkt "Talent voor de kennis economie van morgen"
- Statenmededeling "Continuering aanpak Internationalisering en Branding en beschikbaar stellen stelpost"
- Statenmededeling Bouwsteen Economie & Internationalisering Brabant
- UA DataEconomie
- UA Circulaire Economie
- UA Toekomstige Clusters en Triple Helix Samenwerking 2021-2023
- UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023
- Investeringsimpuls Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2017-2020
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Brabant Startupfonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de huidige krapte op de arbeidsmarkt en de impact van de gevolgen van stikstofmatregelen, de druk op de beschikbare ruimte en congestie op het net zullen hun invloed hebben op de innovatie- en groeikansen van de Brabantse economie.

Wat mag het kosten?

5. Economie

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	
		2022	na wijz.	2023	2024	2025	2026	2027
<u>Lasten</u>								
	Programmalaasten	45.630 N	92.339 N	25.559 N	20.118 N	20.118 N	20.118 N	
	Toerekening organisatiekosten	8.410 N	7.690 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N	
Totaal Lasten		54.040 N	100.029 N	30.819 N	25.378 N	25.378 N	25.378 N	
<u>Baten</u>								
	Programmabaten	15.199 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V	
	Baten toerekening organisatiekosten	1.024 V	0	0	0	0	0	
Totaal Baten		16.223 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V	
Saldo van baten en lasten		37.817 N	66.295 N	30.712 N	25.269 N	25.267 N	25.265 N	
	Onttrekking aan reserves	44.120 V	48.543 V	0	0	0	0	

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	
		2022	na wijz.	2023	2024	2025	2026	2027
Onttrekking aan reserve		44.120 V	48.543 V	-	-	-	-	-
	Reserve Beleidskader Economie 2030	18.922 V	26.781 V	-	-	-	-	-
	Reserve Europese programma's 2022-2027	666 V	13.070 V	-	-	-	-	-
	Res. Essent Investeringsagenda	4.244 V	4.545 V	-	-	-	-	-
	Reserve Co-financ. Europese programma's	20.288 V	4.146 V	-	-	-	-	-

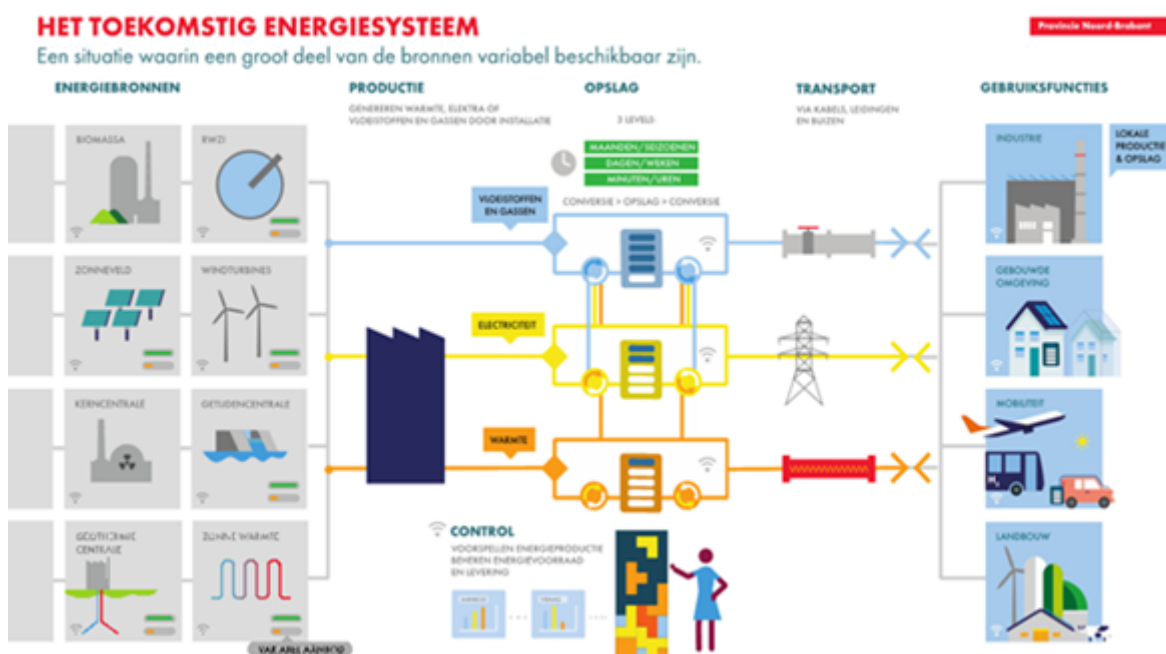
(bedragen x € 1.000)		saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
		01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
5. Economie							
	Reserve Beleidskader Economie 2030	45.816	19.034	19.034	19.034	19.034	19.034
	Reserve Europese programma's 2022-2027	23.616	20.396	20.396	20.396	20.396	20.396
	Reserve Co-financ. Europese programma's	14.574	15.348	18.278	21.208	24.138	27.068
	Res. Essent Investeringsagenda	171.803	167.258	167.258	167.258	167.258	167.258

Programma 6 Energie

Inleiding

Werken aan de energietransitie is een hoofdpoging van de Brabantse Omgevingsvisie. Het doel is 100% duurzame energie in 2050, grotendeels afkomstig uit Noord-Brabant. In 2030 is het aandeel duurzame energie ten minste 50% én is er een CO₂-reductie van ten minste 50% van broeikasgassen ten opzichte van de uitstoot in 1990. Met dit laatste is de hoofdpoging tevens een klimaatopgave omdat het verdere klimaatverandering (mitigatie) wil voorkomen.

Het programma Energie zet in 2024 concrete stappen die bijdragen aan een duurzaam en rechtvaardig energiesysteem nu en in de toekomst. Dat is noodzakelijk om de Brabantse economie draaiende te houden en de Brabander een gezonde en veilige woon- werk- en leefomgeving te kunnen bieden. Immers, het energiesysteem is een van de basisvoorzieningen om dit mogelijk te maken. Daarvoor zullen we het beleid verder aanscherpen in de Uitvoeringsagenda 2024-2027 in samenhang met andere (integrale) thema's waaronder Gezondheid en komen met een visie op de Energietransitie.

Toelichting op figuur: Het programma Energie kijkt vanuit elektriciteit, stoffen en warmte naar het energiesysteem en naar alle facetten van opwek, distributie, conversie en gebruik. Het programma werkt nauw samen met het rijk, gemeenten, netbeheerders, waterschappen en grootverbruikers.

Het beleidsterrein Energie werkt reeds in verschillende programma's, projecten en verbanden aan het huidige en toekomstige energiesysteem:

Brabantse Aanpak Ruimtelijk voorstel

Brabant staat voor forse opgaven voor verstedelijking en mobiliteit, energie en klimaat, en landelijk gebied en werkt aan de Brabantse Aanpak Ruimtelijk voorstel. Het beleidsterrein Energie is daarbij nauw betrokken en levert haar inbreng vanuit de afzonderlijke (beleids)onderwerpen en vanuit de samenhang waarbij de vraag is of energie een sturend of volgend principe is redenerend vanuit ruimtegebruik.

Warmtetransitie

De komende jaren zal de productie van duurzame warmte gestaag blijven toenemen door de verdere ontwikkeling van technieken als aquathermie, geothermie en zonthermie. Naast duurzame energiebronnen zullen ook innovaties op het gebied van alternatieve energiedragers en opslagmedia nodig zijn,

bijvoorbeeld warmte halen uit ijzerpoeder. Het potentieel van groen gas ter vervanging van aardgas in de gebouwde omgeving is momenteel nog lastig in te schatten, maar de ambities van de Rijksoverheid zijn groot. Er is een nieuwe wet Collectieve Warmtevoorziening in voorbereiding die een grotere rol voor provincies impliceert. We ondersteunen gemeenten bij de uitvoering van hun warmte uitvoeringsplannen, voor zowel de collectieve systemen als de individuele oplossing (all-electric en groen gas).

Brabantse Taskforce Netschaarste (BTN)

Het huidige elektriciteitsnetwerk kan de toenemende vraag naar en aanbod van (duurzame) energie niet aan. Het net dient ingrijpend aangepast te worden. Vanwege de grote gevolgen hiervan voor de economie, mobiliteit en ruimtelijke ontwikkeling is BTN opgericht. De Taskforce neemt acties om de huidige netcongestie op te lossen waarbij het maatregelenpakket voortkomt uit het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN). BTN richt zich op het sneller bouwen en realiseren van elektriciteitsinfrastructuren, het beter benutten van het net en vergroten van de flexibele capaciteit van het net door inzet van slimme oplossingen.

Regionale Energie Strategieën (RES).

Samenwerking tussen gemeenten, waterschappen en provincie waar op basis van strategie en doelen en een per regio bestuurlijk vastgestelde afsprakenkader (RES 1.0) gewerkt wordt aan de uitvoering van de energieopgave in Brabant. In Brabant hebben we 4 RES-regio's: West-Brabant, Hart van Brabant, Noord-Oost-Brabant en metropoolregio Eindhoven. Zij werken aan het opwekken van duurzame energie op land, energiebesparing en de transitie naar duurzame warmtebronnen. De RES'en zijn nauw verbonden met het Nationale programma Regionale Energiestrategie. De provincie is partner in de 4 Brabantse RES'en en zorgt voor onderlinge afstemming. Hiervoor is een overkoepelende stuurgroep. Bovendien bewaakt de provincie of de plannen passen in haar ruimtelijke beleid.

Provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK)

De provincie Noord-Brabant heeft het PMIEK opgesteld van 7 energie-infrastructuurprojecten met de hoogste maatschappelijke prioriteit. Deze prioritering vormt belangrijke inbreng voor de netbeheerders, die het PMIEK meenemen in het opstellen van hun investeringsplannen.

Verduurzaming Industrie

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de samenwerking met de industrie te organiseren middels de industrietafel Midden- en West-Brabant en de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) en de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën, dit zijn CES-en Rotterdam-Moerdijk, de CES en het Cluster 6 (vijf industriesectoren verspreid over Nederland).

Verduurzaming gebouwde Omgeving

In totaal gaat 35% van het totale Brabantse energieverbruik naar Brabantse woningen en gebouwen. De provincie wil hier verandering in brengen. Haar uiteindelijke doel is 100% energieneutrale Brabantse woon- en werkomgeving in 2050. Om dat einddoel te halen, zet de provincie in op projecten die duurzame energie en energiebesparing in de gebouwde omgeving bevorderen.

Strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant; Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) Zuid. Hoofdoopgave vanuit de Nationale Agenda laadinfrastructuur (NAL) is dat de beschikbaarheid van (semi-)publieke laadpunten geen belemmering mag vormen voor de uitrol en groei van elektrische personenvoertuigen.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming gebouwde omgeving

- Het verstevigen en versnellen van de aanpak van isolatie en energiebesparing in de gebouwde omgeving zodat minder duurzame energie opgewekt hoeft te worden.
- Grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Indicator	2024
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren	
<ul style="list-style-type: none"> • Getekende intentieovereenkomsten 	60-80
<ul style="list-style-type: none"> • Aantal doorlopen adviestrajecten 	100-120

Wat gaan we daarvoor doen?

Initiatieven voortzetten

waaronder:

- Het verzamelproject uit de 'Corona Inversteringsagenda' dat zich richt onder andere op energiebesparing bij maatschappelijk vastgoed en wonen.
- Het Ontzorgingsloket Maatschappelijk Vastgoed dat in het leven is geroepen voor verduurzaming van maatschappelijk vastgoed bij kleine gemeenten, geïnspireerd op het Duurzaamheidsloket Sport.
- De verduurzaming van provinciaal vastgoed.
- Het anticiperen op de energiebesparing van de toekomst bij (ver)nieuwbouwopgaven i.s.m. het Programma Wonen, Werken, Cultuur.
- Het inzetten in op energieneutrale gebouwen, toegespitste warmte-/koudesystemen en slimme elektriciteitsoplossingen die netcongestie voorkomen bij gebiedsformaties.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking, door de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo-en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie.

Indicator*:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV- verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Met het Rijk is in 2020 de afspraak gemaakt dat eind 2023 de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie is gerealiseerd. Deze opgave is intussen door het Rijk verdubbeld, zonder taakstelling en techniek neutraal, op basis van de uitkomsten van de Landelijke Monitor Wind op Land. Afspraken zullen

meegenomen worden in de RES-aanpakken. Volgens berekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is deze verdubbelopgave via de RES-uitvoering mogelijk.

Indicator	2024	2025	2026
Opgesteld vermogen	PM*		

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Maatwerkoplossing per RES-regio

Voor het zo optimaal en efficiënt mogelijk inrichten en gebruiken van het energienetwerk zullen in samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelaars maatwerkoplossingen gerealiseerd worden. Te denken valt aan een aansluiting van een zon- of windpark maar ook het organiseren van vraag naar en aanbod van energie op het energienetwerk.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	PM*	PM*	PM*

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Voortgangsrapportage per RES-regio

Het Landelijke Programma RES vraagt provincies een voortgangsrapportage via een 2-jaarlijkse cyclus op te stellen. Op basis daarvan zal gekeken worden of de regionale RES-en (RES 1.0) de afspraken realiseren en/of dat aanpassing van strategie en doelen nodig zijn (RES 2.0).

Indicator	2024	2025	2026
Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en	nvt	4	nvy

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

* De bestaande indicator CO₂ reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander.

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken samenwerking met de industrie

In 2024 zetten we de samenwerking met de industrie via de industrietafel Midden-en West-Brabant en de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) voort. Ook volgt er een nieuwe versie van de Cluster Energie Strategie (CES) en de uitvoering daarvan. We bouwen hierbij voort op de CES 2.0 dat in samenwerking met provincie en netbeheerders in 2022 is opgeleverd. Voor de CES Rotterdam-Moerdijk zijn maatwerkafspraken gemaakt en met Shell is een intentieverklaring (Expression of Principles) opgesteld.

Voortzetten pilot MIEK regio Moerdijk

Provincie is trekker van de pilot MIEK regio Moerdijk. Doel daarvan is het versnellen, creëren van inzicht en overzicht van de integrale opgaven en projecten in de regio Moerdijk en het opbouwen en delen van kennis. De activiteiten worden in 2024 voortgezet. Aantal onderdelen zijn: het nieuw te bouwen 380kV-station van TenneT, de Delta Rhine Corridor en de aanlanding van wind op zee, de warmtebuis van Moerdijk naar Geertruidenberg en diverse lokale projecten in Moerdijk.

Doorpakken warmtetransitie

In 2024 zal de rol die de provincie heeft ten gevolge van de invoering van de Wet Collectieve Warmtevoorziening nader uitgewerkt worden. Er zal sprake zijn van een nieuwe marktordering voor collectieve warmtevoorzieningen waarbij publiek eigendom een belangrijk uitgangspunt zal zijn.

Ook thema gezondheid blijvend agenderen

De Wereldgezondheidsorganisatie ziet klimaatverandering als de grootste bedreiging voor de menselijke gezondheid, zowel vanuit milieu- als sociale factoren. Om klimaatverandering tegen te gaan wordt ingezet op reductie van broeikasgasuitstoot door de transitie naar een fossielvrije en toekomstbestendige energievoorziening. Het programma Energie wil met haar beleid bijdragen aan positieve gezondheid. Dat betekent dat vanuit het programma ook in 2024 aandacht is voor het voorkomen van de toekomstige negatieve gezondheidseffecten van klimaatverandering, de Brabanders minder luchtwegklachten hebben, zij minder stress en onzekerheid ervaren van de energietransitie, zingeving ervaren door hun inzet op klimaatverandering en er minder Brabanders leven in energiearmoede.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven

Via toezicht en handhaving door de drie Brabantse Omgevingsdiensten wordt toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven onder bevoegd gezag daadwerkelijk worden gerealiseerd. In 2024 zullen alle bedrijven maatregelen hebben getroffen.

Indicator	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	100%

Mobiliteit

Zie programma 8 “Basisinfrastructuur Mobiliteit” m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Afstemmen met en tussen partijen over ontwikkelingen en aanpak vraag- en aanbod van energie enerzijds en beschikbare netcapaciteit anderzijds

In 2024 zetten we de Brabantse Taskforce Transportschaarste (BTN) en de samenwerking met de Landelijke Aanpak Netcongestie voort. We maken daarbij vanuit ruimtelijk perspectief gebruik van de energiesysteemstudie uit 2023. Daarmee beogen we een verdere versteviging van de samenwerking en sturing met netbeheerders, RES-regio's en rijk. We maken daarbij onderscheid naar:

Korte termijn, lokale oplossingen en efficiënter gebruik van het net, concrete acties.

Middellange termijn/langere termijn, programmeren en prioriteren waarbij het afstemmen van ruimtelijk-economische en duurzaamheidsontwikkelingen met investeringen in het energienetwerk en vice versa. Belangrijke onderdelen in al deze acties betreffen dataverzameling en uitwisseling, lobby als het gaat om aanpassing wet- en regelgeving, kennisuitwisseling en communicatie. Er is een belangrijke link met het Actieplan netcongestie dat door de speciale coördinator netcongestie Brabant en Limburg, eind 2022 is opgesteld. Vanuit beide lijnen (de provinciale insteek en het actieplan) wordt de verdere samenwerking vormgegeven en worden activiteiten afgestemd.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

Het doel is om in 2024 8.000 (semi-)publieke laadpunten te realiseren. Hiervoor is in 2020 een concessie verleend aan een marktpartij. Door het sturen op resultaat zijn de 8.000 laadpunten binnen de plaatsingsperiode in zicht.

Met ingang van 2024 volgen nieuwe afspraken met het ministerie I&W. De overeenkomst betreft personenvervoer en logistiek vervoer. Er volgt een nieuwe concessie voor marktpartijen voor de periode 2024-2027.

Indicator	2024
Verhouding (semi) publiekslaadpunten / elektrische personenvervoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvervoertuigen

Stimuleren eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en –opslag. Voorbeelden hiervan zijn RIFT (ijzerpoederverbranding) en Cellsius (zout/warmtebatterij). Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's. Hierbij spelen Energy-Hubs (bedrijventerreinen met lokale afstemming van vraag en aanbod van energie) als 1 van de activiteiten binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste, een belangrijke rol.

Indicator	2024	2025	2026
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	PM*	PM*	PM*
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	PM*	PM*	PM*

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant';
- Energieagenda 2019-2030 (PS 14 december 2018, 86/18);
- Nationaal klimaatakkoord (28 juni 2019);
- Concept Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) (april 2023)
- Ontwerp Programma Energiehoofdstructuur (PEH)(juli 2023)

Uitvoeringsagenda's;

- Uitvoeringsprogramma Energie 2022-2023 Urgent en kansrijk (april 2022)
- Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023 3 Gezonde Levensjaren erbij voor iedere Brabander (mei 2022)
- Werkboek Brabants Ruimtelijk voorstel (loopt)
- Uitvoeringsagenda Energie 2024-2027 (wordt opgesteld)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Schakelen tussen systemen en flexibele verhoudingen

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn.

De vijf transitiepaden vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. We zullen moeten onderzoeken in hoeverre datagedreven werken ook voor het programma Energie vorm kan krijgen.

De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolnemning belangrijk. We zullen nieuwe samenwerkingsvormen eigen moeten vanuit het gezamenlijk werken aan een opgave.

We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie. Wel is wet- en regelgeving in ontwikkeling, zo ook de Wet Collectieve Warmtevoorziening en hebben we te maken met ingang van 2024

met de inwerkingtreding van de Omgevingswet dat accenten zal aanbrengen in ons werk. Zo staat het werken als één overheid centraal waarbij van ons verwacht wordt dat we gebiedsgericht, integraal en participatief werken.

Het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden in samenwerking met andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Om dit succesvol te laten zijn is ook samenwerking in en tussen de verschillende provinciale programma's noodzaak waarbij aandacht is voor beleid én uitvoering. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Beleidssterrein Energie zal het thema klimaat verder omarmen en daarop ook mensen werven en activiteiten op ondernemen. Deze ontwikkeling komt voort uit het Klimaatakkoord. Wel zullen hieruit beleid- en organisatievraagstukken naar voren komen die we zullen moeten aanpakken.

Landelijk volgt een bestuurslasten onderzoek. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

6. Energie

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
<u>Lasten</u>							
	Programmalasten	5.037 N	11.406 N	5.711 N	3.308 N	3.308 N	3.308 N
	Toerekening organisatiekosten	3.475 N	4.248 N	4.180 N	3.760 N	3.620 N	3.620 N
Totaal Lasten		8.511 N	15.654 N	9.891 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
<u>Baten</u>							
	Programmabaten	1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
	Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten		1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten		7.446 N	14.518 N	6.780 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
	Onttrekking aan reserves	3.681 V	3.329 V	906 V	0	0	0
Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
	Onttrekking aan reserve	3.681 V	3.329 V	906 V	-	-	-
	Res. Essent Investeringsagenda	3.681 V	3.329 V	906 V	-	-	-
(bedragen x € 1.000)		saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
		01-01-	31-12-2023	31-12-	31-12-	31-12-	31-12-
		2023		2024	2025	2026	2027
6. Energie							
Res. Essent		89.892	86.601	85.695	85.695	85.695	85.695
Investeringsagenda							

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

In het programma Landbouw en Voedsel streven we naar een nieuwe balans tussen economie, maatschappij en ecologie in Brabant. Met het vaststellen van het Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030 in 2022 hebben we een langjarig perspectief en consistente aanpak geschetst voor de noodzakelijke transitie van een toekomstbestendige landbouw- en voedselsector met een goed verdienvermogen die bijdraagt aan een gezonde leefomgeving en goede omgevingskwaliteit in Brabant ten behoeve van de gezondheid, bodem- en waterkwaliteit, natuur en biodiversiteit. In 2024 zullen wij voortzetten op de in 2022 ingeslagen weg met betrekking tot de uitvoering van de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel en de Uitvoeringsagenda Mest.

De landbouw- en voedselsector bevindt zich nog steeds in een periode met grote dynamiek en onzekerheid. De doelstellingen op het gebied van klimaat, natuur, water, bodem en volksgezondheid zijn nog onverminderd groot en met het niet doorgaan van het landbouwakkoord en het vallen van het kabinet is er grote onzekerheid over de bijdrage van het rijk voor wat betreft de ontwikkeling van instrumentaria en financiën. Belangrijk onderdeel daarbij is de vergunningverlening in de veehouderij: de huidige normering van stallen volstaat niet meer om daar rechtsgeldige vergunningen op te kunnen verlenen.

Het uitgangspunt voor Landbouw en Voedsel is dat de uitvoeringspraktijk voor 2022 en 2023, conform het Beleidskader Landbouw en Voedsel, de basis is van het bestaande beleid. Daarbij dragen maatregelen bij aan oplossingen van bijvoorbeeld de stikstofproblematiek zoals de pilot Real Time meten en monitoren en de inzet op de Aanpak Piekbelasting.

In het oog springende onderwerpen voor 2024 zijn:

- De Aanpak Piekbelasting
- De pilot Real Time meten en monitoren
- Bijdragen aan gebiedsgerichte aanpak met o.a. invulling toekomstperspectief landbouw en sociaal-economische impact analyse
- Het verder uitvoeren van het Plan van Aanpak Jonge Boeren
- De innovatie-samenwerking Landbouw en Voedsel, waaronder de samenwerking met de 6 zandprovincies, stuurgroep Landbouw Innovatie Brabant (LIB) en de samenwerking met de regionale ontwikkelmaatschappijen en de BOM. Thema's die we hier gezamenlijk oppakken zijn o.a. precisielandbouw, duurzame voedselverwerking en biobased grondstoffen.
- Bevorderen natuurinclusieve en biologische landbouw
- Uitvoeren Green Deal Eiwitrijke gewassen
- Samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel
- De samenwerking met het agrarisch onderwijs.

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

We willen bereiken dat in Brabant de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaatsvindt in Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralenkringlopen (in plantaardige en dierlijke ketens), zoveel mogelijk emissieloze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Hiermee dragen de landbouw- en voedselketens bij aan het Brabants Beleidskader Gezondheid met drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030. Dit houdt verband met de hoofddoelstellingen van de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel met name op het gebied van meest duurzame circulaire landbouw- en voedselproductie in Europa. Hierbij zijn indicatoren als een dalende trend in fijnstof emissie

vanuit de veehouderij opgenomen in relatie tot de gezonde leefomgeving en het verminderen van emissies uit de landbouw. Maar ook het stimuleren van real-time monitoring van emissies en de maatregelen vanuit het Schone lucht akkoord dragen bij aan de gezonde levensjaren van de Brabander.

Indicatoren

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P2O5))

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	-	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2024
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	dalend
Kton fijnstof per jaar	15,3 kton (2019)	dalend

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

De inzet van de uitvoeringsagenda mest is gericht op het benutten van organische stoffen en mineralen uit kwalitatief hoogwaardige dierlijke meststoffen in de diverse systemen van kringlooplandbouw. In de uitvoeringsagenda ligt de focus nadrukkelijk op het samenwerken met partners en het reageren op initiatieven uit de samenleving. Bij die initiatieven zorgen we in 2024 niet alleen voor financiële en mentale ondersteuning, maar ook willen we initiatiefnemers ons netwerk intrekken zodat ze voor hun R&D-activiteiten aansluiting zoeken bij ontwikkelingen in Brabant. Wij willen in 2024 verder streven dat onze provincie als meest innovatieve regio voor hightech in Europa ook een groene proeftuin is voor duurzame, innovatieve oplossingen.

De samenwerking tussen de 6 zandprovincies én de samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel zijn belangrijke initiatieven om deze ambitie waar te gaan maken. Deze laatste zal onderdeel gaan uitmaken van de Fieldlabregeling zoals door het Ministerie van LNV geïnitieerd. Een fieldlab is een fysieke praktijkomgeving met testlocaties waar regionale overheden, bedrijven, onderwijs en kennisinstellingen, burgers, samenkomen om nieuwe technologieën en sociale innovaties te ontwikkelen, ermee te experimenteren, te demonstreren, ervan te leren, op te schalen, te implementeren en/of onderzoek naar te doen. Hierbij wordt ook de koppeling gelegd met de doelen van het BPLG.

Actualisatie en uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Op basis van de inzichten van einde 2021 moeten van de ongeveer 4.400 locaties waar bedrijfsmatig in Noord-Brabant vee wordt gehouden op ongeveer 750 van deze locaties één of meer stallen zijn aangepast per 1 juli 2024; dit betreft de bedrijven met varkens en kippen. Op ongeveer 1500 locaties met koeien en kalveren moet op 1 januari 2026 de stallen zijn aangepast. De eerdere studie gaat ervanuit dat op ongeveer 1500 locaties de veehouderij-activiteiten worden beëindigd.

Momenteel is de vergunningverlening voor stallen opgeschort. De inspanningen zijn er op gericht –onder verantwoordelijkheid van het rijk- om de vergunningverlening weer zo snel mogelijk op gang te krijgen. De

huidige verwachting is dat die in de loop van 2024 weer op gang gaat komen en een (beperkt) aantal vergunningen zal worden verleend. Het Rijk heeft eerder toegezegd te zullen komen met een subsidieregeling om deze investeringen financieel te ondersteunen.

Er zijn verschillende routes denkbaar naar het hervatten van de vergunningverlening in de veehouderij: zowel de route van een passende beoordeling alsook het herstellen of opnieuw ontwikkelen van een normeringssystematiek zoals eerder in het kader van de Regeling Ammoniak en Veehouderij (RAV). In alle gevallen lijkt het daadwerkelijk kunnen meten en monitoren van de (stal-) emissies een belangrijk instrument. In 2024 zal er worden gemeten op een aantal locaties en aan een aantal stalsystemen. De pilot Real Time meten en monitoren heeft als doel om de meetapparatuur in de praktijk te valideren en te optimaliseren, om te vertalen hoe dit kan worden toegepast in het kader van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving. In overleg met het Rijk wordt geprobeerd om de pilot uit te breiden met metingen op het gebied van voer- en managementmaatregelen.

Streefwaarden	2024
Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalstelsel met rijksmiddelen	50*

*Dit is afhankelijk van de mate waarin het lukt om in 2024 vergunningen voor stalstelsels te verlenen én het openstellen van een subsidieregeling door het Rijk.

Daarnaast :

- Blijven we in 2024, afhankelijk van de snelheid waarmee de vergunningverlening voor stalstelsels weer op gang komt- onze First Movers-regeling inzetten om veehouders die als eersten investeren in een innovatief brongericht stalstelsel financieel te ondersteunen. We zullen dat afstemmen met de hierboven genoemde regeling.

Pilot Real-Time meten

In 2024 voeren we de pilot Realtime meten uit op circa 25 locaties in Noord-Brabant en gaan we een meetprotocol op te stellen voor het meten van stalemmissies. Dit zal helpen in de ontwikkeling van middel naar doelvoorschriften. Dit wordt gefinancierd vanuit rijksmiddelen.

Streefwaarden	2024
Aantal praktijkbedrijven waarop gemeten wordt in het kader van deze pilot	25

Afhankelijk van de snelheid waarmee de vergunningverlening weer op gang gebracht kan worden én van de snelheid waarmee er voor de verschillende stalstelsels beschikbaar komen waarmee aan de doelstellingen op het gebied van ammoniakemissie kan worden voldaan zullen activiteiten ontplooid worden om de betreffende veehouders te informeren over de stalstelsels. Het voornemen is om dit opnieuw in samenwerking met de Taskforce Toekomstbestendige Stalstelsels te doen.

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Streefwaarden	2024
implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten.	500

Een belangrijke ontwikkelroute in het kader van de Routekaart Stalsystemen is die van natuurinclusieve melkveehouderij. De Biodiversiteitsmonitor is een van de belangrijke instrumenten om dat te bevorderen.

Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, Akkerbouw en Zoogkoeienhouderij

De afgelopen jaren heeft de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij ontwikkeld tot een veel gebruikt instrument voor melkveehouders die hun bedrijfsvoering op een meer extensieve manier vormgeven. Inmiddels is –onder andere met inzet van rijksmiddelen- de periode van ondersteuning verlengd van 3 naar 5 jaar en wordt het aantal deelnemers verhoogd naar 650.

In de akkerbouw is het afgelopen jaar geëxperimenteerd met een biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, voor Noord-Brabant in het gebied van de Zuid Westelijke Delta (samen met de provincies Zeeland en Zuid-Holland). Het streven is erop gericht om in 2024 in dat gebied op te schalen naar 100 deelnemers waarvan ongeveer 30 in Noord-Brabant.

Indicator:

- Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	30
Toepassen Biodiversiteitmonitor melkveehouderij (cumulatief)	190 (2021)	650

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Bovendien zijn nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen op het snijvlak van landbouw en voedsel en respectievelijk hightech, biobased bouwen, ICT, chemie en gezondheid. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen.

We willen het innovatieve ecosysteem van landbouw- en voedselsector in Brabant blijven ondersteunen. Een belangrijk onderdeel daarvan is de ontwikkeling van (kennisintensieve) startups. Deze beginnende innovatieve ondernemers dragen in belangrijke mate bij aan de ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en kennis. Ze spelen een belangrijke rol in innovatie en dragen bij aan vernieuwende oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen van vandaag en in de toekomst. In samenwerking met het programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling, Braventure, Brabant Startup Fonds en de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij wordt er hard gewerkt om ten behoeve van onze ambitie meer agrifood startups te ondersteunen.

Indicatoren:

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech (Programma EKT)

Streefwaarden	nulmeting	2024
aantal	5-7 (2021)	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de high tech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven (Programma EKT)

Streefwaarden	nulmeting	2024
aantal	2 à 5 (2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	nulmeting	2024
Groei per jaar	45 (2022)	5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen innovatie

Voor innovatieve bedrijven in Brabant is een goede kennis- en onderwijsinfrastructuur van groot belang. We willen in 2024 werk maken van het ontwikkelen van kennis en het opleiden van toekomstige professionals, maar ook van het koppelen van maatschappelijke en ondernemersvraagstukken aan onderwijsinstellingen. Dit draagt bij aan het ontwikkelen van nieuwe innovatieve oplossingen en een beter kennisecosysteem en tegelijkertijd zorgt het ervoor dat studenten een betere opleiding krijgen. We zullen hiervoor in 2024 diverse samenwerkingen en evenementen organiseren. We dragen hiermee bij aan meer succesvolle innovatie en daarmee aan het versnellen van de ontwikkeling en toepassing van datagedreven innovaties in de agrifood waardeketen. Wel zullen partijen in de samenwerking in wisselende samenstellingen met elkaar en andere partijen laten werken aan datagedreven innovaties in projecten, programma's en andere initiatieven.

Via de innovatiealliantie Landbouw en Voedsel werken verder we nauw samen met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij, Brainport Development, Rewin en Agrifood Capital. Gezamenlijk werken we aan een aantal grote opgaven van de landbouw- en voedseltransitie en stimuleren we samenwerkingstrajecten tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden om tot innovatieve oplossingen te komen. Deze initiatieven richten zich op precisielandbouw, toepassing van data en robotisering met als doel emissies en uitspoeling van nutriënten te verminderen, eiwittransitie en de voedselverwerkende industrie.

Indicator:

- Organiseren van initiatieven welke de innovatie bevorderen (aantal: 3)

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

In 2022 is de provincie Noord-Brabant de Green Deal Eiwitrijke gewasketen (GDE) aangegaan. Dit zal in 2024 doorgezet worden. Deze Green Deal beoogt een goed verdienmodel voor boeren met het telen van stikstofbindende vlinderbloemigen, draagt bij aan een versnelling van de eiwittransitie en daarmee aan een betere balans tussen plantaardige en dierlijke eiwitten in het eetpatroon. Dit alles sluit goed aan bij het provinciale beleid aangaande de eiwittransitie. Diverse regio's zetten zich in voor intensievere ketensamenwerking. Hiertoe worden activiteiten opgezet voor verbetering van verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking. Ook de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten maakt hier onderdeel van uit. Daar in Noord-Brabant een groot aantal bedrijven actief is in de voedselverwerkende industrie, dit in combinatie met een sterk ontwikkelde hightechsector, biedt deelname aan de GDE deze bedrijven kansen voor verdere groei.

Maar ook een intensievere samenwerking tussen ketenpartners en (door)ontwikkeling van kennis en innovatie ligt in het verschiet, waardoor het lokale ecosysteem wordt versterkt.

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Met de Landbouw Innovatie Brabant (LIB) zullen we innovaties blijven aanjagen en ondersteunen die bijdragen aan duurzame en vitale land- en tuinbouw die een bijdrage levert aan de kwaliteit van het platteland met maatschappelijke verankering. Bijdragen aan systeemverandering staat centraal in het ondersteunen van innovaties met daarin sleutelbegrippen als waarde creatie, kringlooplandbouw en doornontwikkeling. LIB doet dit op een laagdrempelige manier door vroeg in het innovatieproces vanuit de optiek van de primaire sector (vanuit de brede omgeving gezien) ondersteuning te bieden door o.a. in contact brengen met juiste netwerk, ondersteuning in het opwerken van idee tot project, financiële bijdrage en nazorg/doorontwikkeling.

Het LIB is in 2023 geëvalueerd. Een belangrijke aanbeveling was dat de innovaties en innovatoren nog meer worden verbonden aan een breder kennis-ecosysteem.

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2024
Aantal ondersteunde initiatieven	30

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

De Brabantse landbouw is in 2030 landschaps- en gemeenschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapontwikkeling en het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
aantal	80 (2021)	150	500

- Areaal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	3,5%	15 % (circa 35.000 ha)

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

We zetten in 2024 de ondersteuning voort van agrariërs die willen omschakelen richting een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. Dit doen we onder andere door het opstellen van businessplannen (gericht op een natuurinclusieve bedrijfsvoering) te blijven bevorderen. Ook de provinciale Beleidsregel grond voor Natuurinclusieve landbouw, waarbij provinciale grond (met kwalitatieve verplichtingen en aangepaste pachtprijs), ten behoeve van extensivering naar twee grootvee-eenheden (gve) per hectare, via erfpacht beschikbaar wordt gesteld, zal worden voortgezet.

De wijze waarop we dit doen hangt af van de uitkomst van de evaluatie van de ingezette beleidsinstrumenten zoals die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd. Deze evaluatie is noodzakelijk geworden nu gebleken is dat het gebruik van de regeling voor het opstellen van een businessplan duidelijk terugloopt, ondanks het feit dat het subsidieplafond van deze regeling eind 2022 is verhoogd voor tachtig nieuwe ‘omschakelaars’ in de veehouderij. Hetzelfde geldt voor het gebruik van de Beleidsregel grond. Dit staat overigens in schril contrast met de grote belangstelling voor deelname aan de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij.

Begin 2024 zullen we op basis van de resultaten van de evaluatie zorgen voor een advies over de bestaande en eventueel nieuwe instrumenten.

Op basis van gedeelde gebiedsopgaven stimuleren we samenwerking tussen agrariërs onderling en met de andere gebiedspartijen, zoals terrein behorende organisaties, waterschap, GOB, gemeenten en BPG (Brabants Particulier Grondbezit). Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de financiële middelen van het Rijk. En waar nodig faciliteren we gebiedsprocessen op maat om de natuurinclusieve bedrijfsvoering rendabel te krijgen (via kavelruil en in afstemming met de natuurdoelen).

Streefwaarden	nulmeting	2024
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan)	80	50

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Natuurinclusieve landbouw staat nog aan het begin en kent een flinke kennisachterstand vergeleken met de gangbare en biologische landbouw. Veel agrariërs die een stap overwegen naar omschakeling hebben vragen over de natuurinclusieve maatregelen en hun impact op de productie, kosten en baten, afzetmarkten, enzovoort. Met financiële ondersteuning zijn twaalf inspiratiebedrijven natuurinclusieve landbouw operationeel. Bedrijfsadviseurs zijn vaak nog gewend om te werken met gangbare bedrijfsmodellen en denkwijzen die uitgaan van een zo hoog mogelijke productie via inzet van hulpstoffen. Mede met de hulp van de inspiratiebedrijven worden er in 2024 weer bijeenkomsten georganiseerd, om zo kennisontwikkeling/uitwisseling te vergroten.

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Door het aanbieden van adviseurs die adviesgesprekken voeren met melk- en vleesveehouders en akkerbouwers/groentetelers die de overstap naar biologisch overwegen zetten we in 2024 in om meer biologische landbouw in Brabant te realiseren. Voorlopig zetten we in op totaal dertig ondernemers. Op bedrijfsniveau worden de te nemen stappen in kaart gebracht. Voor agrariërs die willen doorgaan, worden in 2024 oriëntatie cursussen georganiseerd, waar ze gezamenlijk aan kunnen deelnemen.

Streefwaarden

2024

Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw) 8 (totaal 30)

Gronden voor Graasdierhouderijen

De minister van LNV heeft € 22,5 mln. beschikbaar gesteld om vooruitlopend op de uitvoering van het BPLG graasdierhouders te ondersteunen bij het extensiveren van hun bedrijf in gebieden rond Natura 2000, natte natuurplekjes en in de beekdalen. In deze gebieden is het wenselijk grasland als grondgebruik te behouden om onze beleidsdoelen ten aanzien van natuur en water te realiseren, terwijl de trend is het dat grondgebruik intensiveert met andere gewassen. De hoge grondprijzen zijn hierin een belangrijke factor. Onze aanpak daarbij is dat we grondeigenaren in genoemde gebieden -die zich vastleggen op het langdurig gebruiken van gronden als grasland- compenseren voor de waardedaling van de gronden die het gevolg is van die (vrijwillige aangegeven) gebruiksbeperking. Op die manier blijven de gronden beschikbaar voor graasdierhouders. We willen onze aanpak zo vormgeven dat deze zowel voor blijvende als stoppende agrariërs aantrekkelijk is. In 2024 willen we, vooruitlopend op het staatssteunproof vaststellen van een eventuele regeling voor het langjarig vastleggen van gebruik als grasland, het behoud van grasland voor een kortere periode ondersteunen via bestaande instrumenten als aan- en verkoop van grond en de verpachting van provinciale grond. Met het beschikbare budget verwachten wij uiteindelijk rond 1.400 hectare langdurig te kunnen behouden voor graasdierhouderij.

Aanpak piekbelasting

In het kader van de aanpak Piekbelasting stikstof ondersteunt de provincie –in belangrijke mate met rijksmiddelen- veehouders die in aanmerking komen voor de Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderij (+). In beginsel staan de betreffende veehouders voor de keuze om te innoveren, verplaatsen, extensiveren of te beëindigen. Veehouders kunnen zelf aangeven of ze gebruik willen maken van een dergelijke ondersteuning.

Ondersteunen van veehouders bij besluitvorming LBV(+)

Streefwaarden

2024

Aantal ondersteunde veehouders (cumulatief vanuit 2023) 500

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. Het resultaat is dat de Brabanders (weer) trots zijn op de landbouw- en voedselsector. De sector is dichterbij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel van dichtbij en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Steeds meer maatschappelijke opgaven komen samen op één en dezelfde bedrijven binnen de gehele sector en keten. Zo willen we méér dierenwelzijn, minder emissies die schadelijk zijn voor de mens en natuur en een betere bodem- en waterkwaliteit. Deze vraagstukken vragen om een vernieuwingslag in de

veehouderij. Die vernieuwing brengt onzekerheden met zich mee: kan dit financieel uit? Hoe valt een nieuwe koers binnen ons gezin? Vraagstukken die jonge boeren bezighouden en medebepalend zijn óf en h e zij het bedrijf voort gaan zetten. De provincie wil in 2024 verder bijdragen aan het toekomstperspectief voor jonge boeren. De komende tijd gaan we verder samen met jonge boeren bekijken wat er nodig is om dat toekomstperspectief in te vullen door verdere uitvoering te geven aan het Plan van Aanpak Jonge Boeren.

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering)

Streefwaarden	nulmeting (landelijk niveau)	2024
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	Op niveau of verbetering

- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Percentage	3% (2020)	Afname

- Actualiteit stikstofproblematiek en de media aandacht die het heeft gekregen.
- Langdurig aanhoudende vogelgriep en overdraagbaarheid naar andere dieren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

De provincie is opnieuw leadpartner van de Dutch Food Week (DFW) en organiseert/ondersteunt in dat verband een aantal evenementen die bijdragen aan een verbeterde boer-burgerrelatie. Via de Dutch Design Week (DDW) en de Embassy of Food brengen stimuleren we dat burgers op een onverwachte manier kennis verkrijgen van de ontwikkelingen in de landbouw- en voedselsector.

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte Ketens

De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant. Korte ketens worden vaak gezien als een belangrijk middel om dit te bereiken: de consument koopt direct bij de boer of met maximaal  en schakel ertussen. De afgelopen jaren is gebleken dat veel initiatieven het niet volhouden. We zijn als provincie in 2024 partner in het door LNV ingestelde netwerk korte ketens en regionale voedselstrategie en. Op basis van nationaal onderzoek en ervaring in Brabant (o.a. via het LIB) bouwen we aan een expertisenetwerk waar ondernemers kunnen aankloppen.

Streefwaarden	2024
Aantal ondersteunde initiatieven	3

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- Omgevingsvisie
- Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030
- Notitie "Versnelling transitie veehouderij"

Uitvoeringsagenda's

- Programma 'Ondersteunende maatregelen versnelling transitie veehouderij'
- Uitvoeringsagenda mest
- Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma wordt vooral op het gebied van innovatie nauw samengewerkt met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen AgriFood Capital, Rewin en Brainport Development. Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de landelijke ontwikkelingen zullen ook het komend jaar een sterke invloed hebben op dit beleidsprogramma. We spelen hierop in met als uitgangspunt het in 2022 vastgesteld beleidskader Landbouw en Voedsel 2030 en het doorzetten van de Uitvoeringsagenda 2022-2023 (tot het moment dat de Uitvoeringsagenda 2024/2027 is vastgesteld)

Wat mag het kosten?

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Lasten							
	Programmalasten	11.010 N	19.308 N	40.939 N	241 N	241 N	226 N
	Toerekening organisatiekosten	2.354 N	3.620 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N
Totaal Lasten		13.364 N	22.928 N	43.586 N	2.888 N	2.888 N	2.873 N
Baten							
	Programmabaten	4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
	Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten		4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
Saldo van baten en lasten		8.433 N	12.664 N	5.755 N	2.828 N	2.808 N	2.773 N
	Onttrekking aan reserves	1.272 V	831 V	205 V	205 V	205 V	190 V
Bedragen x € 1.000							
		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
	Onttrekking aan reserve	1.272 V	831 V	205 V	205 V	205 V	190 V
	Res. Essent Investeringsagenda	1.272 V	626 V	-	-	-	-
	Reserve Landbouw	-	205 V	205 V	205 V	205 V	190 V

(bedragen x € 1.000)		saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
		01-01- 2023	31-12-2023	31-12- 2024	31-12- 2025	31-12- 2026	31-12- 2027
7. Landbouw en voedsel							
	Reserve Landbouw		525	360	215	90	
	Res. Essent Investeringsagenda	626					

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem. Daarom zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden voor een goede basis voor de mobiliteit in Brabant met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer (OV). In het beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting. We staan voor grote uitdagingen in de uitvoering om Brabant nu én in de toekomst bereikbaar te houden.

De financiën van het OV in Brabant staan onder druk door de hoge verplichte indexatie van de lopende concessies, lagere reizigersopbrengsten door achterblijvend herstel van de reizigers en ontwikkelingen rondom de studentvergoedingen (SOV). Ook beïnvloedt dit de keuzes bij aanbestedingen van nieuwe concessies. Uitgangspunt op basis van de vastgestelde OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' is minimaal een gelijkwaardig OV-aanbod. In 2024 wordt de nieuwe concessie West-Brabant geïmplementeerd (start medio 2025) en de aanbesteding Oost gestart. De huidige concessie Oost is met 2 jaar verlengd via een noodconcessie in verband met landelijke afspraken over een spreiding van de aanbestedingen. Voor het borgen van de continuïteit en het realiseren van de duurzaamheidsambities lijkt het steeds noodzakelijker om bij geschikte kansen een nadrukkelijker rol te nemen in de concessies, zoals in remises (in navolging van Breda) en de financiering van materieel.

De OV-visie gaat uit van een vraaggericht OV: een passend aanbod met veel OV op plaatsen en momenten dat er vraag is en maatwerkoplossing (transitie gedeelde mobiliteit) als er minder vraag is. Zo houden we het OV betaalbaar en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar. Tijdens en na de corona-pandemie is het OV gericht afgeschaald. De reizigersaantallen zijn nog altijd niet terug op niveau en opschalen is eerder nog niet direct aan de orde geweest. In de transitieplannen zijn afspraken gemaakt over opschaling bij toenemende reizigersaantallen. In 2024 zetten we in op het geleidelijk verder opschalen van de dienstregeling met hulp van de middelen motie 120. Personeelstekorten bij de vervoerders maakt opschalen op een betrouwbare én bestendige manier nog wel een uitdaging en is de kans groot dat, zeker in het begin van 2024, er nog altijd sprake is van een beperktere dienstregeling. Een betrouwbare dienstregeling is voor ons randvoorwaardelijk.

De uitvoering van de onderhoudstaak op provinciale wegen ondervindt veel hinder van het stilvallen of stopzetten van reconstructies door de stikstofproblematiek en het tijdelijk pauzeren van de vergunningverlening in Brabant. Daarom is bij de herijking van KOPI in 2022 het uitgangspunt van 'werk-met-werk' losgelaten. Doordat ook de gecombineerde onderhoudswerkzaamheden steeds zijn uitgesteld, kan niet langer gegarandeerd worden dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud. Het onderhoud van deze wegvakken (bijvoorbeeld N629) worden in 2024 met prioriteit opgestart met focus op verkeersveiligheid en beschikbaarheid (robuust en betrouwbaar).

Door dit extra benodigde onderhoud, de beperking van de aard van de onderhoudswerkzaamheden door landelijke richtlijnen, aanvullende inzet van elektrisch materieel en prijsstijgingen neemt de druk op de onderhoudsbegroting toe. Via gebiedsgerichte contracten voor groot onderhoud hopen we een efficiëncyslag te kunnen realiseren.

De ontwikkeling van het aantal verkeersgewonden in Brabant laat een zorgwekkende trendzorgwekkende trend zien. Hoge inzet op het verbeteren van de verkeersveiligheid blijft daarom prioriteit. Dat doen we aan de hand van het in 2023 vastgesteld BVVP.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd.

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer \geq vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2024.
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2024.
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2024.
- De onderhoudsprojecten met risico op achterstallig onderhoud zijn in kaart gebracht en opgenomen in de meerjarige onderhoudsplanning.

Een overzicht van de geplande onderhoudsprojecten en planstudies is opgenomen in de programmering mobiliteit 2024-2043. We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we indien mogelijk werk met werk proberen te maken. Voor efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming en circulariteit van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we, naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk, via de wijze van aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. Het groot onderhoud van de provinciale infrastructuur willen we gaan onderbrengen in meerjarige contracten per gebied met een beperkt aantal aannemers. ?

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%.
- De herijkingsafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies.

Nieuwe concessies:

- Contract voor de nieuwe concessie West-Brabant is gegund.
- Nieuwe flexcontract West-Brabant is opgestart.
- Aanbesteding van de nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgestart.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie (Gedeelde mobiliteit is maatwerk, 2018). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

2024 zal een belangrijk jaar worden voor het betrouwbaar terug opschalen van het OV-aanbod in de lopende concessies richting het niveau van vóór corona. Daarnaast zullen keuzes gemaakt moeten worden over het passende OV-aanbod in Brabant voor nieuwe concessies op basis van het onderzoek naar aanleiding van motie 124. We onderschrijven de vitale functie van OV in het totale mobiliteitssysteem én zetten in op toekomstige groei op basis van het concept van transitie naar gedeelde mobiliteit met een sterk HOV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig, en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Er is een besluit genomen over een vervolg van het uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar nul verkeersslachtoffers. Elke verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	140	ntb	
waarvan op provinciale wegen	16	12	15	ntb	

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel.

	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	ntb	ntb	
waarvan op provinciale wegen	164	120	ntb	ntb	

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2024.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).
- We informeren de Staten over de duurzaam veilige inrichting van de provinciale infrastructuur.

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) kiezen we voor een pro-actieve, risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Wij voeren daarop de regie.

Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording in het verkeer op basis van een brede communicatiestrategie, waar de campagne "Brabant gaat voor NUL verkeersslachtoffers, jouw actie telt" deel van uitmaakt. We hebben hierbij aandacht voor de acht thema's uit het BVVP. Op basis van een risico-gestuurde aanpak wordt input geleverd voor infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over verkeershandhaving.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van een ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar .

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid.

Provinciale infrastructuur:

- Energie en CO₂-reductie: reductie van de CO₂-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Materiaalgebruik / hergebruik: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Verlichting langs provinciale wegen is in 2024 grotendeels vervangen door LED (uitvoering 2023 en 2024).

OV-concessies

OV-concessies:

We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

	2024	2025	2026	2027
%	40%	75%	90%	100%

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030 (2020)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2022)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP, 2020)
- Datavisie (2020)
- Uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility 2020-2023 (2020)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De (structurele) doorwerking van hoge indexatie van OV-concessies en ontwikkelingen rondom Studenten OV-kaart (SOV) kunnen invloed hebben op de financiën van het OV.
- Krapte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders kan invloed hebben op de dienstregeling in het OV.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving stikstof en vergunningverlening hebben invloed op de uitvoering en kosten van (onderhouds)projecten. Dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud op specifieke wegvakken, kan niet worden gegarandeerd.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannings van projecten,
- De ontwikkeling van de situatie in Oekraïne geeft risico's op prijsstijgingen en problemen met levering van materialen.
- Netschaarste kan ervoor zorgen dat de ZE-ambities niet realiseerbaar zijn.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd. Ook worden de budgetten jaarlijks geïndexeerd conform het provinciaal indexatiebeleid. De onderdelen zijn:

- Algemeen: € 0,7 mln., waarvan € 0,3 mln. structureel

- Data: € 6,8 mln., waarvan € 2,3 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,4 mln., waarvan € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 12,5 mln. structureel*
- OV: € 97,0 mln. structureel

* Plus € 29,4 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. Vanwege indexatie is het oorspronkelijke investeringskrediet van € 26 mln. in de afgelopen bestuursperiode structureel verhoogd met € 3,4 mln. per jaar. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting. De afschrijvingslasten zijn met ingang van 2022 ondergebracht in een hiervoor bestemde egalisatiereserve. De toevoeging aan de egalisatiereserve loopt vanaf 2024 mee in het provinciaal indexatiebeleid en daarmee is de indexatie van het structurele investeringskrediet geborgd.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2024 € 8,6 mln. op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2024 komt uit op € 176,6 mln. en is daarmee € 43,3 mln. lager dan in 2023. Dit is voornamelijk het gevolg van het feit dat in 2023 als gevolg van gewijzigde interpretatie van de wet- en regelgeving een gedeelte van de boekwaarde N69 versneld is afgeschreven (€ 46,1 mln. extra kapitaallasten in 2023). Daarnaast is het totaal van de onderhoudsbegroting provinciale wegen in 2024 € 4,0 mln. lager door extra incidentele onderhoudswerkzaamheden in 2023 door vertraging in projecten door stikstof en lagere kosten van elektriciteit in 2024 door de realisatie van het project vervangen openbare verlichting op en langs provinciale wegen door LED. Het totale budget voor OV is ongeveer € 4,0 mln. hoger in 2024 doordat middelen voor de doorontwikkeling van het OV zijn doorgeschoven.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

De geraamde inkomsten komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen uit hoofde van schadevergoedingen provinciale infrastructuur en voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding. De geraamde inkomsten voor programma 08 zijn in 2024 € 5,3 mln. en daarmee € 2,7 mln. lager dan in 2023 door € 0,7 mln. hogere schadevergoedingen in 2023, € 1,3 mln., rijksbijdrage in 2023 vanwege de transitievergoeding OV en € 0,8 mln. partnerbijdragen in 2023 voor de krachtenbundeling Smart Mobility.

8. Basisinfrastructuur

mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
--------------------	--------------------	-------------------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Lasten

Programmalasten	161.057 N	219.864 N	176.578 N	177.731 N	194.421 N	203.033 N
Toerekening organisatiekosten	17.499 N	14.739 N	12.531 N	12.251 N	12.251 N	12.251 N
Totaal Lasten	178.555 N	234.603 N	189.109 N	189.982 N	206.673 N	215.285 N

Baten

Programmabaten	2.264 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Baten toerekening organisatiekosten	433 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	2.697 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Saldo van baten en lasten	175.858 N	226.596 N	183.849 N	187.133 N	203.823 N	212.435 N

Onttrekking aan reserves	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V
--------------------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
--------------------	--------------------	-------------------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Onttrekking aan reserve	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01- 2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12- 2024	saldo per 31-12- 2025	saldo per 31-12- 2026	saldo per 31-12- 2027
----------------------	-----------------------------	-------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------

8. Basisinfrastructuur mobiliteit						
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	2.900	44.119	50.514	55.724	57.894	58.201
Eindtotaal	2.900	44.119	50.514	55.724	57.894	58.201

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant.

De vraag naar mobiliteit zal naar verwachting, mede door de bevolkingsgroei die Brabant doormaakt, de komende jaren alleen nog maar verder toenemen en investeringen in het mobiliteitssysteem zijn nodig om Brabant nu én in toekomst bereikbaar te houden. En dat terwijl de realisatie van de mobiliteitsopgaven en – projecten er niet gemakkelijker op wordt. Door de stikstofproblematiek en het tijdelijk pauzeren van de NB-vergunningverlening in Brabant lopen (infrastructurele) projecten verdere vertraging op of worden helemaal stopgezet. Projecten die wel door kunnen zien de uitvoeringskosten fors oplopen door de vertraging, prijsstijgingen én meerkosten door de inzet van elektrisch materieel en aanpassingen in de fasering vanwege stikstof. Desondanks kiezen we ervoor om Brabant zo veel als mogelijk open te houden.

We ontwikkelen het mobiliteitssysteem door vanuit een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, (snel-)fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. De ambities voor de verschillende netwerken zijn vastgelegd in het beleidskader Mobiliteit: Koers 2030.

In het Toekomstbeeld OV 2040 (TBOV 2040) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets (BTF) is dit beeld vertaald naar het OV-netwerk (inclusief spoor) en het fietsnetwerk (fietsroutes, fietsparkeren én fietsstimulering) voor Zuid-Nederland. Dit zijn belangrijke onderdelen van de transitie naar meer actieve en gedeelde vormen van mobiliteit die nodig zijn om de verdichting door de verstedelijking en de woningbouwopgave mogelijk te maken. Om daarnaast de impact van het tijdelijke aanhouden van een aantal (rijks)wegenprojecten op te vangen is extra inzet op het versnellen van deze mobiliteitstransitie nodig.

Daarover zijn op basis van afspraken bij BO-MIRT 2022 over de Brainportdeal en de uitwerking van multimodale mobiliteitspakketten voor de stedelijke regio's Tilburg – Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen op Zoom – Roosendaal en Metropoolregio Eindhoven (MRE) in 2023 vervolgspraken inclusief bijbehorende financiering gemaakt. Via de realisatie van het Korte Termijn Pakket A2/N2 worden de eerste stappen gezet in de realisatie van de Brainportdeal. De andere mobiliteitspakketten worden vertaald naar uitvoeringsafspraken voor de komende jaren in de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). Het Rijk draagt hieraan bij uit de totaal € 7,5 mld. die beschikbaar is voor de versnelling van de woningbouwopgave.

De contouren van het mobiliteitsbeleid in Brabant ligt meerjarig vast en een uitgebreid inzicht in de uitvoering hiervan wordt gegeven via de programmering mobiliteit 2024-2043. De nieuwe (financiële en milieutechnische) werkelijkheid voor het beleidsveld mobiliteit vraagt om ingrijpende keuzes. Een aantal besluiten moet worden genomen over het tekort van de programmering, het stopzetten van projecten en/of een andere invulling geven aan specifieke opgaven. Naar aanleiding van de vorige programmering is hiervoor een bestuursopdracht opgehaald om handvatten te geven voor een prioriteringssysteem. Het nieuwe college zal dit oppakken, waarbij het nieuwe bestuursakkoord wordt betrokken.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

**Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.*

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken over realisatie van vijf Hub's langs verschillende OV-assen zijn gemaakt.
- Realisatie HOV3 Eindhoven is gestart.
- Plan HOV4 Eindhoven is uitgewerkt.
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024)

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: 2024 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): opdracht voor realisatie is gegund (oplevering in: ntb).

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het ontwikkelperspectief.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- De projecten N282, N264 en N270 zijn uitgevoerd en het project N285 is gestart met uitvoering (oplevering: 2026).

Rijkswegennet:

- Er is een besluit genomen of en hoe verder met de reconstructie van de N65.
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg – Eindhoven.
- De uitvoering van de versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder (onderdeel van verbreding A27) is gestart (oplevering: 2026).

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (9 in 2025)
- Afspraken doorfietsroutes uit de mobiliteitspakketten voor de stedelijke regio's zijn vertaald naar bestuursovereenkomsten en de Regionale Mobiliteitsprogramma's (2025).

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors

Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Wilhelminakanal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk.
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo.
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Reizigers kiezen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun dynamische manier van leven. De combinatie tussen verschillende modaliteiten zoals (elektrische) fiets, (deel-)auto en OV wordt steeds aantrekkelijker. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs en spoorknooppunten in nauwe samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouw.

Ook werken we aan het verbeteren van de aansluiting van de modaliteiten voor goederenvervoer.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

**Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station 's-Hertogenbosch n.a.v. het MIRT-verkenning.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2023 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2024 (RMP's).

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart bepaald.

Smart Mobility

Nader te bepalen n.a.v. de strategische heroriëntatie van het programma SmartwayZ.NL.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van de Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaalsprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 275 werkgevers in 2024 en 300 in 2025 die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- beleidskader Mobiliteit: Koers 2030

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI)
- OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'
- Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP)
- Datavisie
- uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma?geen verbonden partijen ingezet.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het on-hold zetten van een aantal projecten op rijksinfrastructuur en de herprioritering van het mobiliteitsfonds heeft invloed op het mobiliteitsnetwerk in Brabant.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving rondom stikstof en vergunningverlening kunnen de realisatie en de kosten van (infrastructurele) projecten beïnvloeden.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de planningen van projecten.
- De mate van cofinanciering en het ter discussie stellen van toegezegde cofinanciering door Rijk en regio kan de haalbaarheid van opgaven en projecten beïnvloeden.

Wat mag het kosten?

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de planningen. De middelen zijn beschikbaar in reserves en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de meerjarige begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 35 mln. en van circa € 68 mln. t/m 2030 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoegingen aan de reserves worden verantwoord onder programma 31 Algemeen financieel beleid. In 2024 is totaal € 212,3 mln. aan programmalasten op de begroting geraamd (€ 114,3 mln. meer dan in de bijgestelde begroting 2023). De geraamde bedragen zijn bestemd voor o.a. meerjarige uitgaven voor verschillende projecten als Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) Vught (€ 18,7 mln.), bijdrage aan Maaslijn (€ 10 mln.), snelfietsroutes (€ 7,0 mln.), programma SmartwayZ.NL (€ 30,2 mln.) en de financiering van verschillende afspraken van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (€ 12,3 mln.) en MIRT-afspraken met de minister (€ 23,3 mln.). De geplande uitgaven voor de reconstructie van de N65 (€ 86,3 mln.) staan vooralsnog op de begroting geraamd in afwachting van een definitief besluit over het vervolg. Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen. In 2024 totaal ongeveer € 70 mln. Zo zijn er bedragen voor de N284 Reusel – A67 (€ 17 mln.), N264 Uden-Gennep (€ 6 mln.) en N285 Noordelijke randweg (€ 25 mln.) geraamd. Na het pauzeren vanwege het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Ook is er een investeringskrediet voor de realisatie van de busremise in Breda (€ 16 mln.) geraamd. De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via kapitaallasten op de meerjarige begroting geraamd. De dekking van de kapitaallasten is afkomstig uit de reserve. De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen. Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de Programmering Mobiliteit 2024-2043.

Baten

De inkomsten, totaal € 57,7 mln. in 2024, bestaan met name uit bijdragen van partners in projecten. Deze bijdragen moeten als inkomsten gematched worden met de bijbehorende uitgaven zoals bijvoorbeeld voor de ombouw N65 (€ 50,1 mln. en programma SmartwayZ.NL € 4,0 mln.).

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027

Lasten

Programmalasten	41.030 N	97.966 N	212.288 N	204.872 N	125.977 N	36.204 N
Toerekening organisatiekosten	8.087 N	8.612 N	5.875 N	5.875 N	5.408 N	5.361 N
Totaal Lasten	49.117 N	106.578 N	218.162 N	210.747 N	131.384 N	41.565 N

Baten

Programmabaten	25.945 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.970 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	27.915 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Saldo van baten en lasten	21.202 N	1.547 V	160.435 N	208.476 N	131.312 N	41.493 N

Onttrekking aan reserves 28.133 V 48.292 V 177.381 V 226.555 V 160.636 V 82.654 V

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijz.	2024	2025	2026	2027

Onttrekking aan reserve 28.133 V 48.292 V 177.381 V 226.555 V 160.636 V 82.654 V

Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF 28.133 V 48.292 V 177.381 V 226.555 V 160.636 V 82.654 V

(bedragen x € 1.000)	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
	01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027

9. Mobiliteitsontwikkeling						
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	678.992	728.723	667.554	550.042	495.380	524.019

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Inleiding

Brabant is een unieke provincie. Slechts in weinig regio's ter wereld zijn plezier en succes zo onlosmakelijk met elkaar verbonden. We denken én kleuren buiten de lijntjes zodat Brabant de top kennis- en innovatieregio blijft waar het goed wonen, werken, leren en leven is. Het open en gastvrije karakter van Brabant, maakt dat het hier net wat gezelliger en socialer is. In Brabant plussen we het leven. En, dat doen we altijd samen. Een levendig Brabant voor iedereen! Dat is onze ambitie. Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd zijn hierbij onmisbaar. Onze ambitie en doelstellingen zijn vastgelegd in het beleidskader Levendig Brabant 2030 en uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 (vaststelling 4e kwartaal 2023). We zetten in op een passend aanbod dat aansluit bij de behoeften van Brabanders en bezoekers van Brabant. We richten ons daarbij ook op doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt, zoals jongeren. Vernieuwing, creativiteit en innovatie die hand in hand gaan met de mooie tradities in onze provincie.

Zo willen we in 2024 met tijdelijke stimulansen ervoor zorgen dat er ruimte is om te experimenteren met nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn. Ook gaan we de aandacht voor Uniek sporten verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. Maar ook meer in de breedte gaan we meer bewegen stimuleren zodat meer Brabanders voldoen aan de beweegnorm. Hiermee geven we ook invulling aan de doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid.

We willen niet alleen passend aanbod, maar dat het aanbod (nog) breder bekend wordt. Daarom vervolgen we komend jaar de campagne 'Brabant Dichterbij jou', waarbij we Brabanders en bezoekers aan Brabant informeren en inspireren om het Brabantse aanbod te komen beleven.

Voor het bereiken van onze doelstellingen uit het beleidskader ontwikkelen we niet alleen nieuw instrumentarium, maar maken we ook gebruik van bestaande instrumenten. Zo worden in 2024, op basis van de in 2023 vastgestelde regeling, de meerjarige subsidies vastgesteld voor professionele-amateurkunsten voor de nieuwe kunstplanperiode 2025-2028 (zie statenmededeling). Daarnaast ondersteunen we met onze jaarlijkse restauratieregeling het behoud van ons onroerend erfgoed. Ook blijven we ons volgend jaar inzetten om behoud c.q. versterking van cultuurhistorie in te brengen in de ruimtelijke processen en de verbinding te maken met de opgaven uit de Brabantse Omgevingsvisie zoals op het gebied van energietransitie en klimaatadaptatie. Tot slot blijven we ons in 2024, tezamen met onze externe partners, inzetten om topsportevenementen naar Brabant te halen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Het aanbod van de producten en diensten van de vier sectoren sluit in 2030 aan op de behoeften van Brabanders, buitenlandse werknemers en (inter)nationale bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7e plaats t.o.v. andere provincies,)
- Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige score 7,2).
- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3e plaats t.o.v. andere provincies)

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

In de periode 2021-2024 ondersteunen we 54 professionele kunstinstellingen en 18 amateurkunstinstellingen die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant. Voor de periode 2025-2028 worden opnieuw meerjarige subsidies verstrekt. Op basis van in 2023 opnieuw vastgestelde uitgangspunten (zie statenmededeling) wordt in de tweede helft van 2023 nieuwe subsidieregelingen uitgewerkt op basis waarvan in 2024 wordt beschikt.

Ondersteuning bibliotheken

Via Stichting Cubiss ondersteunen we bibliotheken. We maken interbibliothecair leenverkeer mogelijk en stimuleren innovatie. Ook dragen we bij aan het bevorderen van geletterdheid en leesvaardigheid, participatie in de informatiesamenleving en het stimuleren van 'een leven lang ontwikkelen'. In 2023-2024 zetten wij in samenwerking met gemeenten en bibliotheken extra in op bovenstaande thema's.

Uitdragen Verhaal van Brabant

Onze vier verhaallijnen (Bestuurlijk, Bevochten, Innovatief en Religieus Brabant) vormen de basis voor het Brabants verhaal en het behoud van ons erfgoed. Het uitdragen van deze verhalen en behoud van erfgoed doen we onder andere via samenwerkingsverbanden rondom de Kloosters, Zuiderwaterlinie en Herinneringen WOII. Daarnaast ondersteunen we het behoud van de verhalen waarbij we initiatieven vanuit de samenleving ondersteunen, versterken of met elkaar verbinden. We vertellen de verhalen ook aan de hand van onze provinciale erfgoed collecties (Noordbrabants Museum, Brabant Collectie, Brabant Cloud en Provinciaal archeologisch depot). Deze zijn (digitaal) toegankelijk ontsloten. In 2024 herijken we de afspraken met de Tilburgse Universiteit rondom ontsluiting en beheer van de Brabant Collectie.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere www.visitbrabant.com, marketing campagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant in samenwerking met onze gemeenten.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Voor doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt is er een passend aanbod van de vier sectoren. Daarbij richten we ons specifiek ook op jongeren. Om te weten in hoeverre we bijdragen zullen wij ons daarbij in eerste instantie richten op de organisaties en instellingen waar wij als provincie een (subsidie) relatie mee hebben.

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen publieksbereik cultuuraanbod

We gaan onderzoek doen naar het bereik en tevredenheid van cultuuraanbod en kijken daarbij specifiek naar jongeren. Ondertussen willen we het nieuwe/ andere aanbod met tijdelijke stimulansen ondersteunen voor nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn. Daarvoor ontwikkelen wij in 2024 nieuw instrumentarium.

Versterken participatie Erfgoed

We dragen bij aan de doelstellingen van het in 2023 door Nederland ondertekende Europees Verdrag van Faro, waarin erfgoedparticipatie centraal staat en de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed wordt benadrukt. Ook stimuleren we dat inwoners van Noord-Brabant zich actief met hun erfgoed verbinden.

Uniek sporten mede mogelijk maken

We stimuleren de samenwerking rondom de regionale loketten voor Uniek sporten. De aandacht voor Uniek sporten gaan we daarnaast verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. Vanuit het oogpunt van inclusiviteit verkennen we welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen. Ook gaan we in 2024 de resultaten uit de subsidieregeling Stimulans voor bewegen (zie statenmededeling) gebruiken om de meest belovende projecten verder op te werken.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

De vier sectoren zijn vitaal en hebben voldoende ruimte en mogelijkheden om te vernieuwen. Daarmee sluiten we aan op het innovatieve profiel van Brabant.

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3e plaats).
- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking van design, ontwerp en media als sterke economische sectoren

Landelijk is de creatieve industrie in Nederland één van de topsectoren. Wij maken een plan hoe wij deze sector de komende jaren verder kunnen versterken. In de meerjarige financiering van culturele instellingen door de provincie maken wij ruimte voor innovatie met focus voor design, ontwerp en media.

Inzetten innovatie om maatschappelijke en economische waarde van sport te vergroten

We ondersteunen een vijftal innovatieve projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van sportprestaties, economische doelen en maatschappelijke opgaven zoals verbeteren van gezondheid in combinatie met de inrichting van de openbare ruimte. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen een korte periode tot resultaat leiden. We maken ook mogelijk dat in de periode 2024 -2027 in 15 gemeenten innovatieve oplossingen komen voor een zodanige inrichting van de openbare ruimte dat deze optimaal uitnodigt om te worden gebruikt voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Er worden in samenwerking met Sportservice Noord-Brabant (SSNB) en Innosportlab de

komende bestuursperiode bijeenkomsten belegd met gemeenten en stakeholders om het bereik te vergroten naar gemeenten die nog niet zijn aangesloten.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Jongeren worden breed gestimuleerd om kennis te maken en deel te nemen aan het cultuur, erfgoed, sportaanbod. Toptalenten dragen bij aan de vernieuwing van het aanbod en krijgen kansen om zich te ontwikkelen in hun eerste stappen naar een beroepspraktijk.

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen en verankeren cultuureducatie voor jongeren

We ondersteunen samen met onder andere het Rijk het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) 2021-2024. Via dit programma werken scholen en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. In het programma wordt het onderwijs en het culturele veld begeleid en ondersteund met door kennisdeling, uitwisseling van ervaringen en samen bouwen aan nieuwe initiatieven. Doordat leerlingen in aanraking komen met verschillende vormen zoals muziek, dans, beeldende kunst, theater, hiphop en erfgoed leren ze om hun creatieve en culturele vaardigheden te ontwikkelen en ook persoonlijk en in sociaal opzicht te groeien. In 2024 worden nieuwe bestuurlijke afspraken gemaakt. Op basis van de uitkomsten bepalen wij onze inzet voor de periode 2025-2028.

Ondersteunen talentontwikkeling Cultuur

In 2024 continueren we onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van culturele toptalenten door ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

We ondersteunen Brabantse topsporttalenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals BrabantSport, NOC*NSF en sportbonden in TeamNL Centrum Zuid. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen) in onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de

provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht voor maatschappelijke opgaven

Onze maatschappelijke opgaven zijn groot en complex. Eenvoudige oplossingen zijn er niet. Wij zijn ervan overtuigd dat de inzet van creativiteit en ontwerpkracht bij kan dragen aan deze maatschappelijke opgaven en zo bij kan dragen aan nieuwe oplossingen. We zien 2024 als een pilot jaar en voeren 2 pilotprojecten uit waarbij creativiteit expliciet wordt toegevoegd aan provinciale projecten op gebied van water en jongerenparticipatie. We voorzien gemeenten, maatschappelijke organisaties en het culturele veld van informatie over de kansen die er zijn voor het benutten van creativiteit op het gebied van energietransitie, ruimtelijke kwaliteit en gezondheid.

Instandhouding van Cultureel Erfgoed

Ons erfgoedbeleid is goed verankerd in de omgevingsverordening en de kernkwaliteiten van cultuurhistorische gebieden beschreven in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). We houden deze kaart up-to-date. Vanuit dit kader adviseren wij proactief op ruimtelijke plannen en participeren wij in de totstandkoming van het Ruimtelijk Voorstel en Ruimtelijk arrangement.

Ook ondersteunen wij door middel van (meer)jaarlijkse subsidies restauraties van voor Brabant beeldbepalende rijksmonumenten (inclusief orgels van monumentale waarde). Het betreft zo'n 10-16 rijksmonumenten per jaar. Tevens ondersteunen wij eigenaren van molens financieel in het onderhoud in aansluiting op een Rijksregeling. Tot slot dragen we zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van archeologisch erfgoed door gebiedsbescherming (in situ) en/of in het depot (ex situ).

Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Dit ondersteunen we door het mede mogelijk maken van een energieloket en ook zijn we in 2023 in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds gestart om te komen tot een restauratiefonds waarvan besluitvorming is voorzien in de eerste helft van 2024.

Stimuleren om meer te bewegen

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We gaan initiatieven ondersteunen om in samenwerking met het RoutebureauBrabant en andere route organisaties het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Ook ondersteunen we initiatieven van onderaf in samenwerking met onze uitvoeringsorganisaties, sportverenigingen, scholen, maatschappelijke partners en andere instellingen. We verkennen of we de in 2023 opengestelde regeling Stimulans voor Bewegen gaan continueren. We stemmen of af met gemeenten en andere partners in het sportveld welke andere stappen gezet kunnen worden om bij te dragen aan ambities om meer te bewegen en gezond gedrag (zie ook ons doel stimulering van innovatie en vernieuwing eerder in dit hoofdstuk). Hiermee geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie PS 40/21)).

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- Beleidskader Levendig Brabant 2030
- Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024 (volgt)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Stichting Beheer Museumkwartier
- Stichting Brabant C Fonds
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- NV Monumenten Beheer Brabant

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	2023	2024	2025	2026	2027
			na wijz.				
Lasten							
	Programmalaasten	49.761 N	58.813 N	52.173 N	42.076 N	41.544 N	41.038 N
	Toerekening organisatiekosten	3.901 N	3.407 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N
Totaal Lasten		53.662 N	62.219 N	55.863 N	45.765 N	45.234 N	44.728 N
Baten							
	Programmabaten	705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
	Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten		705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten		52.957 N	61.416 N	54.784 N	44.687 N	44.155 N	43.649 N
	Onttrekking aan reserves	5.380 V	14.811 V	10.124 V	4.791 V	4.791 V	4.285 V

Bedragen x € 1.000		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	2023	2024	2025	2026	2027
			na wijz.				
	Onttrekking aan reserve	5.380 V	14.811 V	10.124 V	4.791 V	4.791 V	4.285 V
	Reserve instandhouding onroerend erfgoed	4.565 V	3.761 V	4.742 V	4.742 V	4.742 V	4.235 V
	Res. Essent Investeringsagenda	815 V	11.051 V	5.383 V	50 V	50 V	50 V

(bedragen x € 1.000)		saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
		01-01-	31-12-2023	31-12-	31-12-	31-12-	31-12-
		2023		2024	2025	2026	2027
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed							
	Reserve instandhouding onroerend erfgoed	6.551	9.474	7.978	6.481	4.985	3.994
	Res. Essent Investeringsagenda	24.800	18.755	13.422	13.422	13.422	13.422

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, de uitkering provinciefonds en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille.

Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2024 ad ruim € 741 mln. dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

In de bijlagenbundel –bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Toelichting

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2024 geraamd op € 289,2 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en de uit het BA 2020-2023 vastgestelde verhoging van 1,5%. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2024 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief in de opcentenverordening is gebaseerd op het Bestuursakkoord 2023-2027, waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 2,5% ten opzichte van het tarief van 2023. Het voorgenomen opcententarief 2024 komt daarmee uit op 82,8 voor 2024. De betreffende begrotingswijziging volgt na vaststelling van de begroting 2024. Bij de ramingen van het opcententarief is in dit begrotingsboekwerk gerekend met het percentage van 1,5% op basis van bestaande afspraken uit het Bestuursakkoord van 2020-2023 en het addendum daarop. Deze werkwijze is gehanteerd omdat verhoging eerst nog geaccordeerd dient te worden door PS doormiddel van vaststelling van de heffingsverordening opcenten, waarna de begrotingswijziging volgt. Bijstelling van de begroting op grond van ontwikkelingen van het wagenpark vindt bij bestuursrapportages plaats.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2023. De raming is bij de

bestuursrapportage II-2023 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2024 wordt conform financiële beleid uitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2024.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2024 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2023.

Dividenden

De geraamde dividendopbrengsten 2024 betreffen met name het verwachte dividend uit de aandelen Enexis NV ad € 12,3 mln.

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan naast de kosten voor vermogensbeheer en treasurybeleid en onderzoek, uit de kosten van de afschrijving op agio van obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda-portefeuille. De baten betreffende de rente-opbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant, de renteopbrengsten uit verplicht schatkistbankieren (allen vanuit Treasury) en de renteopbrengsten van verstrekte leningen in het kader van de 'publieke taak'.

Overige lasten en baten

De lasten en baten betreffen de grondexploitatie van het ontwikkelbedrijf, de verplichte stortingen in voorzieningen en werkbudget verbonden partijen en nieuwe investeringsmogelijkheden.

Bedragen x € 1.000	Jaarrek.	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023				
	realisatie	na wijziging	2024	2025	2026	2027
Algemene dekkingsmiddelen						
<u>Lasten</u>						
Financieringsfunctie	497 N	594 N	609 N	732 N	519 N	450 N
Ontwikkelbedrijf	3.981 N	4.821 N	2.878 N	145 N	104 N	162 N
Toevoeging voorziening	5.303 N	0	0	0	0	0
Overige algemene dekkingsmiddelen	220 N	497 N	370 N	320 N	320 N	260 N
Totaal Lasten	10.001 N	5.912 N	3.857 N	1.197 N	943 N	872 N
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	278.895 V	284.955 V	289.229 V	299.476 V	316.850 V	321.603 V
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	4.954 V	2.841 V	2.841 V	2.346 V	2.346 V	2.346 V
Dividenden	30.850 V	61.196 V	12.412 V	23.202 V	40.157 V	27.055 V
Financieringsfunctie	40.352 V	70.766 V	64.178 V	53.082 V	51.995 V	52.255 V
Ontwikkelbedrijf	2.058 V	1.909 V	280 V	284 V	356 V	350 V
Overige algemene dekkingsmiddelen	53.766 V	3.606 V	0	0	0	0
Uitkering provinciefonds	324.389 V	347.724 V	372.166 V	371.098 V	364.698 V	371.048 V
Totaal Baten	735.264 V	772.996 V	741.106 V	749.487 V	776.403 V	774.658 V
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	725.263 V	767.085 V	737.249 V	748.290 V	775.460 V	773.786 V

Stelposten

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen

Wat mag het kosten?

Toelichting

Lasten:

Onvoorzien

De stelpost onvoorzien uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

In te zetten begrotingsruimte

De begrotingsvrije ruimte kan ingezet worden in de bestuursperiode 2023/2027 en bedraagt in totaal over de bestuursperiode € 412,3 mln.

Overige stelposten

De overige stelposten bevat de stelpost loon en prijscompensatie van €9,2 mln., welke nog beschikbaar moet blijven voor de doorwerking van CAO effecten.

Daarnaast zijn er vanuit het BA 2020-2023 en de begroting 2023 nog middelen gereserveerd, waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

- structurele doorwerking BA 2020-2023 voor Human Capital Agenda's voor een bedrag van ruim € 4,4 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen voor het GOL van € 19,9 mln.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2022 realisatie	Begroting 2023 na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Overhead, Vpb en stelposten						
<u>Lasten</u>						
Onvoorzien	0	1.208 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N
In te zetten begrotingsruimte	0	45.374 N	90.627 N	100.417 N	91.615 N	84.308 N
Overige stelposten	0	9.213 N	31.170 N	34.110 N	53.616 N	72.396 N
Overhead	82.135 N	86.850 N	87.549 N	81.305 N	80.388 N	79.694 N
Voorz.dubieuze debiteuren	77 N	0	0	0	0	0
Totaal Lasten	82.212 N	142.646 N	210.653 N	217.141 N	226.927 N	237.706 N
<u>Baten</u>						
Overhead	1 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1 V	0	0	0	0	0
Totaal Overhead, Vpb en stelposten	82.211 N	142.646 N	210.653 N	217.141 N	226.927 N	237.706 N

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Inleiding

De omgeving waarin de provincie haar werkzaamheden verricht, verandert in hoog tempo. Het werk wordt complexer en de provinciale overheid wordt steeds vaker betrokken bij grote ontwikkelingen. Dit vraagt om een toekomstbestendige organisatie. Met opgavegestuurd- en gebiedsgericht werken kunnen we als organisatie realisatiekracht behouden. Innovatieve samenwerking ondersteunt ons daarbij. We richten ons op aantrekkelijk werkgeverschap, zodat we de beste talenten aantrekken én aanhouden. Dat laatste doen we onder andere door Anders Werken, Ontmoeten en Reizen, passend bij de tijdgeest van werkgeverschap anno 2024. Ontmoeten doen we in het duurzaam beheerde Huis voor Brabant. Niet alleen de manier waarop we (samen) werken is in ontwikkeling, ook de middelen waarmee we dat doen ontsnappen niet aan onze aandacht. Als innovatieve kennisregio willen we datatechnologie optimaal inzetten ten behoeve van de maatschappelijke transitie van deze tijd. De digitale transformatie - digitalisering, datagedreven werken en ICT-beveiliging -, helpt ons slimmer organiseren, zowel binnen als buiten de organisatie. Deze ontwikkelingen, net als alle andere werkzaamheden van Provincie Noord-Brabant, voeren we uit als transparante en betrouwbare organisatie met de basis op orde, mede in het kader van de Wet Openbare Overheid, de wetgeving omtrent invoering van de Rechtmatigheidsverantwoording GS en het verdere borgen van frauderisicobeheersing. In deze begroting leest u hoe Bedrijfsvoering in 2024 uitvoering geeft aan deze ambities.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling

In 2024 zetten we de ontwikkeling van Opgavegestuurd Programmeren- en Werken, en het ontwikkeltraject rondom Gebiedsgericht Werken voort, zodat we voldoende realisatiekracht kunnen behouden als opgavegestuurde netwerkorganisatie. Daarnaast maken we de continue afweging welke benodigde expertise we zelf organiseren, en wat we beter kunnen uitbesteden. Bedrijfsvoering adviseert en ondersteunt hierbij.

Wat willen we bereiken?

Aantrekkelijk werkgeverschap

Als provincie streven we ernaar een aantrekkelijke werkgever te zijn, zodat we kunnen omgaan met onze complexe taken die vaak gespecialiseerd personeel vereisen. Daartoe werken we in 2024 met ons eigen recruitment office, waarbij recruiters actief op zoek gaan naar de beste collega's. We werken steeds meer samen met Brabantse medeoverheden aan maatschappelijke opgaven. Daarvoor willen we onderling mensen en kennis uitwisselen, zodat we elkaar versterken op twee vlakken. We bieden ook in 2024 een passend opleidingsaanbod en voldoende ontwikkelkansen, zoals loopbaan coaching en ontwikkeltrajecten voor specifieke functiegroepen. Werken en ontmoeten doen we in het duurzaam beheerde Huis voor Brabant of thuis, en ook met onze partners in de Provincie. Dit stelt ons in staat om talentvolle medewerkers aan te trekken en te behouden die voldoen aan de veranderende behoeften van onze organisatie. We staan daarbij voor uitdagingen zoals een tekort aan geschikte kandidaten op de krappe arbeidsmarkt, wat zorgt voor druk op onze huidige medewerkers.

Wat willen we bereiken?

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Sinds 2020 werken we aan de uitvoeringsagenda digitale transformatie/data gedreven werken. Rondom datagedreven werken gaan ontwikkelingen snel. Het is belangrijk in te spelen op de toegenomen complexiteit. Daarom ontwikkelen we beleid voor hoe we als publieke organisatie omgaan met delen van data, data opslaan en ontsluiten in Data, Cloud- en Integratie architectuur. Met verbeterlagen op het vlak van digitalisering en automatisering kunnen we als organisatie veel flexibeler opereren en inspelen op wat maatschappelijke opgaven van ons vragen. Daarnaast zijn we in staat tot intensief en veilig samenwerken met andere (publieke) organisaties. Door de transformatie, onder andere het migreren van informatiesystemen naar een cloud based omgeving, kunnen we omschakelen naar een op samenwerken gerichte manier van documentopslag. Ook kunnen onze medewerkers hierdoor beschikken over een up to date werkplek. De toenemende digitalisering leidt, naast kansen, ook tot grotere bedreigingen op het terrein van cybersecurity. Om die het hoofd te bieden zullen we in 2024 maatregelen moeten treffen.

Wat willen we bereiken?

Wet open overheid

Naast een kwalitatief goede uitvoering van onze taken en dienstverlening is informatiebeheer noodzakelijk. We zijn een transparante en betrouwbare overheid met de basis op orde. Daartoe handelen we in overeenstemming met nieuwe wetgeving. In het kader van de Wet Open Overheid (Woo) zullen we eind 2024 nog verder actief openbaarheid verlenen aan organisatiegegevens: de bereikbaarheid van het bestuursorgaan en zijn organisatieonderdelen, en de wijze waarop een verzoek om informatie kan worden ingediend. PS-stukken als vergaderstukken en verslagen alsmede convenanten en Woo-verzoeken worden ook vanaf eind 2024 actief openbaar gemaakt in het kader van de Woo.

Wat willen we bereiken?

Rechtmatigheidsverantwoording

Als provincie hebben we al enkele jaren via zogenoemde 'pilots' enige ervaring opgedaan met de 'Rechtmatigheidsverantwoording GS', afgekort RMV. Hiermee leggen GS zelfstandig verantwoording af richting PS over de financiële rechtmatigheid. In het voorjaar van 2024 wordt naar verwachting de eerste RMV opgenomen in de jaarrekening over 2023. Dit is dan geen 'pilot' meer. Ook wordt begin 2024 nadere duiding over de RMV vanuit de wetgever verwacht. Op basis daarvan kunnen PS een wijziging van de financiële verordening, controleverordening en normenkader voor audit relevante wet- en regelgeving vaststellen. Afhankelijk van de exacte duiding van de wetgeving wordt een grotere controlelast voor de organisatie verwacht.

Wat willen we bereiken?

Frauderisicobeheersing

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid wordt ook in 2024 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. Ook de accountant heeft geadviseerd om overkoepelende kaders t.a.v. frauderisicobeheersing te actualiseren. Dit krijgt o.a. vorm via een fraudeprotocol en frauderesponseplan dat naar verwachting in de eerste helft van 2024 gereed is. Belangrijk onderdeel hierin is het inrichten van een centraal meldpunt voor het melden van (vermoedens van) fraude of integriteitsschendingen en het inrichten (en actualiseren) van bijbehorende processen.

Wat willen we bereiken?

Indicatoren

Wat gaan we daarvoor doen?

Medewerker tevredenheid/goed werkgeverschap

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de tevredenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score tevredenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek: streefwaarde 7,4

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar: streefwaarde: 5,50%

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2024	2025	2026	2027
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen (bijvoorbeeld ten aanzien van energie) en een krappe arbeidsmarkt.

Wat mag het kosten?

Financiële toelichting

Het organisatiekostenbudget neemt in totaal met € 17,6 mln. af ten opzichte van 2023. Deze afname volgt uit het aflopen van tijdelijke capaciteit per 2024 van circa 150 fte. Deze tijdelijke capaciteit was gekoppeld aan het bestuursakkoord 2020-2023. Mede door het aflopen van de tijdelijke capaciteit is er ook sprake van afname van de budgetten voor overige personeelskosten en overige bedrijfsvoeringskosten. Daarnaast zijn de geraamde onderhoudslasten (overige bedrijfsvoeringskosten) per 2024 € 1,3 mln. lager dan in 2023. Dit

houdt verband met de lasten voor de renovatie en verduurzaming van de nieuwbouw bij het provinciehuis die in 2023 is uitgevoerd.

Toelichting investeringen

Bij het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering is voor 2024 sprake van een afname ten opzichte van 2023. Dit hangt samen met het geplande vervangingsmoment voor de laptops van de medewerkers in 2023. Voor de verduurzaming van het provinciehuis (zie statenmededeling) is in 2024 € 1,1 mln. investeringsbudget opgenomen voor solarcarports. Realisatie van deze solarcarports is afhankelijk van de beschikbaarheid van capaciteit op het elektriciteitsnetwerk.

Reserves

Vanuit de Investeringsagenda zijn middelen gereserveerd ter dekking van een deel van de personele capaciteit voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant.

De reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering is ingesteld voor dekking van de ontwikkelingstrajecten voor bedrijfsvoering in het kader van Toekomstbestendige organisatie. Onderdeel hiervan is ook het compartiment voor dekking van de kapitaallasten voor investeringen in (de verduurzaming van) het provinciehuis.

De reserve Organisatieontwikkeling wordt ingezet ter dekking van de regelingen die zich richten op onze medewerkers voor onder andere waarden, ontwikkeling en vitaliteit. Onderdeel hiervan zijn ook de lasten van de Levensfaseregeling die bij het totaalpakket in 2017 is afgesproken met de bonden, waarvoor de lasten t/m 2025 zijn gereserveerd.

De reserve POB (Opleidingen) is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten voor opleidingen die medewerkers kunnen volgen op basis van het Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) / Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI). Deze faciliteit is bij de cao 2017 ingesteld, waarvoor de medewerkers een budget voor de periode van 5 jaar beschikbaar is tot en met 2022. Naar aanleiding van besluitvorming over de cao in 2023 is deze afspraak verlengd.

Bedrijfsvoering	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2023				
Bedragen x € 1.000	2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Capaciteitsbudget	134.855 N	135.899 N	120.406 N	116.364 N	115.103 N	114.402 N
Budget 'overige personeelskosten'	4.435 N	5.159 N	4.570 N	4.639 N	4.592 N	4.561 N
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	24.069 N	27.861 N	26.345 N	23.373 N	23.159 N	22.588 N
Saldo van baten en lasten	163.359 N	168.920 N	151.320 N	144.376 N	142.853 N	141.551 N
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	4.577 V	0	0	0	0	0
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	158.782 N	168.920 N	151.320 N	144.376 N	142.853 N	141.551 N

Investeringschema 2023-2027	Bedragen x € 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027

1. Provinciale investeringen

Bedrijfsvoering en Financiën

Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	0	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	375	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	700	1.140	0	0	0
ICT en Automatisering	2.200	450	1.050	1.050	1.050
De Mortel	14.663	0	0	0	0
Subtotaal Middelen	17.938	1.590	1.050	1.050	1.050

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2023				
	2022	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Onttrekking aan reserve	6.031 V	5.022 V	1.656 V	1.380 V	1.380 V	1.380 V
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	2.848 V	3.482 V	516 V	240 V	240 V	240 V
Reserve Organisatieontwikkeling	1.655 V	900 V	900 V	900 V	900 V	900 V
Reserve POB (Opleidingen)	1.321 V	400 V	-	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	207 V	240 V	240 V	240 V	240 V	240 V

	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
(bedragen x € 1.000)	01-01-	31-12-2023	31-12-	31-12-	31-12-	31-12-
	2023		2024	2025	2026	2027

90. Bedrijfsvoering

Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	11.389	11.629	11.964	12.574	13.302	14.030
Reserve Organisatieontwikkeling	3.491	4.710	4.960	5.210	5.460	5.710
Reserve POB (Opleidingen)	1.675	2.298	3.263	4.200	5.126	6.050
Res. Essent Investeringsagenda	2.290	2.050	1.810	1.570	1.330	1.090
Eindtotaal	18.845	20.687	21.997	23.554	25.218	26.879

Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

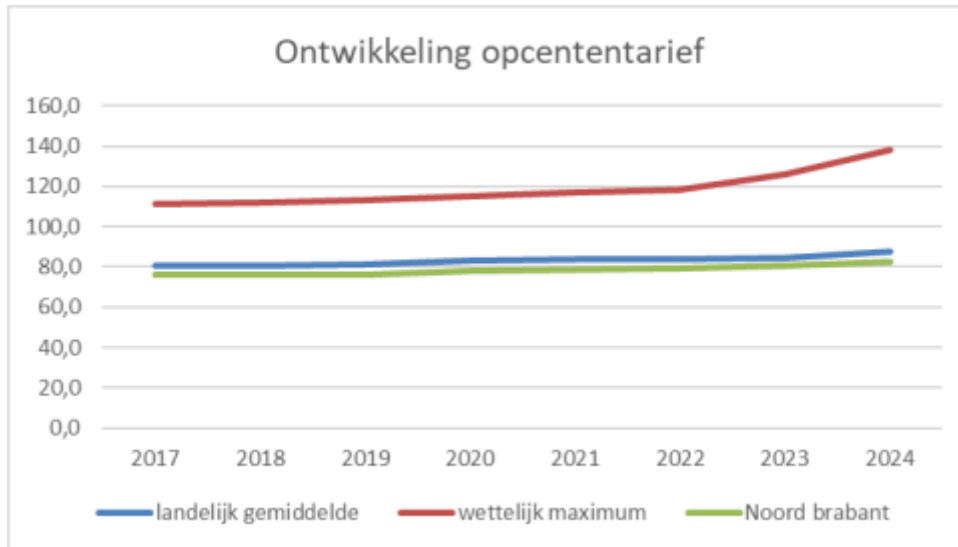
Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar. Op basis van de belastingcapaciteit per 1-1-2023 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2024 rekening gehouden met een opbrengst van € 289,2 mln.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2024 wettelijk bepaald op 138,3 opcenten. In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2024 het tarief vastgesteld op 82,8 opcenten (PS 32/23) opcenten. In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

Onbenutte belastingcapaciteit

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een negende plaats. In 2023 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2024. De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant is gebaseerd op de ruimte onder het wettelijk maximum voor het jaar 2024, zijnde 55,5 punten (138,3 -/- 82,8). Eén punt verhoging komt in 2024 overeen met € 3,53 mln. extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit 2024 komt daarmee uit op ca. € 195,9 mln. (55,5 x € 3,53 mln.). N.B. De berekening van de onbenutte capaciteit is gebaseerd op het voorgenomen tarief voor 2024.

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rekkentariaf) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

	Voorgenomen tarief per 1 jan 2024	Vastgesteld tarief per 1 jan 2023	stijging t.o.v. 2023	Percentage onbenutte belastingcapaciteit
Zuid Holland	98,7	95,7	3,1%	28,6%
Gelderland	97,9	93,0	5,3%	29,6%
Groningen	95,7	95,7	0,0%	30,8%
Drenthe	92,0	92,0	0,0%	33,5%
Fryslân	89,6	87,0	3,0%	35,2%
Zeeland	84,4	82,3	2,6%	39,0%
Limburg	83,1	80,7	3,0%	39,9%
Flevoland	83,0	82,2	1,0%	40,0%
Noord Brabant	82,8	80,8	2,5%	40,1%
Overijssel	82,2	79,9	2,9%	40,6%
Utrecht	81,9	79,4	3,1%	40,8%
Noord Holland	77,4	67,9	14,0%	44,0%
gemiddeld tarief	87,4	84,7	3,2%	
Maximaal tarief	138,3	125,8	9,9%	

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2023 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 3,8 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Verordening

Grondwaterheffing die voor het laatst is gewijzigd op 24 juni 2022 (PS 33/22). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2023 opgenomen bij programma Water en bodem.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn toen gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijke kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier gedurende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie in 2023, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd legt de provincie geen nieuwe aanslag op, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op

de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn middels hergebruik. Bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven nog niet de gewenste resultaten opleveren. Provinciale Staten zijn hierover laatstelijk geïnformeerd op 14 december 2021.

Als vervolg op de ALM-studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. De onafhankelijke Proces Manager heeft een door partijen gedragen plan van aanpak opgeleverd. Het plan van aanpak gaat uit van werkgroepen die aan de slag gaan met verschillende onderwerpen (techniek, financieel, juridisch en lobby), een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijke Overleg. Zo wordt o.a. onder begeleiding van een onafhankelijke jurist in de juridische werkgroep verkend of verlenging van de huidige overeenkomst, met een looptijd tot juni 2024, noodzakelijk is.

Tot op heden zijn er geen resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan worden eind 2023 verwacht. De uitkomsten zullen door Gedeputeerde Staten worden vastgesteld. Deze uitkomsten zijn medebepalend voor besluitvorming van Gedeputeerde Staten over het verdere verloop van het proces.

Omgevingswet

Op basis van de huidige besluitvorming gaat de Omgevingswet van start per 1 januari 2023. Vanaf dat moment is ook een nieuwe legesverordening aan de orde. Veel zal hetzelfde zijn, maar er zijn ook verschillen. De grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de Wabo komen er enkele categorieën van de vergunningen bij.

Waar de Omgevingswet op de onderstaande wetten een effect heeft op de legestarieven, wordt dit per onderstaande wet aangegeven onder de subkop 'Omgevingswet'.

De tarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunningtaken voor de provincie uit. De indexering verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2022 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Kostendeekkende tarieven

Het beleid van Provinciale Staten zijn kostendeekkende tarieven; de aanvrager betaalt dus de directe kosten van de vergunning via leges.

De legestarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunningtaken voor de provincie uit.

De indexering

(loon- en prijsstijging) verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

De uurtarieven die omgevingsdiensten ons doorrekenen zijn aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2023. De kosten van omgevingsdiensten stegen zo snel dat hun uurtarieven reeds in 2023 hebben geleid tot herziene begrotingen met hogere uurtarieven. Dat is zeer ongebruikelijk maar onontkoombaar gezien de loon- en prijsontwikkelingen die zich voordeden. Provinciale Staten hebben op deze begrotingen hun zienswijzen mogen geven. De legestarieven in 2023 zijn hierop niet tussentijds aangepast.

Daarnaast hebben omgevingsdiensten hun uurtarieven in 2024 ook geïndexeerd. In de tariefstijging van de

provinciale leges zit dus een dubbel tarieffeffect: van de herziene begrotingen 2023 én van de begrotingen 2024 van omgevingsdiensten.

Tenslotte kan de op basis van ervaringsgegevens de tijdsbesteding worden geactualiseerd, wat ook effect heeft op het tarief.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2023 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Omgevingswet, water

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant ons doorrekent. Deze omgevingsdienst voert deze taken voor de provincie Noord-Brabant uit.

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
Open bodemenergiesystemen					
2.4.2.1 t/m 200.000 m3	13	€ 5.638	€ 6.629	17,6%	€ 86.172
2.4.2.1a 200.001 t/m 500.000 m3	10	€ 7.380	€ 8.677	17,6%	€ 86.774
2.4.2.1b meer dan 500.000 m3	2	€ 9.225	€ 10.847	17,6%	€ 21.694
Drinkwater & industriële toepassingen					
2.4.1a t/m 500.000 m3	0	€ 4.305	€ 5.062	17,6%	€ 0
2.4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3	1	€ 8.610	€ 10.124	17,6%	€ 10.124
2.4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	1	€ 28.700	€ 33.746	17,6%	€ 33.746
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel Water	27				€ 238.509

Begroting '24	
a. Netto kosten taakveld	€ 238.509
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 238.509
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, ontgrondingen

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant ons doorrekent. Deze omgevingsdienst voert deze taken voor de provincie Noord-Brabant uit.

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.5.1.1a t/m 10.000 m3	13	€ 4.278	€ 5.031	17,6%	€ 65.397
2.5.1.1b 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	€ 6.738	€ 7.923	17,6%	€ 39.615
2.5.1.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	€ 13.477	€ 15.846	17,6%	€ 63.385
2.5.1.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 26.954	€ 31.692	17,6%	€ 95.077
2.5.1.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 40.538	€ 47.664	17,6%	€ 47.664
2.5.1.1f meer dan 500.000 m3	2	€ 65.245	€ 76.715	17,6%	€ 153.431
2.5.1.2 Wijzigen of verlengen vergunning	0	€ 4.278	€ 5.031	17,6%	€ 0
2.5.1.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	€ 0	€ 0	0,0%	€ 0
2.5.1.4 Intrekken vergunning	1	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 4.905
2.5.1.5 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 4.905
2.5.1.6 Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 0
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen	30				€ 474.378

	Begroting '24
a. Netto kosten taakveld	€ 474.378
b. Overhead & BTW	N.v.t.
Opbrengst heffingen	€ 474.378
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de omgevingsdiensten ons doorrekenen. Alle Brabantse omgevingsdiensten voeren deze taken uit. De onderdelen die betrekking hebben op natuur worden uitgevoerd door de Omgevingsdienst Brabant-Noord.

Omgevingswet

De Omgevingswet heeft geen effect op de bovenstaande tarieven. Wel komen er enkele categorieën bij vanaf het in werking treden van de Omgevingswet. Deze zijn schuin gedrukt in onderstaande tabel.

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	€ 671	€ 754	12,3%	€ 0
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	32	€ 2.155	€ 2.420	12,3%	€ 77.428
2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	21	€ 2.743	€ 3.080	12,3%	€ 68.135
2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	24	€ 3.330	€ 3.739	12,3%	€ 104.264
2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	15	€ 5.485	€ 6.159	12,3%	€ 113.421
2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	9	€ 10.480	€ 11.768	12,3%	€ 132.640
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	6	€ 21.059	€ 23.646	12,3%	€ 172.399
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	€ 39.179	€ 43.993	12,3%	€ 206.769
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 66.604	€ 74.789	12,3%	€ 0
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	10	€ 196	€ 220	12,3%	€ 2.200
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 608	€ 682	12,3%	€ 0
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	€ 392	€ 440	12,3%	€ 0
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	17	€ 588	€ 660	12,3%	€ 11.218
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.063	€ 3.440	12,3%	€ 0
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.567	€ 1.760	12,3%	€ 0
2.2.6 Slopen	0	€ 1.567	€ 1.760	12,3%	€ 0
2.2.7 Kappen	11	€ 490	€ 550	12,3%	€ 6.049
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	€ 588	€ 660	12,3%	€ 0
2.8.1 Andere activiteiten	0	€ 686	€ 770	12,3%	€ 0
2.2.12 Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten	0	€ 1.790	€ 2.010	12,3%	€ 0
2.2.13 Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit	0	€ 895	€ 1.005	12,3%	€ 0
Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)	149				€ 894.524

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	€ 2.725	€ 2.929	7,5%	€ 26.365
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	€ 5.459	€ 5.861	7,4%	€ 58.613
Subtotaal Adviezen met Instemming	19				€ 84.977

Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)	168				€ 979.501
---	------------	--	--	--	------------------

Begroting '24

a. Netto kosten taakveld	€ 979.501
b. Overhead & BTW	N.v.t.

Overhead is onderdeel van ingekochte uurtarief

Opbrengst heffingen	€ 979.501
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, Natuur

De belangrijkste oorzaak van de stijging in de meeste legestarieven betreft de hogere uurtarieven die de Omgevingsdienst Brabant-Noord ons doorrekent. Daarnaast wordt ook de ureninzet herijkt en dat heeft op een enkele plek beperkte invloed.

Door de stikstofproblematiek ligt de vergunningverlening bij gebiedsbescherming (2.6.1.1 t/m 2.6.1.3) goeddeels stil en dus ook de leges. Dit leidt tot taakverschuivingen. Het financiële effect is dat er geen legesinkomsten staan tegenover deze taken. Daarom zijn de inkomsten voor deze categorieën voorzichtigheidshalve afgeraamd met 70%.

Omgevingswet (voormalig Wet Natuurbescherming)

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	€	€	7,5%	€ 1.373.631
		5.629	6.051		
2.6.1.2 Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	80	€	€	13,1%	€ 196.052
		2.168	2.451		
2.6.1.3 Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	€	€	0,0%	€ 480.000
		1.600	1.600		
2.6.2.1 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	20	€	€	2,1%	€ 62.106
		3.041	3.105		
2.6.2.2 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	€ 152	€ 168	10,4%	€ 1.853
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	111	€	€	11,2%	€ 975.551
		7.902	8.789		
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	140	€	€	12,0%	€ 856.268
		5.459	6.116		
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	7	€	€	5,9%	€ 16.458
		2.220	2.351		
2.6.3.1 Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	10	€	€	11,2%	€ 16.565
		1.490	1.656		
2.6.3.2 Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	10	€	€	11,1%	€ 17.707
		1.594	1.771		
2.6.3.3 Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	8	€	€	11,3%	€ 9.735
		1.093	1.217		
2.6.3.4 Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	8	€ 781	€ 863	10,5%	€ 6.906
Subtotaal leges Omgevingswet, onderdeel Natuur	932				€ 4.012.832

Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%) € -
1.229.810

Leges Omgevingswet, onderdeel Natuur (provincie bevoegd) € 2.783.022

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
6.1.1 Advies met instemming (Ami)	36	€	€	8,1%	€ 184.478 *
		5.124	5.538		
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€	€	-0,4%	€ 23.706
		7.902	7.868		

2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	€	€	12,0%	€ 54.587
					5.459 6.116
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	€	€	5,9%	€ 4.440
					2.220 2.351
Subtotaal Adviezen met Instemming, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)	52				€ 267.211
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%)					€ -110.687
Totaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)					€ 156.524
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami	984				€ 2.939.546

	begroting 2024
a. Netto kosten taakveld	€ 2.939.546
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 2.939.546
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Leges milieuvergunningen

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan ondernemen. Initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, - energie opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan. De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie staat in de Statenmededeling 'Heffen milieuleges'.

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief die omgevingsdiensten ons doorrekenen. De stijging van de tarieven vloeit voort uit de indexering van de uurtarieven door de Omgevingsdiensten. Het tarief in 2023 was gelijk gehouden met het tarief in 2022. Voor 2024 is aangesloten op de realistische indexering van de omgevingsdiensten.

Over de feitelijke urenbesteding van deze vergunningen moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig. De aanneme is dat de kosten en opbrengsten nog niet op 2024 drukken maar dat deze vanaf 2025 plaatsvinden. Dit hangt samen met de overgang van het nieuwe regime, onduidelijkheid over de aantallen en de doorlooptijden voordat de beschikking en facturen worden verstuurd.

Onderdeel	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %
<u>Complexe milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
2.3.2 Seveso basistarief	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.2a Seveso hoge drempel	€ 5.500	€ 6.281	14,2%
2.3.2b Seveso lage drempel	€ 5.500	€ 6.281	14,2%
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln ton/jr	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln ton/jr	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.5 Cokes	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.6d Maken steenkoolproducten / rookvrije brandstoffen steenkool	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.7a Basismetaal; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.7b Basismetaal; maken ijzer/staal cat 2.2	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.7c Basismetaal; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7d Basismetaal; verwerken ferrometalen cat 2.3	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7e Basismetaal; verwerken ferrometalen cat. 2.4	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7f Basismetaal; exploiteren anders dan ferrometalen	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8c Complexe minerale industrie asbest, cat 3.2	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8d Complexe minerale industrie glas, cat 3.3, IPPC	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8e Complexe minerale industrie glas, andere mba	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8f Complexe minerale industrie smelten, cat 3.4, IPPC	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8h Complexe minderale industrie; koostof/elektrografiet cat. 6.8	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9a Basischemie cat. 4.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9b Basischemie cat. 4.2	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9c Basischemie cat. 4.3	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9d Basischemie cat. 4.4	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9e Basischemie cat. 4.5	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9f Basischemie cat. 4.6	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	€ 38.500	€ 43.966	14,2%

2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz.	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.15 Grootschalige mestverwerking	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
<u>Nutssector en industrie</u>			
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Afvalbeheer</u>			
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Agrarische sector</u>			
2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Dienstverlening, onderwijs en zorg</u>			
2.3.19 Omg.verg. mba	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
<u>Transport & logistiek</u>			
2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.21 Omg.verg. mba	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Maatwerkvoorschriften mba</u>			
2.3.22.1a Maatwerk/vergunningvoorschrift 1 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
2.3.22.1b Maatwerk/vergunningvoorschrift per extra	€ 1.100	€ 1.256	14,2%
2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Meerdere complexe milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.25 Meerdere mba's		Opslagmethodiek	
<u>Uitgebreide voorbereidingsprocedure</u>			

2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL € 2.750 € 3.140 14,2%

Wijzigingen omgevingsvergunningen

2.3.27-28 div. soorten mba's Opslagmethodiek

2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning € 2.200 € 2.512 14,2%

2.3.31 Beoordeling onderzoeksrapporten € 8.800 € 10.049 14,2%

Leges Vergunningen/ontheffingen Legesverordening 2022, paragraaf 3.1 t/m 3.3

De tarieven van de leges, die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen zijn op grond van Omgevingswet en de Wegenverkeerswet. De Legesverordening Noord-Brabant 2022 (paragraaf 3.1 t/m 3.3) is aangepast op de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024. De tarieven blijven ongewijzigd.

De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn gelijk aan de geraamde aantallen in de begroting 2023 (3.528 gerealiseerd in 2022 vooral door meer ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW), omdat een precies aantal voor 2024 moeilijk is te voorspellen. De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen en zijn maximaal kostendekkend.

De exceptionele transporten worden beoordeeld door de Dienst Wegverkeer (RDW). De leges die door de RDW wordt geïnd bij de ontheffinghouders worden jaarlijks voor een deel afgedragen. Het tarief voor behandeling van ontheffing aanvragen voor exceptionele transporten wordt jaarlijks vastgesteld door de RDW. De afdracht vindt een jaar na realisatie plaats.

De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 186.199,-.

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	15
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	15
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen	
- werk andere wegbeheerders	20
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100
- kabels of leidingen	225
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5
- kunstobject	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:	

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
- evenement (niet optocht)	15
- evenement	10
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0
Totaal Vergunningen/ontheffingen	3.230

	geraamd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	15
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	15
Ontheffing voertuig of –combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	-
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen:	
- Werk andere wegbeheerders	20
- Verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100
- Kabels of leidingen	225
- Borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5
- Kunstobject	-
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:	
- Evenement (niet optocht)	15
- Evenement	10
- Voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	-
- Overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	-
Totaal	3.230

Weerstandvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden

benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen mogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

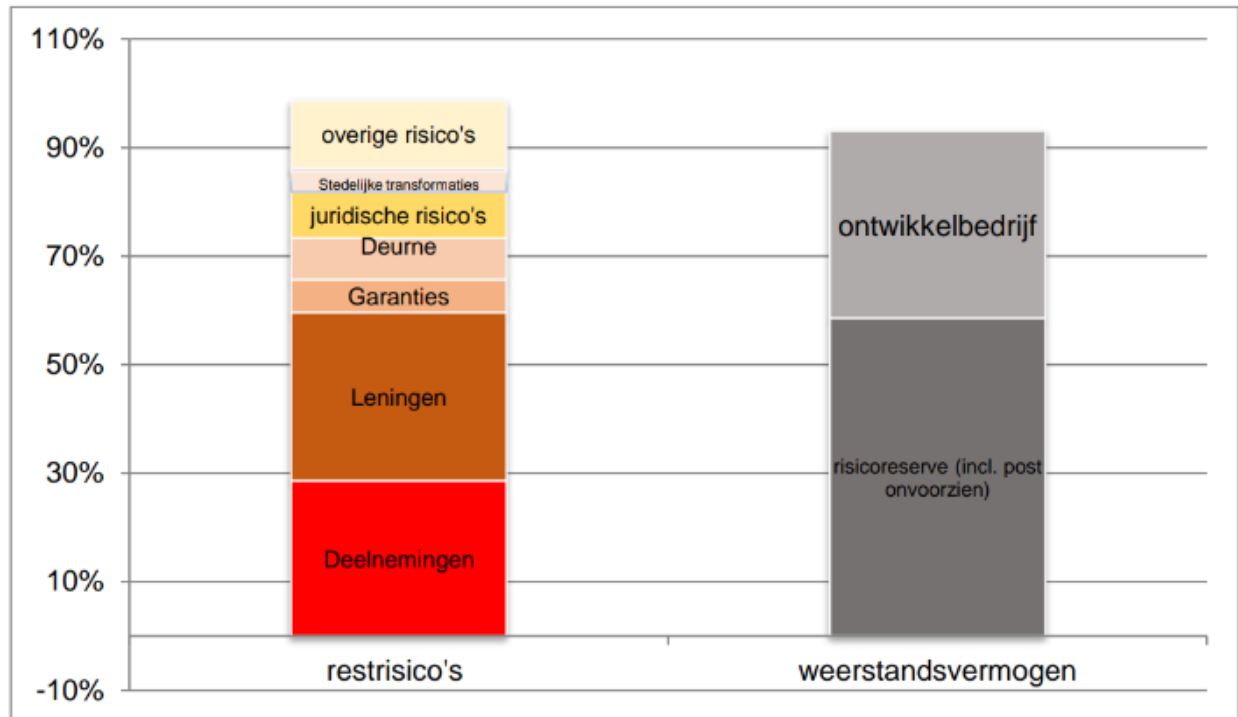
Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan. In de bijlagenbundel-16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp (x € 1 mln)	restrisico Begroting 2024	Restrisico jaarrekening 2022	Toelichting
Deelnemingen	62,10	59,50	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.

Leningen	70,00	67,70	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
Garanties	13,10	13,20	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
Project glastuinbouw Deurne	16,60	18,20	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf.
Stedelijke transformatie	8,40	8,40	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's	18,40	18,90	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening	1,10	1,10	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	189,70	187,00	87,6 % (jaarrekening 2022 85,9%)
Overige risico's	26,90	30,80	12,4 % (jaarrekening 2022 14,1%)
Totaal risico's	216,60	217,80	100%

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand begroting 2024 ten opzichte van de jaarrekening 2022 wordt veroorzaakt door het toegenomen aantal leningen en deelnemingen, met de daarbij behorende afdekking. Daarnaast is het risico op het project glastuinbouw Deurne naar beneden bijgesteld.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2024: € 216,6 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 202,1 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

Bedragen x € mln.	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit	Totaal op jaarbasis
Risicoreserve	126,0*		
Reserve ontwikkelbedrijf	74,8**		200,8
Totaal reserves			
Post onvoorzien			
Onbenutte belastingcapaciteit****		1,3	1,3
Totaal			202,1
Theoretische ruimte van onbenutte belastingcapaciteit			195,9***

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 9,35 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 195,9 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2024.

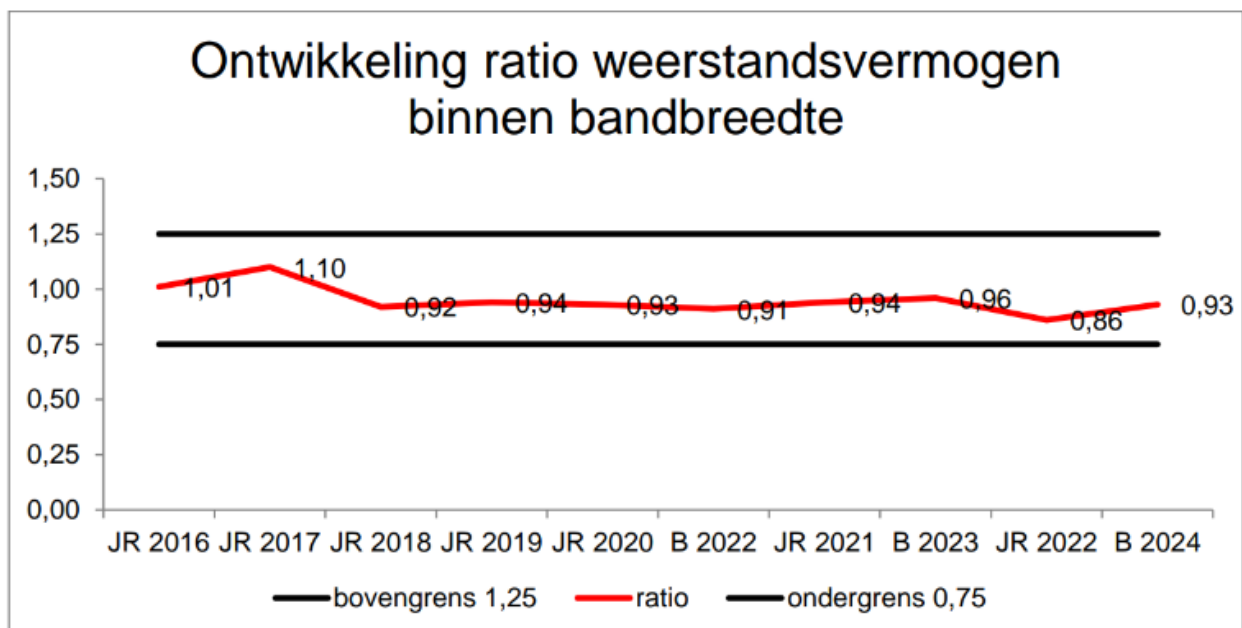
Ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{202,1}{216,6} = 0,93$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

De Staten stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit op haar wegenareaal en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden, bruggen en viaducten, bermen, groen, verkeers- en faunavorzieningen in stand door:

- het onderhouden en beheren van de objecten;
- het waar mogelijk verbeteren van de verkeersveiligheid;
- het oplossen van kleine verkeersknelpunten;
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

De technische- en functionele kwaliteit van de provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van meerjarige prestatiecontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het onderhoudsprestatiecontract (OPC) en het elektronisch prestatiecontract (EPC).

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan het meerendeel reeds gerenoveerd en verduurzaamd is. We werken daarnaast samen met bijvoorbeeld Rijkswaterstaat op het gebied van calamiteiten- en gladheidsbestrijding.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

hoofdrijbaan	550 km, waarvan 40 km 2x2
fietspaden	510 km
berm	1.100 hectare
bomen	55.000 stuks

kunstwerken	865 stuks
verkeersregelininstallatie	93 stuks, waarvan 52 I-VRI
lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	9.895 stuks
dynamische verkeersmanagement systemen	29 stuks

De Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur is herijkt (KOPI, 2022) en vastgesteld voor 2023-2027. In KOPI zijn de kaders voor aanleg en onderhoud van de provinciale wegenstructuur opgenomen. Tevens zijn hierin de kwaliteitseisen vastgelegd en zijn koppelkansen voor diverse thema's beschreven. Door in de meerjaren onderhouds- en vervangingsplanning ook de feitelijke toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en achterstallig onderhoud voorkomen. Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is bij de herijking wel losgelaten en de meerjarige onderhoudsplanning is terug leidend. Door voortdurende uitstel en soms stopzetten van reconstructieprojecten vanwege de stikstofproblematiek liepen namelijk ook de gecombineerde onderhoudsprojecten steeds vaker vertraging op. Dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud kon zo niet langer worden gegarandeerd. Op sommige wegvakken is hierdoor extra (vaak ook duurder) onderhoud nodig. Deze projecten worden met prioriteit opgepakt. De meerjarenplanning van infrastructurele projecten is opgenomen in de Programmering Mobiliteit 2024-2043. Daarnaast is de Handreiking Beheer en Onderhoud om onderhoud uit te kunnen voeren ondanks stikstofdepositie maar beperkt toepasbaar. Hierdoor is niet altijd het onderhoud mogelijk dat strikt genomen noodzakelijk is en moet vaker (duurder) incidenteel onderhoud uitgevoerd worden. Ten slotte leiden ook de prijsstijgingen en de extra inzet van elektrisch materieel tot toenemende druk op de onderhoudsbegroting. Het groot onderhoud en vervanging van provinciale wegen wordt ondergebracht in gebiedscontracten bij enkele aannemers in plaats van separate aanbestedingen per onderhoudsproject. Hierdoor verwachten we het onderhoud in de nabije toekomst efficiënter te kunnen uitvoeren.

Wat mag het kosten?

Exploitatie:

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn exploitatiemiddelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 12,5 mln.) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC, EPC en IPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De geraamde inkomsten (€ 1,35 mln.) komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

De onderhoudsbegroting was in 2023 € 4,6 mln. hoger voornamelijk door een aanvullend budget voor extra incidenteel onderhoud. Ook zullen de elektriciteitskosten geleidelijk dalen door de realisatie van het vervangen van openbare verlichting en installatie door LED op en langs provinciale wegen.

Investerings:

Daarnaast wordt door de Staten ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 29,4 mln. (prijsspeil 2023) gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging op basis van het levensduurverlengende karakter te worden

geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). Voor het vergroten van de flexibiliteit en een betere borging van de toekomstige afschrijvingslasten is een egalisereserve ingesteld. De toevoeging aan de egalisereserve loopt mee in het provinciale indexatiebeleid en daarmee wordt het structurele investeringskrediet geïndexeerd voor reguliere prijsstijgingen.

De investeringen worden vastgesteld via het meerjarige investeringsschema. Voor 2024 is € 54,5 mln voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

De Staten zijn geïnformeerd over de (financiële) druk op de uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak provinciale infrastructuur. De totale opgave wordt geraamd op € 12 mln structureel per jaar. Door een slimmere en andere manier van onderhoud (bijvoorbeeld sealen asfaltdeklaag en gebiedsgerichte contracten voor onderhoud), het structureel doortrekken van indexatiecorrectie en de overdracht van wegen die niet tot het primaire wegennet horen verwachten we de druk op de onderhoudstaak te verminderen.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet of andere infrastructuur als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2024 totaal ongeveer € 85 mln. Zo is er de realisatie van de busremise in Breda (€ 16 mln) en zijn er voor de N284 Reusel – A67 (€ 17 mln), N264 Uden-Gennep (€ 6 mln) en N285 Noordelijke randweg Zevenbergen (€ 25 mln) bedragen geraamd. Na het pauzeren vanwege het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld.

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting 2023	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	oorspronkelijk	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Budget onderhoud wegen	15.003	12.326	17.066	12.839	12.808	13.140	12.842
	15.003	12.326	17.066	12.839	12.808	13.140	12.842

Investingsschema 2023-2027

	Bedragen x € 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	0	3.100	0
Wegeninvesteringen	40.995	58.161	79.712	48.284	29.917
Steunpunten en districtskantoren	92	2.200	400	400	400
Materieel provinciale wegen	58	0	0	192	200
LED verlichting Wegeninvestering	3.000	948	2.416	0	0
Wegeninvesteringen	3.691	54.549	49.236	59.600	5.195
Wegeninvesteringen	626	9.000	0	0	0
Wegeninvesteringen	2.845	5.391	102.500	130.000	1.343
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	0	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	3.643	16.200	20.000	0	0
Subtotaal E&M	55.935	146.449	254.264	241.576	37.055

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767. In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,3 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. In 2024-2025 zal de uitvoering van de projecten plaatsvinden ter verduurzaming van het provinciehuis. Deze projecten zijn uitgewerkt naar aanleiding van de statenmededeling van november 2022. Tevens start in 2024 de uitvoering van Fase 2 van Huis voor Brabant.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting 2023	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	oorspronkelijk	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Provinciehuis	1.253	1.275	1.275	1.312	1.312	1.312	1.312
Noordbrabants museum	352	358	444	484	484	484	484
	1.605	1.633	1.719	1.795	1.795	1.795	1.795

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie	Begroting 2023	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	oorspronkelijk	na wijz.	2024	2025	2026	2027
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	2.178	3.541	2.986	4.997	3.487	2.181	2.694
	2.178	3.541	2.986	4.997	3.487	2.181	2.694

Financiering, treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoord en en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald middels door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido);
- Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo)
- Regeling Schatkistbankieren en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV),

Maar ook door provinciale regelgeving:

- de Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant;
- de Verordening treasury Noord-Brabant 2021;
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het Treasurystatuut Noord-Brabant 2022.

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In het TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken. Om de objectiviteit en specifieke deskundigheid te verbeteren is in 2023 een adviescommissie ingesteld door GS die GS en PS moet adviseren in het traject van voorstellen in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille. De adviescommissie (vergelijkbaar met een investeringscommissie bij private fondsen) bestaat uit drie onafhankelijke leden, bestaande uit een voorzitter en twee leden die in 2023 zijn geworven. Een voorstel in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille zal in het proces altijd ter advies aan de adviescommissie worden voorgelegd, voordat – via de TC – GS een voorlopig besluit neemt om het voorstel aan PS voor wensen en bedenkingen voor te leggen.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de exploitatie–begroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde investeringsagenda.

In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de toen actuele rentestanden. De doelstelling bedraagt € 106,3 mln. Vanaf 2023 wordt een stapsgewijze ombuiging gerealiseerd van € 30 mln. Dat leidt tot een doelstelling in 2024 van € 89,3 mln. en uiteindelijk in 2025 van € 76,3 mln. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 mln. naar € 46,3 mln. Dit doelrendement bestaat uit dividend van Enexis en rendement op het vermogen.

Via investeringen in de publieke taak willen wij allereerst een maatschappelijk rendement realiseren, maar ook een financieel rendement. Daarmee kunnen we of meer doelen realiseren dan nu in de begroting zijn opgenomen, of dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 mld. overstijgt, wordt met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting.

Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van partijen, financieringsinstrumenten, beleidsterreinen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de bovengenoemde kaders. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Zo wordt de EMU–schuld (maximale overheidsschuld is 60% van het Bruto Binnenlands Product) verlaagd. Verplicht Schatkistbankieren wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. De provincie heeft hierover in de periode april 2015 tot en met augustus 2022 geen rentevergoeding ontvangen. Sinds medio september 2022 ontvangen wij weer rente bij de schatkist, welke is opgelopen naar 3,65% in augustus 2023. Voor 2024 gaan we uit van € 10 miljoen aan rente–inkomsten op deze rekening. Vanaf 2025 zijn er voorzichtigheidshalve geen rendementen geraamd.

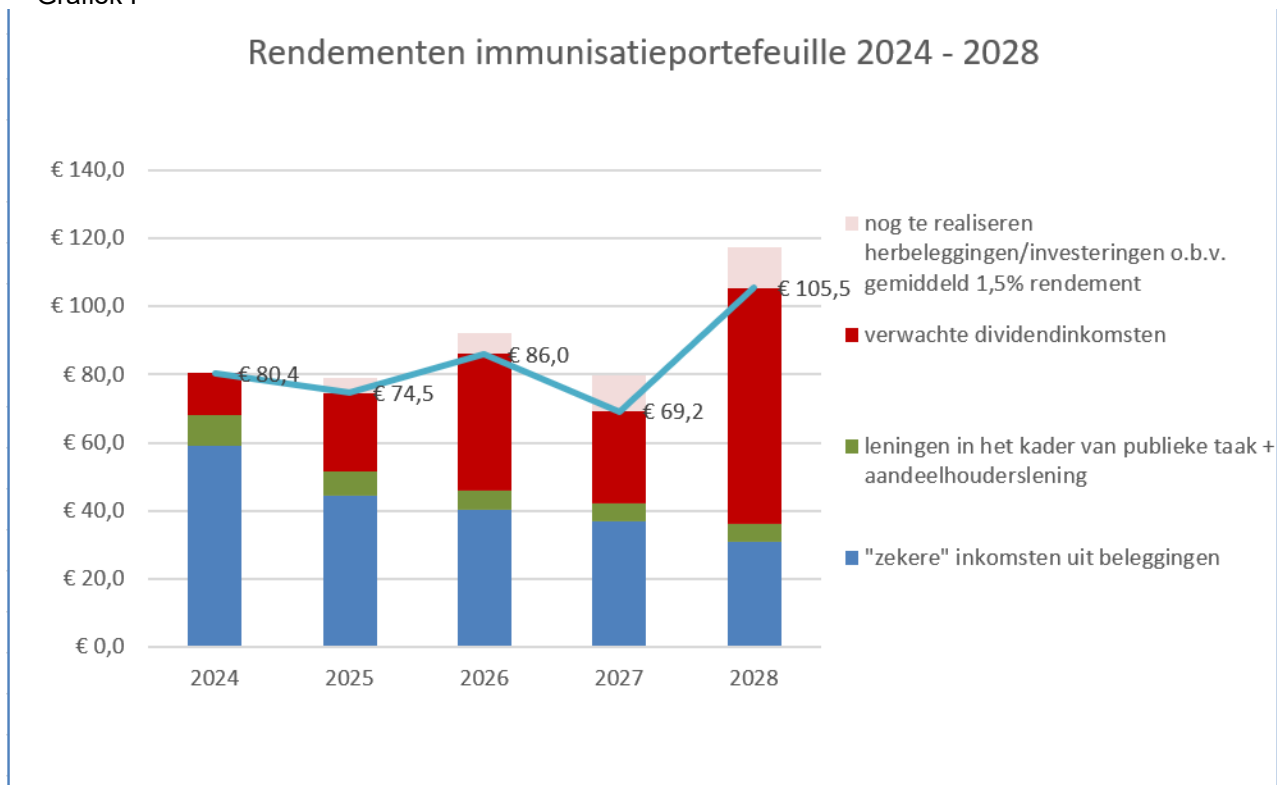
In 2023 zijn tot en met juli in totaal 11 leningen verstrekt aan gemeenten voor in totaal € 273,5 mln., waarvan 2 kasgeldleningen die inmiddels zijn afgelost. Het gemiddeld rendement op de 9 langlopende leningen bedraagt 3,0%. Voor 2024 levert dit ongeveer € 6 mln. aan rente op. De rente is in 2023 gestegen als gevolg van meerdere renteverhogingen door de ECB. De huidige gestegen rente heeft een positief effect op het rendement voor nieuwe investeringen en uitzettingen van de provincie, maar een negatief

effect voor particulieren en bedrijven die geld moeten lenen.

De Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld. Op 24 juni 2022 heeft PS de Eerste wijziging Verordening treasury Noord-Brabant 2021 vastgesteld. Deze wijziging is op 6 juli 2022 gepubliceerd en op 7 juli 2022 met terugwerkende kracht vanaf 27 juli 2021 geldend. De Verordening geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury is er ook een risicoreserve ingesteld van € 90 mln. voor het opvangen van mogelijke vermogensverliezen. Belangrijk uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 mld.).

De huidige inkomstenstroom is voor 2024 - 2028 als volgt geprognosticeerd:

Grafiek I

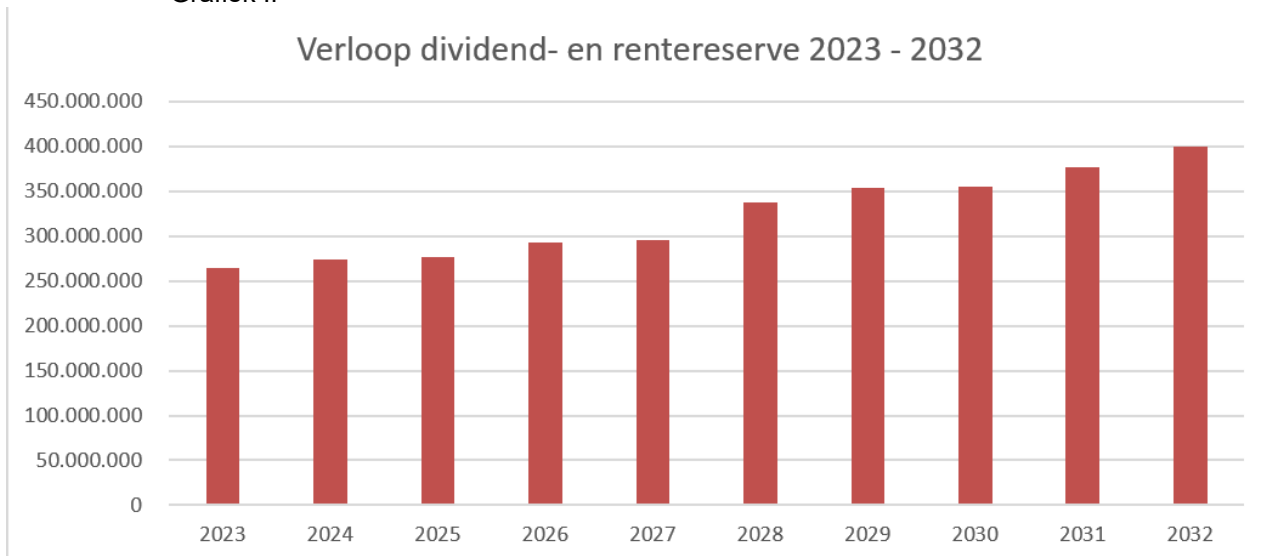
Deze grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen fluctueren, maar qua trend oplopend zijn. Dat wordt met name veroorzaakt door de sterke fluctuatie van het dividend van Enexis. In 2024 wordt 'slechts' € 12 mln. dividend verwacht, maar is wel € 10 mln. aan rente geraamd vanuit de lopende rekening. In 2025 wordt daar geen rekening mee gehouden. De reden voor het lagere dividend Enexis in 2024 is dat de kosten van transportdiensten en distributieverliezen fors zijn toegenomen. De laatste vooral als gevolg van hogere gas en elektriciteitsprijzen.

De tekorten op de begrote inkomsten zijn vanaf 2021 opgevangen door een onttrekking uit de "buffer" binnen de dividend- en rentereserve die tot en met 2020 is gevoed met incidentele- en meeropbrengsten. Het saldo van de "buffer" bedraagt eind 2022 € 190 mln. Op basis van de huidige rentestand en een nieuwe prognose van het dividend van Enexis vanaf 2023 is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2031. Bij het bestuursakkoord 2020 – 2023 zijn stapsgewijs (2023-2025) ombuigingen gerealiseerd tot € 30 mln. structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om zorgvuldig het evenwicht te bewaren.

In 2024 bedraagt de rendementsdoelstelling € 89,3 mln. en het verwachte rendement (incl. herbeleggingsrendement) € 80,4 mln., waardoor er een tekort wordt geraamd van € 9,0 mln. De prognose in de begroting 2024 is en blijft een inschatting en een momentopname.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2032 is als volgt:

Grafiek II

In deze “buffer” is rekening gehouden met de extra storting in 2023 en 2024 als gevolg van de compensatie van de Motorrijtuigenbelasting die van het Rijk is/wordt ontvangen van respectievelijk € 37,8 mln. en € 18,9 mln. Vanwege de oplopende rendementen en aflopende rendementsdoelstelling loopt de “buffer” op naar € 350 mln. in 2032.

Naast de “buffer” is er binnen de dividend – en rentereserve ook een “egalisatiedeel”. Ieder jaar vinden er “vaste” onttrekkingen plaats. In de periode 2024 tot en met 2027 loopt het egalisatiedeel naar nihil. Het egalisatiedeel bedraagt per ultimo 2023 € 9,6 mln., zodat het totaal van de dividend – en rentereserve ultimo 2023 naar verwachting € 281,4 mln. bedraagt.

In 2024 wordt er € 5,8 mln. onttrokken uit het “egalisatiedeel” en € 9,0 mln. uit de “buffer”, zodat de totale onttrekking uit de dividend – en rentereserve in 2024 uitkomt op € 14,8 mln.

Conform het Bestuursakkoord: “Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant”, zetten we ons vermogen in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord-Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk:

1. Eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico;
2. Een maatschappelijk rendement;
3. Een financieel rendement van gemiddeld 1%.

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

Tabel I

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Consequentie 2024
Kasgeldlimiet – kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto–vloттende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 98 mln.	De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2024 ook het geval zijn.
Renterisiconorm – langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 280 mln.	Deze norm is in 2024 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn.
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's.
Kredietrisico's	Risico op terugbetaling (=wanbetaling) van beleggingen en/of rentebetalingen. Ook in 2024 zullen naar verwachting investeringen worden gedaan en leningen worden verstrekt gedaan met een maatschappelijk doel. Zie hieronder hoe de risico's daarop worden bepaald en gemitigeerd.	In juni 2021 is door PS de Verordening treasury Noord – Brabant 2021 vastgesteld en gepubliceerd. In deze Verordening staan geen ratingeisen meer vermeld. Daarmee volgt de provincie de wet Fido en Ruddo. Hierin is bepaald dat de ratingeis minimaal A moet zijn. Ook in 2024 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren.
Liquiditeitsrisico's	Het tijdig kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen.	De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte hogere rendementen via Verplicht Schatkistbankieren geldt dat wij in 2024 de buffer liquide middelen niet persé heel laag willen houden.
Renterisico	Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.	Er zijn geen rentederivaten meer in bezit.

Gevolgen van de stijgende inflatie en rente voor onze provinciale begroting

Op dit moment (juli 2023) bedraagt de inflatie 4,6%. Dat wil zeggen dat de consumentengoederen en – diensten (CPI) 4,6% duurder zijn geworden ten opzichte van juli 2023. “Normaal” ligt de Consumentenprijsindex (CPI) op jaarbasis rond de 2%.

De begroting (zowel de inkomsten als uitgaven) van de provincie is voor een deel gevoelig voor inflatie. Voor wat betreft de inkomsten, onderscheiden we – onder andere – de volgende stromen:

1. Provinciefonds, Algemene uitkering (geraamd in 2024 € 353 mln. excl. Compensatie MRB);
2. Motorrijtuigenbelasting (MRB) (geraamd in 2024 ongeveer € 289 mln.) wordt o.b.v. het lopende bestuursakkoord jaarlijks verhoogd met 1,5%;
3. Dividend en rente uit vermogen immunisatieportefeuille (doelstelling 2024: € 89,3 mln.).

De uitgavenkant bestaat uit structurele en incidentele uitgaven. Alleen de structurele budgetten die worden gedekt uit de algemene middelen (€ 590 mln. in de begroting 2024) worden voor een derde deel

geïndexeerd o.b.v. “Prijs netto materiële overheidsconsumptie (imoc)”. En voor een derde deel door een loonindexcijfer. Beide worden bepaald door het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wij hanteren voor de begroting 2024 een vierjaars gemiddelde (2021 – 2024) van deze percentages. Het effect van een eenmalig hogere prijsindex wordt dus door het gemiddelde sterk beïnvloed.

Per saldo wordt de hoge inflatie aan de kostenkant (€ 590 mln.) gecompenseerd door een hogere Algemene uitkering van het PF (€356 mln.) en door de vaste verhoging van 1,5% van MRB (over € 289 mln.)

Door de stijgende rente – als maatregel om de inflatie te verlagen – is het rendement van onze huidige herbeleggingen toegenomen. Ook onze toekomstige herbeleggingen zullen – o.b.v. de huidige rentestand – naar verwachting toenemen.

Kredietrisico’s in het kader van investeringen en leningen in het kader van de publieke taak

Bij de begroting 2022 is er een extra Risicobuffer voor “vermogensverlies” ingesteld van € 90 mln. Dit is noodzakelijk, omdat ook risicoarm investeren altijd (beperkte) risico’s met zich meebrengt. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft.

Het risico van de huidige financieringen bedraagt € 7,7 mln. en voor investeringen € 0,1 mln. Dit is berekend op basis van de in de financiële markt gebruikelijke “Value at Risk-methode” (VaR), nadat bij ieder project een initiële risicoberekening is gemaakt. Het bedrag van € 7,7 mln. wordt gedekt uit compartiment I van € 20 mln. van de Risicobuffer. Het bedrag van € 0,1 mln. wordt gedekt door Compartiment II van € 50 mln. Het restant van de gehele risicobuffer bedraagt derhalve € 82,2 mln. voor het afdekken van nieuwe risico’s.

Tot dusverre heeft zich op de huidige portefeuille geen verlies voorgedaan.

In bijgaande tabel II geven we overzicht van de berekende individuele risico’s van de leningen in het kader van de publieke taak.

tabel II

Project	Jaar van verstrekking	Resterende som	rente (minimaal)	Probability of default 1)	Los Given Default (LGD) maximaal 2)	Expected Loss (EL) 3)	Expected Loss (%)
BNG hybride lening	2016	49.800.000	4,742%	0,03%	90%	13.887	0,03%
NWB hybride lening	2015	50.000.000	3,100%	0,03%	90%	13.770	0,03%
Enexis lening 1	2022	154.140.895	2,150%	0,04%	90%	56.684	0,04%
Enexis lening 2	2022	5.349.485	1,400%	0,04%	90%	1.953	0,04%
Gem. Zuid- Oost Brabant (Zonnepanelen)	2018	11.450.874	div.	0,03%	11,25%	391	0,00%
Ministerie van Defensie	2018	19.298.992	1,410%	0,03%	15%	1.032	0,00%
Efteling	2016	4.500.000	1,745%	0,66%	15%	4.533	0,10%
Safari Resort Beekse Bergen 1	2017	32.162.500	2,790%	5,21%	15%	258.363	0,78%
Safari Resort Beekse Bergen 2	2022	20.000.000	1,710%	5,21%	15%	159.035	0,78%

Woningbouwcorporaties Bergeijk	2022	45.000.000	div.	0,03%	11,25%	1.523	0,00%
Eindhoven Airport	2022	55.000.000	n.t.b.	0,29%	45%	73.964	0,13%

De kans op wanbetaling of verzuim wordt uitgedrukt in de 1) “Probability of Default”. Als de kans zich daadwerkelijk voordoet dan wordt het verlies uitgedrukt in de 2) “Loss Given Default”. Het totale verwachte verlies is dan de 3) “Expected Loss”. Dit zijn individuele berekeningen, zonder rekening te houden met scenario’s en kruisverbanden die zich kunnen voordoen. Via de “Value at Risk”-methode worden deze scenario’s en kruisverbanden wel berekend via 5.000 simulaties. Uiteindelijk wordt dan een integraal risicobedrag bepaald.

Het risico van de leningen aan Pivot Park wordt, samen met de overige financiële risico’s van de financiering van Pivot Park, afgedekt via de Algemene Risicoreserve en de Reserve Ontwikkelbedrijf.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de beleggingsportefeuilles is sinds 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. De overeenkomst is in 2023 met een jaar verlengd tot en met 30 november 2024, zonder mogelijkheid voor verdere verlenging. In 2024 zal een nieuwe aanbesteding van de vermogensbeheerder plaatsvinden. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2024 naar schatting respectievelijk € 2,3 mld. en € 339 mln. Aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor 2024 ramen wij de kosten op ongeveer € 244.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu in de praktijk ook gebeurt. De obligatieportefeuilles lopen dus langzaam af. In 2027 valt de laatste obligatie vrij in de immunisatieportefeuille en in 2026 in de investeringsagendaportefeuille. In de plaats van de obligaties zijn leningen aan decentrale overheden de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2023 bedraagt ongeveer € 1,9 mld.).

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

EMU - saldo

Het EMU-saldo voor 2024 bedraagt op basis van de begrotingscijfers 2024 -/- € 158,2 mln. (zie bijlage 14). Bij de begroting 2023 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in 2024 -/-€ 112,9 mln. zou bedragen.

Renteschema

Renteschema		€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	€ 0
b.	De externe rentebaten	-/- € 63.968.353

Totaal door te rekenen externe rente			-/- € 63.968.353
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0
Saldo door te rekenen externe rente			-/- € 63.968.353
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 63.968.353
De aan taakvelden (programma's, inclusief obverzicht overhead) toe te rekenen rente			
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-/- € 63.968.353

Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;

3. Stichtingen en verenigingen, en,
4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Nota

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld. Hierin is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. De nota wordt geactualiseerd en zal naar verwachting in 2023 aan uw staten worden aangeboden.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), dan wel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de begroting is €89,3 miljoen aan rendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in de onder Risico (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen en door (de gevolgen van) grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en de oorlog in Oekraïne. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transportschaarste afgekondigd. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin; de verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving, de realisatie van (zware) laadinfra en collectieve energievoorzieningen in de gebouwde omgeving, enz. Verbonden Partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast zijn oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken ook van belang voor onze verbonden partijen. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken. De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld. Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veilig gesteld.

Economische veiligheid/ Economische autonomie

In het kader van economische ontwikkeling wint ook het thema economische veiligheid en strategische autonomie aan actualiteit. Op nationale en Europese schaal ontstaan initiatieven. Met de Nederlandse wet Veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Vifo), die vanaf 1 juni 2023 van kracht is, zijn verplichtingen geïntroduceerd die ertoe moeten leiden dat bedrijven in kritieke sectoren beschermd zijn tegen overnames die raken aan de nationale veiligheid. Dit thema is relevant voor specifieke economische clusters. Wij verkennen wat dit betekent voor de rol van de provincie in campussen en besluiten over bijvoorbeeld vestigingsplaatsen, investeringen, fusies/overnames en de aandeelhoudersrol.

Wijziging WGR

Per 1-7-2022 is de Wet Gemeenschappelijke Regelingen gewijzigd. Met deze wetswijziging worden de mogelijkheden van volksvertegenwoordigers om de eigen controlerende en kaderstellende rol bij gemeenschappelijke regelingen te versterken aangepast en uitgebreid. Ook wordt de democratische legitimatie van de besluitvorming binnen zo'n samenwerkingsverband vergroot. Alle gemeenschappelijke regelingen moeten binnen 2 jaar worden aangepast, dus voor 1-7-2024.

De provincie Noord-Brabant is deelnemer bij 7 Gemeenschappelijke Regelingen (3 omgevingsdiensten, de Zuidelijke Rekenkamer, Havenschap Moerdijk, Hollandse Waterlinies en Kleinschalig collectief vervoer NO-Brabant).

GS hebben PS geïnformeerd over de gewijzigde WGR en de aanpassing van de 7 Gemeenschappelijke Regelingen via de Statenmededeling "Richtingen voor implementatie wijziging Wet gemeenschappelijke regelingen" d.d. 28 maart 2023. Op 2 juni 2023 heeft hierover een informerende en oordeelsvormende themabijeenkomst plaatsgevonden.

Gemeenschappelijke Regeling de Zuidelijke Rekenkamer betreft een samenwerking tussen PS van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Daarom zijn beide colleges van PS samen verantwoordelijk voor de

aanpassing van deze Gemeenschappelijke Regeling en het initiatief daarvoor ligt bij de Griffies.

De Gemeenschappelijke Regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant is aangegaan door GS, PS en de CdK samen met colleges van B&W, gemeenteraden en burgemeesters van de betrokken gemeenten. Daarom zal aanpassing van deze GR ook aan deze bestuursorganen ter besluitvorming worden voorgelegd.

De andere 5 Gemeenschappelijke Regelingen zijn aangegaan door GS samen met GS van andere provincies (in het geval van de Hollandse Waterlinies) of met colleges van B&W van Brabantse gemeenten. Deze Gemeenschappelijke Regelingen worden in concept aangepast samen met de andere deelnemers en worden in Q3/Q4 2023 aangeboden aan PS (en de betreffende gemeenteraden), waarbij PS in de gelegenheid worden gesteld om hun zienswijze te geven. In Q1 2024 worden de Gemeenschappelijke Regelingen mogelijk aangepast op basis van ingediende zienswijzen. Daarna zal aan PS worden verzocht om toestemming te geven aan GS om de aangepaste Gemeenschappelijke Regelingen vast te stellen.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil. Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen. Met de verbonden partijen is en wordt in kaart gebracht wat de precieze gevolgen zijn. In het oog springende voorbeelden zijn de gevolgen voor uitbreidingen van het elektriciteitsnetwerk en voor de ontwikkeling van logistiek park Moerdijk.

Mutaties Verbonden Partijen

Momenteel doorlopen drie verbonden partijen het oprichtingsproces:

- BrabantRing heeft samengevat als doel om een substantiële bijdrage te leveren aan:
 - Het digitaal verbinden van gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers over de Brabantse glasvezelnetwerken en de laagdrempelige toegang voor maatschappelijke partijen en dienstverleners daarop.
 - Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit waarop samenwerking en innovatie wordt gestimuleerd.
- COO BIC stimuleert, faciliteert en ondersteunt de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) door te sturen op conceptwaarde van de BIC Campus en bijbehorend ecosysteem, te zorgen voor meewind in de ontwikkeling en door te werken aan de positionering en propositie van BIC, door leads te genereren van partijen die zich kunnen vestigen op BIC. De COO participeert niet in de exploitaties die normaliter onderdeel vormen van de campusontwikkeling zoals gebieds- en vastgoedontwikkeling en shared services en shared facilities. Beoogd wordt dat de COO zal bestaan uit een kleine slagvaardige efficiënte werkorganisatie van ca. 5 personen, een Raad van Toezicht een Raad van Advies en een Vestigingscommissie.
- Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV krijgt als taak de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven te realiseren door sturing te geven aan de herontwikkeling van het gebied en de realisatie van de ambities en doelen zoals opgenomen in de Ontwikkelvisie Fellenoord-Internationale Knoop XL;
 - Het stimuleren van de realisatie van het gewenste volume en een gemengd programma door de markt;
 - Sturing geven op de optimalisatie van de publieke businesscase en functioneren als het samenwerkingsvehikel waarbinnen de provincie en de gemeente hun gezamenlijke zeggenschap, risicobeheersing, capaciteit en middelen inzetten.

In alle drie de gevallen zijn Provinciale Staten al in de gelegenheid gesteld om wensen en bedenkingen kenbaar te maken.

Stichting La Vuelta Holanda zal in 2023 worden opgeheven, omdat de Vuelta Holanda reeds heeft plaatsgevonden in 2022.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.?

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

Lijst van verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	WNT
1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling 6. Energie			actief	Voldoet
1.2 Zuidelijke Rekenkamer	1. Bestuur en veiligheid			monitorend	Voldoet
1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			monitorend	Voldoet
1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.7 De Hollandse Waterlinies	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			actief	n.n.b

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant

De financiële positie (weerstandsvermogen) voldoet met een weerstandsratio van 1,1 aan de norm die gesteld is tussen de 1,0 en 1,4 en het boekjaar 2022 is afgesloten met een positief resultaat van € 583.000, dat ook is uitgekeerd aan de deelnemers.

Toch is de stoplichtkleur op oranje gezet in afwachting van de vaststelling van de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024. De effecten van hogere kosten en lonen hebben geleid tot een herziening van de begroting 2023, die voor de zienswijze is voorgelegd aan de deelnemers. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in bijlage 9 bij Statenvoorstel 12/23

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

De financiële positie van de ODZOB is kwetsbaar. In principe is de financiële positie en exploitatie wel op orde, maar waakzaamheid is nodig.

- Het boekjaar 2022 is afgesloten met een negatief resultaat van €1,8 miljoen. Hiervan was €1 miljoen reeds voorzien gedurende 2022. Het verlies werd hoger, hoofdzakelijk door een lagere declarabiliteit per persoon wat werd veroorzaakt door een hoog ziekteverzuim.
- De financiële positie (weerstandsvormogen) voldoet met een weerstandratio van 0,4 niet aan de norm die gesteld is op tenminste 1,0. Deze lage score wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het lage niveau van de algemene reserve ad €0,5 miljoen. Deelnemers zullen moeten bijstorten om te komen tot het minimale niveau van €1,2 miljoen. Dat is via de herziene begroting 2023 aan de deelnemers voorgelegd, waarmee zij zich conform de procedure kunnen uitspreken via een zienswijze.
- De effecten van hogere kosten en lonen hebben geleid tot een herziening van de begroting 2023, die voor de zienswijze is voorgelegd aan de deelnemers. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in bijlage 3 bij Statenvoorstel 12/23.
- In 2023 betalen gemeentelijke deelnemers voor het eerst allemaal mee aan gerelateerde werkzaamheden; dit zijn declarabele uren die tot dusver deels in de overheadkosten belandden.

Omdat de weerstandratio niet aan de norm voldoet is de risicokleurcode is rood totdat de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024 zijn vastgesteld.

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord

De risicokleurcode financien is op oranje gezet, in afwachting van het vaststellen van de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024. De begroting 2023 is herzien in verband met de hogere (loon)kosten en is voorgelegd aan de deelnemers. De herziene begroting 2023 is solide en in evenwicht. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in bijlage 9 bij Statenvoorstel 12/23.

Het boekjaar 2022 is afgesloten met een positief resultaat van € 988.000. De weerstandratio is (na storting jaarrekeningresultaat) met 1,1 per 31-12-2022 op orde. Omgevingsdienst Brabant Noord streeft naar een weerstandratio van minimaal 1,0. In dat geval is de algemene reserve van Omgevingsdienst Brabant Noord groot genoeg om het risicoprofiel van de organisatie af te dekken. Omdat het risicoprofiel van de organisatie kan fluctueren is afgesproken dat de bandbreedte waarbinnen de ratio mag fluctueren tussen 0,75 en 1,5.

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	6. Energie			Actief	Voldoet
2.2	CSV Amsterdam BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.

2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling		Actief	N.v.t.
2.4	Brabant Water NV	3. Water en Bodem		Actief	Voldoet
2.5	Eindhoven Airport NV	8. Basisinfrastructuur mobiliteit		Actief	N.v.t.
2.6	BOM Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie		Actief	Voldoet
2.7	Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV	2. Ruimte en wonen		Actief	Voldoet
2.8	Business Park Aviolanda BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling		Actief	N.v.t.
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid 3. Water en Bodem		Monitorend	N.v.t.
2.10	BNG Bank NV	Algemeen financieel beleid 1. Bestuur en veiligheid		Monitorend	N.v.t.
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling		Monitorend	Voldoet
2.12	Pivotpark Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling		Actief	Voldoet
2.13	Green Chemistry Campus BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie		Actief	Voldoet

2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	3. Water en Bodem en 4 Natuur en Milieu		Actief	Voldoet
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed		Actief	Voldoet
2.16	Brabant Startup Fonds BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling		Actief	Voldoet

2.1 Enexis NV

Het wetsvoorstel voor de nieuwe warmtewet schrijft voor / gaat ervan uit dat warmtebedrijven in meerderheid in publieke handen zijn. Voor Enexis is dit aanleiding om het strategisch plan op dit onderdeel nader uit te werken. De verwachting is dat dit in 2024 aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders wordt voorgelegd.

In verband met het overlijden van een commissaris is de RvC momenteel niet op volledige sterkte. De aandeelhouderscommissie mag een voordracht doen voor de opvolger. Gelet op de grote opgaven bij Enexis, is het wenselijk dat de RvC spoedig weer op volledige sterkte is.

2.8 Business Park Aviolanda BV

De ontwikkeling van Aviolanda in samenwerking met Defensie heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. Momenteel is er de uitdaging om opnieuw de visie, strategie en rol van BPA, inclusief de bijbehorende organisatie- en samenwerkingsstructuur, te bepalen.

In 2023 stellen de directie en de raad van commissarissen van Business Park Aviolanda BV een concept ondernemingsplan met innovatieprogramma en vastgoedstrategie op. Naar verwachting vindt hierover in 2023 besluitvorming plaats.

Fokker Holding BV heeft Fokker Techniek BV (medeaandeelhouder van Business Park Aviolanda BV) verkocht aan Fokker Services Group BV. Tevens heeft Fokker Holding BV aangekondigd dat Panta Holding BV op termijn verhuist naar Papendrecht. Vanwege het vertrek van Fokker Holding BV heeft PNB besloten om het 20% aandelenpakket van Fokker in 2023 te kopen.

2.12 Pivotpark Holding BV

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding BV verbetert, maar is nog altijd mager. De omzet neemt toe als gevolg van meer screeningactiviteiten en gestegen verhuuropbrengsten (er is sprake van 99% bezetting met een groeiende vraag naar ruimte). Van belang is dat ervoor nu en in de toekomst voldoende ruimte beschikbaar is op en nabij het Pivot Park.

In maart 2021 heeft provincie Noord-Brabant besloten om Pivot Park een lening van €9,6 miljoen euro te verstrekken voor de bouw van een single-tenant gebouw. Dit bedrag is in juli verhoogd met €1,5 miljoen tot een totaal van €11,1 miljoen. Daarnaast is er in de 2e helft van 2021 een lening van €33,85 miljoen verstrekt voor de bouw van een multi-tenant gebouw als vervanging van het oude gebouw en investering in extra ruimte voor nieuwe huurders. Het gebouw is volledig verhuurd en de bouw is inmiddels gestart.

De realisatie van beide panden leidt naar verwachting tot een verdere verbetering van de rentabiliteit, maar wij zien voor de komende jaren nog forse investeringsvragen om Pivot Park te kunnen laten doorgroeien tot een volwaardige campus. In 2023 verwachten wij een verzoek voor de financiering van een multi-tenant incubatorgebouw en de renovatie van een aanpalend bestaand gebouw en verwachten wij een verzoek voor financiering van de aanpassing van een bestaand verhuurd singletenant gebouw. Plannen voor de langere termijn zullen in de tweede helft van 2023 verder uitgewerkt worden.

De directie en RvC hebben aan de aandeelhouders van Pivot Park Holding BV gevraagd in te stemmen met de verkoop van de activiteiten van Pivot Park Screening Center B.V. en Pivot Park Apparatuur B.V. De aandeelhouders vormen op basis van onafhankelijk onderzoek hun opinie. Besluitvorming hierover vindt plaats als er een concreet verkoop voorstel ligt.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

De provincie wil haar belang in de GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen en wil binnen deze context medewerking verlenen aan het opstellen van een toekomstbestendig businessplan, samen met de andere aandeelhouders. In de provinciale begroting 2023 is voor de doorontwikkeling of liquidatie €2 miljoen gereserveerd uit de vrije begrotingsruimte.

De AVA heeft besloten dat, onder verantwoordelijkheid van de bestuurder van de GCC, een businessplan opgesteld wordt waarmee andere aandeelhouder(s) na 1 januari 2025 verder kunnen. Bedoeling is dat het plan zorgt voor een versterking van de economische structuur van West-Brabant in het vervangen van fossiele in biogroundstoffen en bevordering van de werkgelegenheid in de biobased economy. Planning is dat het businessplan eind Q4 2023 gereed is.

De financiële situatie van de campus blijft zorgelijk. Ontwikkelingen in circulaire en biobased processen zijn van de lange adem. Na 10 jaar is de campus nog steeds grotendeels afhankelijk van publieke bijdragen en zijn de staatssteungrenzen met betrekking tot de exploitatiesteun bereikt. Uit onderzoek moet blijken of verdere invulling kan worden gegeven aan de financieringsbehoefte, passend bij het businessplan.

Voor het toekomstperspectief van de GCC is het van cruciaal belang dat de GCC in aanmerking komt voor (JTF-) subsidie. Deze JTF-subsidies werden op 13 februari 2023 opengesteld. Een aantal JTF-projecten zijn reeds positief beoordeeld door de deskundigencommissie (op het gebied van circulariteit). De GCC is in deze projecten als locatie en/of partner betrokken en is in géén van de gevallen de hoofdaanvrager. Door het omzetten van de agioreserve naar de overige reserve in 2023 is voorkomen dat Green Chemistry Campus BV als Onderneming in Moeilijkheden (OIM) kwalificeert. Met deze status zou men niet in aanmerking komen voor JTF-subsidie.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van € 2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

In verband met het bereiken van de maximale zittingstermijn ontstaan in de periode eind 2023 tot en met begin 2024 twee vacatures in de Raad van Commissarissen. De werving voor de invulling van deze vacatures start tijdig mede vanwege het traject van het opstellen van het ondernemingsplan en het beëindigen.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

We hebben te maken met een financieel tekort bij de realisatie van Natuurnetwerk Brabant (NNB) en Ecologische Verbindingszones (EVZ's), die grotendeels plaatsvindt via GOB BV. Dit is besproken in PS bij de vaststelling van de aangepaste businesscase NNB/ GOB op 16 december 2022 (Statenvoorstel 72/22). Het

tekort heeft 2 oorzaken.

Ten eerste is in PS besloten om de komende jaren te bezuinigen op natuur; €41,2 miljoen in de periode 2024 t/m 2027. Dit leidt er toe dat er vooralsnog geen budget (€17,3 miljoen) is voor de realisatie van 365 hectare Provinciaal NNB, dat er geen budget (€13,6 miljoen) is voor de realisatie van 175 hectare EVZ en dat de uitvoering van EVZ is getemporeerd tot en met 2035.

De bezuiniging van €41,2 miljoen heeft voor een bedrag van €30,9 miljoen betrekking op de oorspronkelijk door PS beschikbaar gestelde middelen voor GOB BV. Ten tweede is in de aangepaste businesscase NNB/ GOB besloten om de normbedragen voor grondverwerving en inrichting per 1-1-2023 te verhogen i.v.m. prijsstijgingen. Dit leidt tot een verwacht tekort van € 29,6 miljoen, wat voor een groot deel betrekking heeft op het GOB.

De provincie is nog bezig om verschillende opties te onderzoeken om alsnog dekking te vinden voor de gehele realisatie van het NatuurNetwerk Brabant en de EVZ's.?

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Ons erfgoedbeleid is niet gericht op eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze betreffende de toekomst van MBB. We bekijken hoe het beheer van dit erfgoed het beste kan worden ingevuld.

Gezien het onzekere toekomstperspectief is reeds eerder een voorziening getroffen van € 2.058.000 (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

2.16 Brabant Startupfonds BV

Per 1 juni 2023 is, naast de CEO, een CFRO aangesteld, waarmee de slagkracht van Brabant Startupfonds BV is vergroot en de interne organisatie is verbeterd.

3. Stichtingen en verenigingen

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	WNT
3.1 Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.3 Stichting Brabant C Fonds	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.4 Stichting Beheer Museumkwartier	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet

3.6 Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019

10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Actief

N.v.t.

3.3 Stichting Brabant C Fonds.

De looptijd van het Brabant C fonds is verlengd tot en met 2024. N.a.v. het nieuwe beleidskader Levendig Brabant zal worden overwogen of er een vervolg komt op het Brabant C fonds. Hierbij wordt de fondsevaluatie meegenomen.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor exploitatie en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum) en gedeeltelijk in eigendom van de gemeente Den Bosch (gebouw Designmuseum). Dit gedeelde eigendom was destijds de reden om een beheerstichting op te richten.

Per 29 september 2023 koopt de provincie het gebouw van het Design Museum van de gemeente. Daarmee komt al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom van de provincie. Daarom wordt door de provincie verkend of het nuttig is om de Stichting in stand te houden of dat de provincie exploitatie en beheer van het vastgoed zelf gaat uitvoeren of uitbesteden.

4. Overige verbonden partijen

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en milieu			Actief	N.v.t.

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De voorziening gesloten stortplaatsen wordt jaarlijks opgerent op basis van het voorcalculatorische percentage van 5,06%. Het verschil tussen dit voorcalculatorische rendement en de werkelijke opbrengsten van de belegde voorziening wordt jaarlijks toegevoegd resp. onttrokken aan de egalisatiereserve rente voorziening. Wanneer het werkelijke rendement gedurende langere tijd achterblijft bij het voorcalculatorisch rendement, dan wordt deze egalisatiereserve negatief.

Doordat het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisatiereserve in 2022 onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken, is de egalisatiereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2022 negatief, namelijk € - 6.830.328. Op 31 december 2021 was de waarde € 5.902 positief. Bij de slotwijziging 2022 is een tekort van € 6.500.000 geraamd.

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisatiereserve bij de gesloten stortplaatsen en dient het tekort aan het einde van ieder jaar op te nemen in een voorziening. Vanwege het hoge tekort in 2022 staat het stoplicht v.w.b. Financiën op rood. We zien een voorzichtig herstel in 2023. Het rendement over het gehele fonds tot en met mei 2023 bedraagt 3,81%. De egalisatiereserve is hierdoor minder negatief per eind mei 2023, namelijk € 6.216.189 negatief. Een verbetering van ruim € 600.000,-.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50%
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Smeulders*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	14,3%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39%
1.7	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Van der Horst	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x €1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024	Eigen vermogen per 31-12-2024	Vreemd vermogen per 01-01-2024	Vreemd vermogen per 31-12-2024
1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000*	97.265	97.265	228.599	228.599
1.2 Zuidelijke Rekenkamer			54	54	220	220
1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			844	844	368	368
1.4 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			3.614	3.614	4.060	4.060
1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			1.101	1.101	6.548	6.548
1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord			9.040	9.040	10.921	10.921
1.7 De Hollandse Waterlinies			869	869	0	0

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

* De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boek-waarde
------	------------------	----------------------------------	--------------------	---------	-----------------	------	---------	-------------

2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	-
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.7 a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7 b	Ruimte voor Ruimte II CV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	1.485	24.457	25.943	24.498

2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	6.477	6.488	6.488
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	-	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058

2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
------	--------------------------	---------	-------------------------------	-----------	------	---	---	---	---

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

Naam	Lening per 30-06-2023	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2024*	Eigen vermogen per 31-12 2024*	Vreemd vermogen per 1-1 2024*	Vreemd vermogen per 31-12 2024*	Resultaat 2024 na belasting*	Resultaat 2024 na belasting* Dividend, ontvangen in 2024 over 2023	Netto
2.1	Enexis NV	159.490	5.263.000	5.263.000	5.517.000	5.517.000	15.000**	pm	
2.2	CSV Amsterdam BV		210	210	13	13	-102	0	
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV		1.480	1.480	10	10	-52	0	
2.4	Brabant Water NV		689.744	689.744	575.801	575.801	5.347	0	
2.5	Eindhoven Airport NV		120.089	120.089	17.650	17.650	18.764	pm	
2.6	BOM Holding BV	111.301	92.142	92.142	269.405	269.405	1.474	0	
2.7	Ruimte voor Ruimte a Beheer BV		677	677	297	297	66	0	

2.7 b	Ruimte voor Ruimte II CV		23.750	23.750	10.270	10.270	3.545	0
2.8	Business Park Aviolanda BV	1.573	13.375	13.375	11.681	11.681	245	0
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000	1.995.000	1.995.000	71.290.000	71.290.000	143.000	pm
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800	4.615.000	4.615.000	107.459.000	107.459.000	279.000	pm
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)		1.589.501	1.589.501	1.549.493	1.549.493	182.202	0
2.12	Pivotpark Holding BV	64.534	17.592	17.592	48.392	48.392	4.533	0
2.13	Green Chemistry Campus BV		738	738	150	150	-166	0
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV		0	0	7.501	7.501	0	0
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	6.908	578	578	8.750	8.750	-194	0
2.16	Brabant Startup Fonds BV	15.700	0	0	18.673	18.673	0	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** Resultaat eerste halfjaar 2023

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema*	Lid van het bestuur	9,63% (Bij12 10,60%)
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuisen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders / Van der Horst	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders / Van der Horst	lid van de raad van deelnemers.	50%
3.6	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019	Utrecht	Smeulders	Lid van het bestuur	15%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
------	--------	----------------	----------------	----------------	---------------------------------	---------------------------------

			per 01-01-2024*	per 31-12-2024*		
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	120	5.688	5.688	43.082	43.082
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)		705	705	711	711
3.3	Stichting Brabant C Fonds		238	238	13.136	13.136
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier		100	100	540	540
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant		5.140	5.140	72	72
3.6	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019		301	301	0	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024*	Eigen vermogen per 31-12-2024*	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			80.147	80.147	31.223	31.223

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1 Innovatiefonds Brabant**	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2 Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	
5.3 Brabant C fonds	36	2024	Beperkt	≥ 3	
5.4 Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur	209,1	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	
5.5 Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	
5.6 Brabant Startup Fonds	15	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

* Zie bijlagenbundel begroting 2024 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid is vastgelegd in de nieuwe grondnota, die is door Provinciale Staten vastgesteld in juni 2022. Deze heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappij zoals de Onderneming Ruimte voor Ruimte (ORR) en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen van ontwikkelprogramma's. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling. Daarnaast zetten we onze ervaring op gebied van proces en projectmanagement en onze vastgoedkennis en financiën in.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met overige overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het bestuursakkoord 2023-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Investeringskrediet

Het meerjarenperspectief 2023 van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf. Deze prognoses zijn per 1 juli 2023 geactualiseerd en vormen de basis voor het boekwaarde verloop in 2024. Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2024 over ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie (BIE) zijn.

De geraamde resterende ruimte in het revolverend Investeringskrediet groot € 235 mln., waarvan €161,1 mln. is ingezet, bedraagt 31-12-2024 € 73,8 mln.

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2024.

Boekwaardeverloop

Ontwikkebedrijf

Instrument	Boekwaarde per	
	1-1-2024	31-12-2024
Deelnemingen	9.008.160	9.008.160
Grond	64.226.126	51.481.176
Leningen/garantstellingen	82.995.787	100.623.381
Totaal	156.230.07	161.112.717
	3	

Project	Boekwaarde 1-12-2023	Vermeerderin g	Verminderin g	Boekwaarde 31-12-2023	Voorzienin g	Nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat	Resultaat
								nominaal	contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	563.364	1.770	215.730	349.404			349.404		
Esch, De Ruiting 2	464.542	148	464.690	0					
Cultuurhistorisch									
Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.052.352	836.921	110.000	1.779.273		514.000	2.293.273		
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	790.863	14.912	805.775	0					
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.162.178	536.574	1.738.752	-40.000		40.000			
Landgoed ontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.681.465	173.794	170.248	1.685.011		150.000	1.835.011		
Totaal	5.714.764	1.564.119	3.505.195	3.773.688	0	704.000	4.477.689	0	0

Investeringskrediet

Ontwikkelbedrijf

Instrument	Boekwaarde 31-12-2024	Restant krediet 31-12-2024
Deelnemingen	9.008.160	
Grond	51.481.176	
Leningen/garantstellingen	100.623.38	
	1	
		161.112.717
Totaal		73.887.283

Risicoreserveringen en risico's

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2024 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan € 70,5 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 23,8 mln. en een geraamde voorziening van € 29,1 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 17,5 mln., ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen en bestaat uit twee compartimenten, namelijk stedelijke transformatie en overige verkenningen van het Ontwikkelbedrijf. Hieruit worden de bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend.

Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve ten behoeve van voorbereidende plan- en ontwikkelkosten, bedraagt ultimo 2024 € 3,9 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2023 en 2024 voor lopende verkenningen ten behoeve van toekomstige stedelijke transformatieprojecten.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egaliseringsreserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve heeft ultimo 2024 een verwacht saldo van € 0,4 mln..

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo	Mutatie	Saldo	
			01-01- 2024	2024	31-12- 2024	
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	projecten	0	0	0	
		deelneming: kapitaalinbreng	9.008.160	0	9.008.160	
	Glastuinbouw	projecten	3.030.084	-2.639.562	390.522	
		Grote Erfgoedcomplexen	projecten	534.000	0	534.000
	Kenniseconomie	geldleningen	6.009.053	0	6.009.053	
		projecten	110.000	0	110.000	
		geldlening	206.250	0	206.250	
	Werklocaties	geldlening	2.500.000	0	2.500.000	
		projecten	273.091	80.271	353.362	
	Ondermijning	garantstelling	1.500.000		1.500.000	
	Cultuur	projecten	300.000	0	300.000	
	Economisch	geldlening	1.225.000	0	1.225.000	
	Vestigingsklimaat					
	Regionaal sociaal beleid	geldlening	755.357	0	755.357	
	Wonen	geldlening	141.403	0	141.403	
	Landgoedontwikkeling	projecten	150.000	-150.000	0	
	Grondbank de Peelvenen	projecten	800.000		800.000	
	Subtotaal afgedekt			26.542.398	-2.709.291	23.833.107
	Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			17.116.623	430.972	17.547.595
Totaal			43.659.021	-2.278.319	41.380.702	

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo	Mutatie	Saldo
			01-01- 2024	2024	31-12- 2024
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	16.633.186	0	16.633.186
		Ondermijning	geldlening	1.350.000	
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841	0	2.740.841
	Stedelijke transformatie	projecten	8.410.000	0	8.410.000
Totaal			29.134.027	0	29.134.027

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo	Mutatie	Saldo
			01-01- 2024	2024	31-12- 2024
02 Ruimte	Diverse	projecten	177.293	179.585	356.878

Totaal			177.293	179.585	356.878
Reserve Verkenningen					
Ontwikkelbedrijf					
Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01- 2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12- 2024
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	811.688	-723.737	87.951
	Verkenningen	projecten	3.810.137	0	3.810.137
Totaal			4.621.826	-723.737	3.898.089

Weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2023. Bij de berekening van de ratio van het weerstandsvermogen wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandcapaciteit. Op basis van deze nieuwe berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,05 % (per 31-12-2024) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een methode te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methode is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier. Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbanken overige thema's

Grondbank Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) en Natura 2000

Om het Natuurnetwerk Brabant volledig te realiseren dient nog ongeveer 4000* ha, via verwerving of functieverandering, beschikbaar te komen voor natuur en nog ongeveer 8300* ha ingericht te worden. Via nog circa 1170* ha te realiseren Ecologische Verbindingszones worden de natuurgebieden met elkaar verbonden. In N2000 gebieden loopt de uitvoering grotendeels via de provincie, daarbuiten via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met terreinbeherende organisaties, waterschappen, gemeenten, de ZLTO, bedrijfsleven en particulieren.

*Peildatum 1 januari 2023.

Grondbank Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan

landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie). Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde € 3,7 miljoen.

Grondbank de Kempen

De doelstelling van Grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunt dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal 13,9 mln.) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank 3,5 mln. en de risicoreserve van 0,370 mln.

Grondbank de Pielis

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2024 is de boekwaarde van de Grondbank 1 mln. en van de reserve 0,335 mln.

Strategische Grondbank

Uit de immunisatieportefeuille is een investeringsbudget van € 42,5 miljoen voor de strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt de komende jaren een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren. Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde € 3,0 miljoen.

Grondbank Infrastructurele projecten

In o.a. het Meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2024 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van met Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 (het GOB) en het Ontwikkelbedrijf.

Opkoopregeling piekbelasters

We hebben in 2022 8 overeenkomsten met agrarische bedrijven gesloten, zodat zij hun veehouderij activiteiten gaan stoppen en agrarische opstallen gaan slopen, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd. Ultimo 2024 zullen alle aangegane overeenkomsten zijn afgehandeld en zijn daarmee de maatregelen gerealiseerd.

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal naar verwachting in 2024 € 1 mln. worden afgelost. Per 31-12-2024 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,3 mln.

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
 - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed

Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan. In 2021 is het nieuwe Meerjarig Financiële Kader (2021-2027) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland – OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling – Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU-middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

In de begroting 2022 is tot en met 2023 voorzien in de cofinanciering voor Europese fondsen van in totaal € 24.6 mln. Deze cofinanciering is voortgekomen uit de programmabudgetten.

Voor 2024 wordt momenteel cofinanciering georganiseerd gebaseerd op dezelfde methodiek van 2022 en 2023. De methodiek voor het dekken van de cofinanciering vanaf 2025 tot en met 2027 (einde van de huidige programmaperiode) zal volgen vanuit het nieuwe bestuursakkoord en de perspectiefnota 2025.

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren.

Vanaf 2021 is de nieuwe programmaperiode gestart (2021-2027) waarbij we ons wederom inzetten voor de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.

Voor wat betreft de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - React EU (géén nieuwe openstellingen in 2024, in afrondingsfase)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF) (waarschijnlijk geen openstellingen in 2024, in afrondingsfase)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, InterregVI A
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V
- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat gaan we daarvoor doen?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

- OPZuid

In 2024 kent het OPZuid net zoals in 2023 twee openstellingen (voor- en najaar). Voor 2024 wordt beoogd om in totaal € 50 mln. aan subsidie voor het OPZuid programma open te stellen.

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen namelijk een "groener Europa" en een "slimmer Europa". Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de RIS3) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen. Om zo optimaal mogelijk gebruik te maken van de Europese middelen is er in 2024 een bedrag van €5,6 mln. nodig om de integrale innovatieprojecten vanuit het OPZuid programma optimaal te kunnen voorzien van cofinanciering.

- INTERREG VI-A

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen. Om deze projecten financieel te ondersteunen is voor 2024 €2,4 mln. nodig aan cofinanciering.

- Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van start gegaan. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (Elfpo) gefinancierde steun van de Unie te

implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het strategisch GLB-plan beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en ecoregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. De overige regelingen voor Investerings, Samenwerking en Kennis en Innovatie worden eind 2023 en in de loop van 2024 opengesteld. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de €90 mln., waarvan ongeveer €60 mln. Europese middelen en ongeveer €35 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken provincie en Brabantse Waterschappen rond de €7 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de €11,5 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk jaar. Is in het ene jaar het geld niet ingezet dan volgt een inhaalslag in het daaropvolgende jaar. Ook kunnen gelden versneld in de programmaperiode worden ingezet. Zo kunnen bijvoorbeeld de verwachte regelingen voor investeringen voor niet-landbouwbedrijven al in de jaren 2024-2025 worden opengesteld waarna geen nieuwe openstellingen volgen in 2026-2027.

De doelen van de Brabantse beleidsprogramma's Landbouw&Voedsel, Natuur en Water en Bodem sluiten goed aan bij de Europese doelen zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen.

Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het COROP-gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen. (COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.) Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan Europese subsidie toegewezen aan dit gebied. Daar bovenop is er € 5 mln. aan cofinanciering vanuit het Rijk en € 3,2 mln. aan provinciale cofinanciering beschikbaar voor projecten.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenbergen en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF is per medio februari 2023 opengesteld. De lopende openstellingen sluiten eind september; er volgt naar verwachting een aanvullende openstelling op spoor 3 in de periode november-december 2023. In 2023 is een totaalbedrag van € 59,2 mln. aan subsidie (vanuit EU + Rijk + provincie) opengesteld. Er is sprake van tijdsdruk om de JTF-middelen tijdig te beschikken. Per saldo moet ca. 70% van het JTF-budget in 2023 worden beschikt, een bedrag van ongeveer € 41 mln. voor regio West-Noord Brabant.

Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. Elke regio kent een eigen programma en openstellingskalender, die door een regionale stuurgroep wordt vormgegeven. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement.

Vooralsnog is niet voorzien dat er nog openstellingen zijn voor het JTF in 2024. Enkel wanneer er substantieel budget over is vanuit de openstellingen in 2023 én er nog genoeg animo dan wel projecten in voorbereiding zijn, zullen nieuwe openstellingen in 2024 voor JTF worden georganiseerd. Hierbij wordt geen nieuwe provinciale cofinanciering voorzien.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder €30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en een in 2022).

Vanguard Initiative

In 2023 en 2024 neemt Brabant, als partner in Vanguard, actief deel aan 4 pilots (3D Printen, Slim produceren, AI en Smart Health); en de aanvraag van een Partnership for Regional Innovation(PRI); Interregional Funding Meganism, een onderzoek naar de mogelijkheden van een innovatie fonds opgezet door en voor regio's in Europa. De PRI zou het budget van dit fonds met Europees geld kunnen verdubbelen.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende 7 jaar door de provincie gedragen worden. Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Hiervoor is vanaf 2024 een structurele dekking voorzien van 2.9 mln. per jaar. Door stijging van de kosten van onze uitvoeringsorganisaties zal deze dekking vanuit de structurele middelen hoogstwaarschijnlijk niet meer dekkend zijn.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

- OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO–budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode loopt tot eind 2023. De lopende projecten zullen voor die tijd worden afgewikkeld. In 2024 volgen de laatste betaalaanvragen en worden de eindafrekening voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Begin 2025 moeten alle OPZuid stukken bij de EC zijn ingediend.

- POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

- Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de rapportage klik hier

Wat mag het kosten?

- Reserve 2021-2027

Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027:

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde cofinanciering van de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI, GLB/NSP en JTF) tot en met 2023 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2021-2027.

Europese Programmaperiode	Totaal benodigde cofinanciering
t/m 2023	€ 20.915.000
2024	€ 15.046.458
2025	€ 10.511.729
2026	€ 5.383.229
2027	€ 4.744.729
Totaal	€ 56.601.146

Met het organiseren van de cofinanciering voor 2022 -2023 is een belangrijke basis gelegd voor het waarmaken van Brabantse ambities met inzet van Europese middelen. Voor 2024 zal de dekking van de benodigde cofinanciering zoveel mogelijk op dezelfde manier gebeuren zoals dit in 2022 en 2023 is gedaan. Vanaf 2025 t/m 2027 zal de benodigde cofinanciering conform het nieuwe bestuursakkoord en de perspectiefnota 2025 worden georganiseerd.

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de afwikkeling van de risico's van deze programmaperiode en de uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025) en daarna ook de afrekening met de beleidsprogramma's, kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

